Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

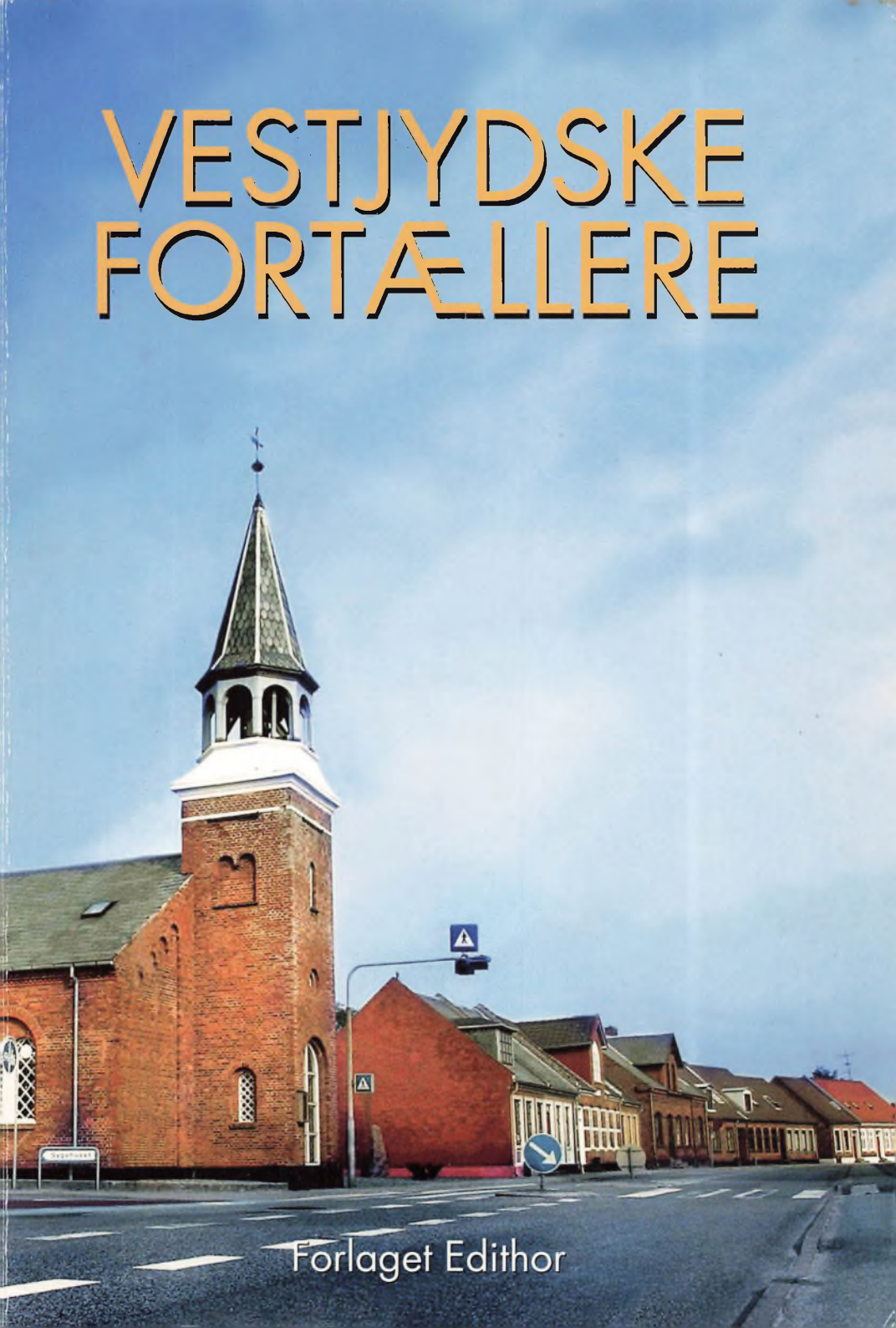

Forlaget Edithor

Vestjydske fortællere 2009 - 18. udgave

Redaktion: Jørgen Thomsen
Marianne Ritter

Omslag: Vestmedia - Kirken på Østervold
Udvendig står kirken stort set som da den blev bygget i 1890.

Sats og tryk: PE offset A/S

ISBN 87-91873-04-5

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Mine barndoms minder fra Sønderport 9
John Sarup Würfel, Jægerspris

Fra kirke til reklamebureau 17
Niels-Henrik Iversen, Varde

En uforudset hændelse 27
Johnny Søtrup, Esbjerg

Varde set med bydrengeøjne 33
Poul Erik Bech, København

Glimt fra min skoletid i halvtredserne 47
Ellinor Nielsen, Varde

Hvem er Bob fra Barbados 57
Robert Kenrick Mc. Laren Lewis, Varde

En vestjysk pioner 61
Hans-Regner Jensen, Orten

Værnengene i Ringkøbing Fjord 67
Niels Jørgen Madsen, Hemmet

Post i 40 år 71
Kurt Vig Nielsen, Varde

Fisketur i 50´erne 83
Erik Hansen, Varde

Historien om en sten 87
Anna Stald, Nr. Nebel

Tolde 91
Peder V. Thellesen, Hjortkær

Gas-slugeren 97
Aage Lykke Madsen, Aalborg

En stræbsom kvinde i Alslev omkring år 1900 107
Hans Ole Villadsen, Alslev

Engelske flyvere over Kjelst 113
Anton Christensen, Herning

Tobaksavl i Alslev i 1944 119
Peder Ølgård, Varde og Johannes Pedersen, Alslev

En læredrengs erindringer 125
Niels Berg, Varde

40 år ved gryderne i Blåvandshuk Gastronomiske forening 137
Esther Kolding, Varde

Erindring fra min barndom på Tyvevej 10 144
Karl Eskesen Jensen, Varde

Forord

Nu kan vore læsere igen glæde sig? Efter en sommer med alt lige fra hedebølge og tordenvejr til det danske omskiftende vejr - og ind imellem også besat af tusindvis af tørstige mariehøns og døgnfluer - så skal vi til at tænke frem mod efterår og vinter.

Her kommer så 18. udgave af Vestjydske Fortællere ind i billedet? Det har igen i år været muligt at skænke læserne en række nye spændende og fængslende oplevelser. Forhåbentlig bliver vinteren på denne måde ikke så streng, når man kan bruge tiden med at læse de forskellige historier. Vi skylder vore fortællere en stor tak for den beredvillighed med hvilken de har indfriet vore ønsker – og for den gode måde de har løst opgaven på! Heldigvis er der stadig en stigende interesse for at skrive i bogen, og vi håber det må fortsætte? Vi ønsker vore læsere en god fornøjelse!

Havnepladsen - maleri af A. P. Schmidt 1958.

Postkort af Storegade. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Mine barndoms minder fra Sønderport

Af John Sarup Würfel, Jægerspris

Jeg står nu her ved den gamle bro over Varde å, og så går der mange tanker og minder gennem hovedet på én, som det var meningen, at jeg vil forsøge at genopfriske.

Jeg er godt nok født ovre i Sønder Varde i 1934. Mine forældre Edith og Ervin Würfel flyttede kort tid efter ned på Sønderbro. Man kan ikke se huset, for det er revet ned. Efter nogen tid flyttede vi så til Sønderport, nærmere Brogade. Det er den tid, jeg vil fortælle om. På maleriet kan man se, hvordan Havnepladsen så ud i 1956. Det er set fra den nye bro.

Som man kan se til venstre ligger det gamle Havnehus og bagerst kan man lige skimte tre af de gamle redningsbåde, som var bygget om til alm. motorbåde. Jeg tror, at der en overgang var fem af slagsen. En overgang havde roklubben deres både under den nye bro.

Retter man så blikket op af Storegade, se postkortet på modstående side, er det første man ser, den gamle toldbod. Går vi op ad gaden, har vi så på højre hånd Brobergs pensionat, hvor der boede mange af Vardes, dengang ungkarle.

Den næste bygning var Vestjysk Auto. Han, Mathiasen, Fidomatis, som han også blev kaldt. Så kommer vi til Hotel Phønix. Det var Larsen, som havde det dengang, deres søn Ib, legede jeg en del med. På den anden side af gaden, efter toldboden, boede så kulhandler Lange. Han havde en stor kulplads nede på havnen. Det næste hus var en overgang en form for cafe, jeg husker ikke, hvem der havde det. Så

H.P. Christiansens Gravstensfabrik. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Brugsforeningen Sønderport. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

kommer vi til det hus, hvor Slivsgaard boede. Der kom jeg meget, for deres søn, Niels Jørgen og jeg var kammerater i mange år, også efter vi flyttede på Åvangen. Han havde også en søster, Marie, hedder hun, men blev aldrig kaldt andet end "Søster", der kom også to børn mere, men dem husker jeg ikke så meget til. I det næste hus boede Bjerge. Der var ægpakkeri inde i gården og forretning ud mod gaden. Huset efter var der to butikker, det ene havde Jens S. Jensen, som senere blev borgmester i Varde, han solgte dele til landbrugsmaskiner. I den anden butik var der cigarforretning. Det var Max Pedersen, som var indehaver, en lille hyggelig mand og en rigtig gammel butik. Inde i gården var der en lang smal bygning i to etager, forneden var der en vulkanisør, Vulkanus, blev han kaldt. Han lappede gummistøvler og mange andre ting. Ovenpå havde min farfar, blikkenslagerværksted, der tilbragte jeg mange timer sammen med ham og onkel Børge, det var gerne når der skulle laves tagrender og nedløbsrør, så måtte jeg have fat i håndsvinget til bukkemaskinen. Dengang måtte man selv lave disse. På hjørnet af Storegade og Brogade lå så H.P. Christiansen Gravstensfabrik, (se foto), privaten var til venstre og kontor til højre. Ovenpå boede til venstre: Meta Christiansen og mor, det var stenhuggerens mor og søster. Til højre boede Helsinghof med deres to piger og sønnen.

På det andet hjørne lå så H. Køllner trikotage forretning. På første sal boede familien Sander, de havde to børn, Kirsten og Poul, der var hvis også en lillebror. Fruen havde en stor systue. Kirsten og jeg er konfirmeret sammen.

Vi skal lige en lille tur mere op af Storegade. I den første butik vi kommer til, havde Jens Kaaes bladbutik, derefter kom så købmand Pedersen. Ovenpå boede blikkenslager Christiansen. Vi skal tilbage til hjørnet af Enghavevej og Storegade, (se foto), der lå Brugsforeningen Sønderport. Det var en af de gamle slags brugser med stor lager inde i gården. Over forretningen boede så brugsuddeleren.

Inde i gården var der en lejlighed, hvor familien Larsen boede. Deres søn Bent og jeg lejede meget sammen, også efter vi var flyttet fra Brogade. Familien flyttede hvis nok senere til København. I lejligheden oven på dem boede Frans Larsen. I opgangen til venstre for porten, på første sal boede Olsen Nielsen og lejligheden ved siden af, boede min farmor og farfar, Katrine og Hans Chr. Würfel. Det er den lejlighed hen mod hjørnet med de to gadespejle, en meget stor lejlighed.

Zeebergs Konditori. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Pia og John på trappestenen med en af de mange kaniner.

Min oldemor Dorthea Hansen boede hos dem, inde i pigekammeret. På hjørnet af Storegade og Arnbjerg Allé, havde barber Clausen salon. Ham og sønnen, Hans, fik dagen til at gå der. De havde lejlighed inde bag butikken. Hans, havde en del med V.G.s fodbold afd. at gøre gennem mange år. Det skal lige fortælles her, at nede af Arnbjerg Allé, var der i min barndom en lille slikbutik. Det var to søstre, som havde den. Tilbage til Storegade, på hjørnet lå så Zeebergs Konditori, (se foto) det var en butik som var bevaret i den gamle stil, lige til huset blev revet ned. Jeg kan tydelig se dens indretning for mig den dag i dag.

Her vil jeg lige indskyde, at juleaften havde bageren Johannes meget travlt, med at stege flæskestege og ænder til mange familier rundt om i byen.

Nå, vi skal tilbage til Brogade. Vi boede i nr. 2 i en lille lejlighed, der blev min søster Pia født. Billede viser Pia og mig på trappestenen med en kanin.

Min far havde mange kaniner inde i porten til vores gård. På den anden side af porten var der en god gammeldags håndskomager. Zeerberg hed han, en rigtig flink mand, som jeg husker ham.

Ovenpå boede familien Lauersen, de havde to sønner, den ene hed Hilmer. Han var meget flink ved os to børn. Jeg husker ikke hvad den anden hed. Det næste hus boede smed Jensen. Der var smedje inde i gården, hvor de bl.a. skoede heste og lavede jernringe til at komme på hjul til hestevogne. Deres søn, Jacob, lejede jeg meget med i de år vi boede der. På den anden side af Brogade, lå bygningerne, hvor der var stenhuggeri. Det fyldte et godt stykke hen af gaden. I det næste hus vi kommer til var der en rulleforretning. Det var Bruno Hansen og hans kone, som havde rulleforetningen, Bruno rullemand, blev han kaldt. Deres datter, Inger, var på samme alder som mig. Vi blev også konfirmeret sammen, og vi holdt sammen i mange år. Inde i gården havde sadelmager Zielke sit sadelmager værksted. Ham og hans kone var gode venner med mine forældre. Sønnen Vagn Aage og jeg havde mange gode timer sammen, bl.a. nede ved åen, hvor hans far havde en motorbåd. Jeg ville ikke gå længere hen af Brogade eller Storegade, for der var ikke så mange drenge at lege med. Men, noget har sat sig fast i min hukommelse, mens vi boede der. Det var om morgen, den 9. april 1940, hvor min far kom ind og hentede os, vi skulle komme ud, for at se tyskerne komme op gennem Storegade fra Sønder Varde (se foto s. 14).

På billedet ses købmand Pedersen, barber Clausen og bager Zeeberg uden for deres butikker. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Konfirmationsbillede med pastor Eller i midten.

Som barn forstod man ikke meget af det der skete, andet end at man fik at vide at nu var Danmark besat og at der var krig mod Tyskland. De gjorde holdt ved Zeebergs bagerforretning, hvor de forsynede sig af de gode kager.

Det blev nogle dage, hvor der skete store forandringer i Varde. Skoler – Hoteller og mange andre steder beslaglagde tyskerne, ja, selv det halve af Arnbjerg blev spærret af. Det var fra Hotel Arnbjerg og ud til Mindelunden, de havde taget. Der kom vagter over alt, især på jernbaneskinnerne mellem Varde og Oksbøl. Hvad der ellers skete de næste fem år, er jeg nok ikke den rette til at skrive om, men min familie kom til at mærke den. Fra 1942 og frem til krigens slutning, var min far med i modstandsbevægelsen og måtte gå "under" jorden i begyndelsen af 1945. Han kom hjem den 5. maj, så der var stor glæde i den lille familie.

Det var så en lille beretning om mine første drenge år, nede på det der engang hed SØNDERPORT. Tak for hjælpen til Lokalarkivet i Varde for de gamle fotos fra Sønderport.

John Sarup Würfel

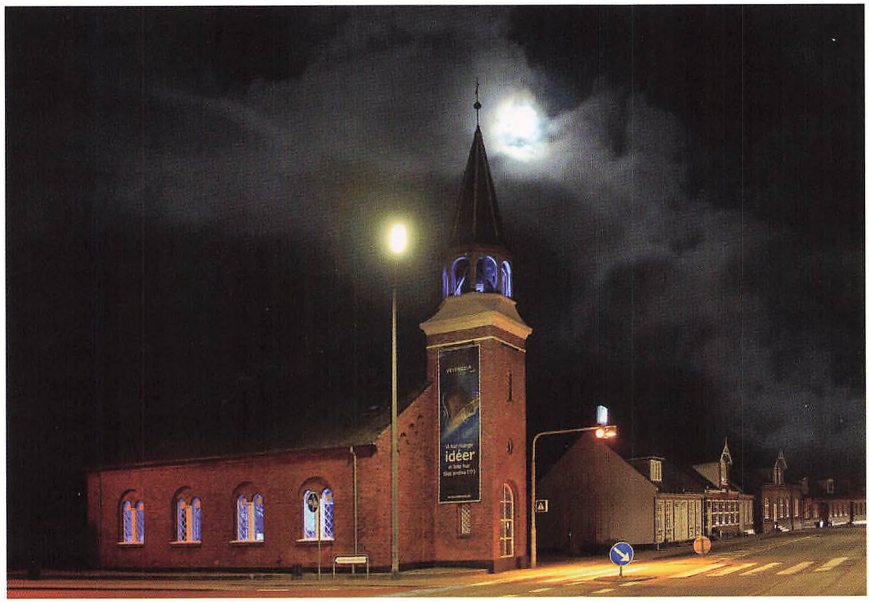

Det blå aftenlys i kirken og tårnet, giver et unikt bybillede.

Indvendig er kirken spændende indrettet til reklamebureau.

Fra kirke til reklamebureau

Af Niels-Henrik Iversen, Varde

Med tro og viden som bærende kræfter, fortælles her om, hvordan den lille kirke på Østervold i Varde er konverteret til et reklamebureau, hvor medarbejderne kan en hel del mere end deres fadervor (!?)

Det er ikke det rigtige ord at anvende ordet "konvertering", når en kirke bliver til et reklamebureau. Men alligevel (!?). Det var en markant kovending, uden en eneste ko i billedet, da kirken på Østervold i Varde blev til et reklamebureau, med ganske anderledes budskaber end hidtil hørt bag kirkens tykke mure. Den religiøse tro er ikke at kimse af. Den giver mange mennesker det håb, som ingen konkret ved, om går i opfyldelse. Tro og viden er inde i billedet, både som kirke og reklamebureau. Der er mange gode grunde til at tro på noget eller nogen, og gode grunde til at vide. Sådan er det med tro og viden. Det er to gode ting at kunne. Det siges, at tro kan flytte bjerge. Det tror jeg på. Og alligevel ved jeg, at det aldrig er sket, at nogen har flyttet et bjerg, alene ved troens kraft. På den anden side set er "bjerget" jo kun et begreb, som bruges for at fortælle, at hvis vi tror tilstrækkeligt på en sag, er vi overbeviste om rigtigheden. Det er så her, der går ordkløveri i det fra min side. Måske især fordi jeg elsker ord.

Tro og viden

Nogen tror. Andre ved. Nogen tror de ved. Nogen ved bedre. Nogen er bedrevidende. Nogen er tro mod viden. Og så er der i øvrigt noget spændende over, at der er noget over troen. Sjovt nok hedder det:

Overtro. (!?) Sådan er det også med viden. Der er almenviden og ualmindelig viden, som måske også kan bevises. Og så er der i øvrigt noget spændende over, at der er noget over beviset. Sjovt nok hedder det: Overbevisning. (!?)

Grundtvigiansk ledelse

Jeg er en slags grundtvigianer, måske især fordi jeg tror på: Friheden til at være forskellig, og friheden til at tage et ansvar. Det er to af de sætninger, som N. F. S. Grundtvig har anvendt, som jeg tror på er helt rigtige målsætninger. Sætningen "frihed til ansvar", må ikke forveksles med sætningen "frihed under ansvar", som jeg tolker til at betyde ganske anderledes stramme rammer, hvor der mest er tænkt på begrænsninger, end friheden til at tage et ansvar. Friheds-begrebet er en drivende kraft, i det jeg tror på. På den anden side set, er det godt at kende sandheden (hvis der er én), og ikke svæve i uvished eller måske'er, der alligevel ikke kan fastlåses til den rene hvide sandhed. Og en gang imellem, er det godt, ikke at kende hele sandheden. (!?). Det er en helt anden snak. Der er måske ikke nogen rigtig sandhed. På den anden side set, kan vi mennesker tro på, at det er rigtigt, det vi hører, læser, oplever og sanser. (!?). Det er her reklamemanden kommer ind i billedet. Reklamefolk som jeg, gør sig umage med at fortælle sandheden (fordi det er ulovligt at lyve ifølge markedsføringsloven). Til gengæld er vi ikke forpligtede til at fortælle HELE sandheden. På det punkt ligner religioner og reklamebranchen hinanden. Vi fortæller den sandhed, der tåler dagens lys. Men måske ikke hele sandheden. Hmmm. Var det for meget af det gode?

Men når sandheden skal frem, om hvordan det er at gå på arbejde i en indviet kirke, kan man spørge en præst, en degn, en kirketjener eller andre medarbejdere i den officielle kirke. Man kan også spørge medarbejderne i reklamebureauet Vestmedia, som har domicil i kirken på Østervold i Varde. Her går vi i kirke hver dag. Alle hverdage. Men om søndagen er her ikke en sjæl. Og alligevel er der måske en sjæl. (?). Reklamefolkene nyder at gå på arbejde i kirken på Østervold. Det er en kreativ arbejdsplads, hvor der er højt til loftet i mere end én forstand. Her er god plads til armbevægelser og store tanker. Her er plads til at tro, at der hele tiden er nyheder og budskaber, der

skal ud til vore kunders kunder. Her er viden om, hvordan det gøres. Her er tro og viden, erfaring og handling hver dag. At medarbejderne så går i kirke hver dag, gør dem hverken bedre eller ringere. Tværtimod (!?). Og sådan siges og menes der meget, bag kirkens sprodsede vinduer og tykke mure. Kirken giver reklamebureauet en ganske særlig kultur, som både kan mærkes blandt medarbejderne og kunderne. Kreativiteten har gode vilkår. En anden side af sandheden er, at det ikke er en "rigtig" kirke mere, og at de dybt troende mennesker, der byggede og brugte kirken, valgte at sælge deres livsværk. Ganske enkelt fordi menigheden blev mindre med årene. Vestmedia købte kirken og det tilknyttede byhus på Østervold 24-26. Vi havde troen på, at her kunne der skabes et kreativt domicil til et kreativt reklamebureau. Det er lykkedes.

Kirken er bygget i 1890

Den kirke, som reklamebureauet har domicil i, var en privat kirke, bygget af metodister i 1890, og indviet i 1891. Metodisterne kom til Varde i 1883, hvor møderne blev holdt i Ole Christensens sal på torvet. Senere flyttede de til værtshusholder Hansen i Fiskergade, og oprettede i øvrigt også en søndagsskole i 1883. Hvorfor det var hos en værtshusholder ved jeg ikke. Og det er så her, vi ikke skal tro noget, men bør vide. Jeg ved ikke hvorfor de valgte et tilhørssted hos en værtshusholder. Jeg dømmer ikke ud fra den viden, men forholder mig til kendsgerningen. På den anden side set, er det jo almindeligt kendt mange steder i Danmark, at kirken og kroen har øjenkontakt. Set i det perspektiv var de lokale metodister i Varde ganske fremmelige, ved at havde kirke og værtshus på samme adresse. Her var der ingen gode grunde til at "gå over åen efter vand". (!?). En halv viden er, har jeg hørt, at der var mange driftige folk i metodisternes menighed, og at kirkeskatten blev betalt som 10'ende = 10% af indkomsten. Alene det kan måske afholde nogen, men på den anden side set er det jo op til hver enkelt, at afgøre, om kontingentet matcher udbyttet, for at være medlem af en forening, en loge, en klub eller en privat kirke. Det fortælles, med et smil på læben, at der var driftige erhvervsfolk i metodisternes menighed, som fortalte, at der "netop i år" ikke var gået så godt med indkomsten, og at der derfor ikke kunne blive

helt så meget til kirken. (?). 10% har ikke altid været 10%. Tænk hvis det også var sådan i dag, at man kunne argumentere sig til en lavere skat. I dag er det ikke et spørgsmål om god tro, men om kontant viden.

Et langt og godt liv

Metodisterne havde et langt og godt liv i kirken på Østervold i Varde, i perioden fra 1890 til 1990. Det blev til 100 gode år. Det fortæller mange besøg om, den dag i dag. Det sker nemlig ofte, at der kommer gæster i kirken, som enten er døbt, konfirmeret eller gift i metodistkirken .... eller bare er medlem af metodistsamfundet et andet sted i Danmark, er på ferie i Vestjylland, og gerne vil kigge indenfor. De kigger ind, når de er på disse kanter. De er nysgerrige. De er interesserede. De er velkomne. De har noget hængende i murstenene, som de ikke kan slippe. De har oplevet glæder og sorger i de selv samme rum, hvor der i dag er reklamebureau. Det er tankevækkende, også for os der er her til daglig. Når de ser og oplever, at rummene, stemningen og vi er tilforladelige, får vi en god og hyggelig snak om "gamle dage" og om konverteringen fra kirke til reklamebureau. Til jer, der kender metodistkirken, og ved hvad der har været her, kan vi fortælle, at næsten alt er som altid ... - og alligevel slet ikke som før. Alteret er væk, orglet er væk, og alt hvad der har religiøse symboler er væk. Næsten. Det er det fordi vi ikke ønsker at bruge eller misbruge religiøse symboler i vores virksomhed, men gerne vil bekende os til den historiske kendsgerning, at det er, og altid har været en kirke. Vi har bevaret rummene, kirketårnet, klokken, de uisolerede mure, et-lags-glas-vinduerne med jernrammer med videre, så kirken står så godt som original. I hvert fald udvendigt. Lige præcis det har gjort, at vi i 2001, med stolthed modtog Varde Bevaringspris. Det synlige tegn på den anerkendelse, er messingpladen, som er indmuret på kirketårnets sydside.

Købet af kirken

Det var en stor dag, da det blev bekendtgjort, at vi var bedste byder på købet af kirken og præsteboligen på Østervold 24–26. Det var en spændende proces at byde på kirken og præsteboligen, som vi kalder

det byhus som ligger i tilknytning til kirken. Metodisterne valgte, at udbyde salget i såkaldt udbud, og håbede vel på et bedre bud, end hvis kirken blev sat til en konkret pris. Det lykkedes måske. Resultatet af budrunden blev, at min kone Joan og jeg bød bedst. Metodisterne valgte at sælge deres kære kirke til os. Måske fordi vi i købstilbuddet også redegjorde for, at vi ville behandle kirken med respekt for hvad det er og var. På den anden side set tror jeg også, at vores købstilbud var en lille smule bedre, end det andet tilbud. (!?). Det var overraskende, at der kun var et bud ud over vores. Ganske ofte bliver jeg spurgt, hvad prisen var, for kirken og nabohuset. Det kan jeg ikke huske, plejer jeg at sige, men det rigtige svar er, at vi ikke ville kunne bygge et nyt kontorhus for et tilsvarende beløb. Og slet ikke få et kirketårn, kirkeklokke og kirkens aura med i købet. Det beløb som blev skrevet i vores købstilbud, blev sat efter kyndig rådgivning fra arkitekt og håndværkeres vurdering af, hvad det ville koste at bringe bygningerne frem til det vi har i dag. Regnemaskinen var fremme en hel del gange. Der blev vurderet, banket på vægge, set på tilstand, gransket og vurderet. Kvadratmeterprisen blev beregnet; hvad kunne den slags koste? Prisen blev sat. Men ingen håndværker eller arkitekt kunne vurdere prisen på "auraen" og det tillæg eller fradrag, der skulle medregnes eller modregnes for en rigtig kirke. Hvad koster et ægte kirketårn med en rigtig kirkeklokke? Mange små sedler blev skrevet, skiftet, ændret og justeret i dagene op til det afgørende bud. Vi vandt budrunden, og tror stadigvæk på, at vi gjorde en fornuftig god handel. Vi har en god beliggenhed, og en bygning der er ganske unik. Men der skulle også bruges en hel del ekstra penge, ud over købsprisen, for at få den 100 år gamle kirke til at blive til et brugbart kontor. Håndværkerne gik i gang. Overvejelser om funktion og muligheder fik frit løb. Og der var nok at se til. Alle installationer, el-ledninger, vandrør med videre skulle skiftes til nyt. Gulve, vægge, lofter og stort set alt blev endevendt. Det er så her, der skal frigives god reklame til arkitekt Niels Grønne, fra arkitektfirmaet Grønne & Jessen. Tak for indsatsen, og især for den kreative løsning med glasgangen mellem kirken og præsteboligen. Løsningen bliver meget ofte kommenteret med rosende bemærkninger, fra både kunder, forretningsforbindelser og fra alle der har sans for gode detaljer. For os er det ikke bare en gang. Det er en tankegang.

Alteret i kirken. Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Der ringes med kirkeklokken

Ved ganske særlige lejligheder, ringes der med kirkeklokken, fra kirkens tårn på Østervold. Det lyder flot, og kan høres i miles omkreds. Klokkens klang er i dag ikke et signal om, at der er kirkegang, men en hyggelig intern meddelelse om, at der lige nu sker noget ganske særligt i vores kirke. Første gang vi ringede med vores egen kirkeklokke var, da vi overtog kirken i 2001. Men ellers gør vi det kun ved særlige begivenheder, som ved reklamebureauets 25 års jubilæum i 2005, og når der er ganske særlige besøg, som for eksempel, da vi inviterede den lokale Folkekirkes præster og menighedsråd på virksomhedsbesøg hos en "kollega-kirke". Alle præster og medlemmer af menighedsrådet var i kirketårnet, trak glade i rebet til klokken, og fik en god fornemmelse af "kollegaen" på Østervold. Medarbejderne i reklamebureauet havde forinden været på "virksomhedsbesøg" i kirken på torvet, og fået en spændende, hyggelig rundvisning, og en glad oplevelse sammen med Folkekirkens folk. Der ringes igen med kirkeklokken, til reklamebureauets 30 års jubilæum, den 1. september 2010. Hvis der sker noget stort inden og efter den dato, ringer vi igen. Ikke noget vildt bimlen og bamlen, men nok til at vi internt får hørt, at vi har en kirkeklokke, og hørt at den virker.

Blasfemi er uhørt

Til daglig kaldes medarbejderne nogle gange for "menigheden". Og ind i mellem hedder chefen "pastoren". Det er hyggeligt ment, og en hyggelig konsekvens af, at det jo er en kirke, der til daglig anvendes som domicil for en moderne virksomhed, hvor sproget også er en vigtig del af dagligdagen. Der er nogle ord og sætninger, som anvendes i religiøse og kirkelige sammenhænge, som vi har taget til os, og bruger i ny og næ. Netop fordi vi har domicil i en kirke. Og fordi det er en del af den iscenesættelse det er, at være en virksomhed med domicil i en kirke. Der er ord og sætninger vi ikke anvender, netop fordi vi har domicil i en kirke. Nogle ord og sætninger vil lyde ganske forkerte og kan måske opfattes blasfemiske. Det vil vi ikke. Et par af de ord og sætninger vi anvender i dagligdagen er, at vi gerne inviterer kunder og forretningsforbindelser på Wienerbrød (vin-og-brød). Det gør vi med et smil på læben, fordi det jo er ganske almindeligt i en kirke, at få serveret vin

og brød. Og sådan har vi en række tilforladelige ord og udtryk, som en del af reklamebureauets kultur. Mødelokalet hedder i daglig tale "konfirmandstuen", fordi vi her kan lukke døren og få et og andet konfirmeret. Stolen foran chefens skrivebord hedder "skriftestolen", fordi der her kan være en sandhed, der skal fortælles, eller en bekendelse, der skal gøres. Og sådan er der ord og sætninger, som er gledet ind i dagligt sprogbrug, og som på ingen måder er blasfemiske ment eller udtryk for andet end hyggelig tilstedeværelse – fordi det er en kirke. Og så er der udtryk, der er bandlyste, netop fordi der er over 100 års historie i rum og mursten. Det er talemåder, som ikke tåler dagens lys i almindelig høflig sprogbrug, og derfor ikke anvendes i vores dagligdag. Af gode grunde vil jeg ikke give et eksempel. Til gengæld siger vi gerne, at vi kan en hel del mere end vores fadervor. Det udtryk er ofte hørt i almindelighed, uden egentlig tanke om religiøsitet, men som en almindelig udtalt sætning, for at understrege en påstand.

Den blå kirke

Kirken på Østervold bliver ofte kaldt "den blå kirke", fordi der er tændt blåt lys i kirkerummet og i tårnet, når der ikke arbejdes. Hver aften skinner der blåt lys ud af vinduerne og fra kirketårnet. Det gør der for at skabe opmærksomhed. Det er jo et reklamebureau, og netop derfor ønsker at vise, og bevise overfor forbipasserende, at det ikke altid er afgørende vigtigt med kæmpe reklameskilte og spotlight, for at skabe opmærksomhed. Det blå lys stammer ganske enkelt fra et par blå neonrør, og er beviset på, at stor opmærksomhed kan skabes med få midler og alligevel have stor effekt. Sådan er det at være i reklamebranchen. Det handler om at skabe opmærksomhed. Og hvis det samtidig kan gøres med få midler, kan der blive plads til flere og andre effektive reklametiltag. Det er det vi fortæller vore kunder. Det er det vi udvikler og leverer.

Ualmindelig indretning

Fantasien har fået frit spil i kirkens indretning. Selvfølgelig fordi kirken ikke længere fungerer som kirke, men som ramme for et reklamebureau. Her er ikke sparet på brugen af finurlige effekter, men der

er ikke ødslet med kostbare materialer. Der er ikke anvendt marmor og ædle træsorter, men genbrugt det originale trægulv og anvendt almindelige beton-fortovsfliser til gangarealer. Til gengæld er rummene indrettet kreativt, med god plads til armbevægelser og store idéer. Midt i kirkerummet er der en unik ekstra etage, bygget af almindelig byggeplads stillads, af den slags der er kendt fra arbejdspladser i byggebranchen. Stilladset er blevet en platform og en spændende udnyttelse af loftshøjden i kirkerummet. Det har givet ekstra kvadratmeter og en unik arbejdsplads for de medarbejdere, der har skrivebord på platformen og under stilladset. Den indskudte byggeplads stillads giver mange kommentarer fra kunder, forretningsforbindelser og nysgerrige gæster. Den sjoveste kommentar har til dato været fra en vardenser, der var nysgerrig og kiggede ind, for at se hvad der gemte sig bag kirkens mure. Da han havde kigget sig omkring, og så byggeplads stilladset midt i kirkerummet, sagde han: "Det skal jo nok blive godt, når det bliver færdigt". Det er færdigt og det er dagligdagen. Stilladset giver ekstra kvadratmeter, udnytter det høje kirkerum på en spændende måde, og er en kreativ kontrast i kirkens rum. Og så kan det samtidig fortælle kunderne, at vi hele tiden er i gang med at bygge idéer. Stilladset og den øvrige indretning af kirken er hædret officielt. Vi har modtaget en fornem anerkendelse fra Realkredit Danmark, hvor vi i 2007 modtog en pris, kaldet "Kloge-Kvadratmeter-Prisen". Vi fik en officiel anerkendelse og 25.000 kroner, som vi anvendte til en inspirerende udflugt for medarbejderne.

Når budskabet skal ud

Ganske klogt, er der mange der tror på fremtiden. Vi ved ikke ret meget om fremtiden, men nok til at tro på at den kommer. Det er så her, vi skal tænke på forskellen mellem tro og viden. Og når troen kan flytte bjerge, kan vi også tro på, at fremtiden har en god chance. Hvem ved andet. Kun dem der ved bedre. De er bedrevidende. (!?). Metodisterne, og alle religiøse sammenslutninger, bruger mange kræfter på at bringe deres budskaber ud til menigheden og alle, de gerne vil påvirke. Sådan er det. Og sådan er det også hos reklamefolk. Vi bruger alle vore kræfter på at forme og designe budskaber, som skal bringes ud til en målgruppe. Meningen og målet er klart.

Vi ønsker at påvirke mennesker til at handle i en bestemt retning. Vi har fået til opgave af vores kunder, at påvirke mennesker, så de agerer i en ønsket retning. Måske har vores kunde et ønske om, at forbrugerne skal købe en bestemt vare. Det er jo ganske naturligt, når en virksomhed betaler reklamefolk til at skabe en reklame, der kan fortælle om varens fortræffeligheder. Det kan også være en organisation, der anvender reklamefolk, til at fortælle målgruppen, hvorfor de skal stemme på et bestemt parti til kommunalvalget, til Folketinget, EU parlamentet eller .... Inden for murene i reklamebureauet på Østervold, er mange af kunderne virksomheder, der har en vare eller service, de gerne vil sælge i Danmark eller i det store udland. Opgaven for os er, at sætte fokus på de fordele, og det udbytte, det giver for vores kunders kunder, at anvende netop deres produkt. Og reklamefolk kan altid finde fordele. Det er sjældent prisen der er den store fordel. (?). Det er oftest at varen eller tjenesteydelsen kan noget der er ganske unikt, som er sjælden set, som er bedre, større, dybere, hurtigere, sikrere, stærkere eller noget helt syvende, som er sjældent set, eller som konkurrenterne ikke har slået på. Til gengæld er vi ikke forpligtet til at fortælle om eventuelle ulemper. Det er jo også en fordel. Der er ikke mange ulemper ved at være reklamemand. Og dog. Vi skal udvikle effektive idéer på kommando, og kan ikke læne os tilbage og vente på, at der falder en god idé ned fra himlen. Det er hårdt arbejde at udvikle gode idéer, af den slags der giver vores kunder succes. Dagligdagen i kirken er, at der skal leveres effektive idéer på bestilling. Der er derfor gode grunde til reklamebureauets slogan, som er:

Vi har mange idéer, vi ikke har fået endnu. (!?).

Niels-Henrik Iversen

En uforudset hændelse

Af Johnny Søtrup, Esbjerg

Det der gør livet spændende for vi mennesker er, vi aldrig ved, hvad der venter om det næste hjørne.

At jeg skulle ende med at blive borgmester i den by, jeg er født og opvokset i, havde jeg i alle tilfælde ikke forestillet mig, da jeg i februar 1993 sagde ja til at blive byrådskandidat for partiet Venstre til valget i november 1993.

Men lad mig starte et andet sted. Jeg er født den 21. juli 1949 i Fanøgade i Esbjerg, som den første i en børneflok på tre. Min far var håndværker og min mor blev hjemmegående husmor, da jeg blev født. Da min lillebror meldte sig på banen fem år senere, besluttede mine forældre sig for at finde et større hjem end lejligheden i Vesterbyen. Det var en god ide, da det var ved at blive lidt trangt, idet der foruden min bror og jeg allerede var en "storebror" nemlig min moders lillebror, som mine forældre havde adopteret, da begge min moders forældre var døde.

De reflekterede derfor på en annonce i dagbladet Vestkysten, hvor en maler som havde bygget et hus i Søndergårds Alle i Østerbyen året forinden, nu ønskede at sælge og gerne ville have en køber som evt. havde en lejlighed i Vesterbyen, da hans kone ikke kunne finde sig tilrette udenfor byen. Lidt sjovt at tænke på, at Søndergårds Alle dengang af nogle blev betragtet som værende udenfor byen. Der blev skrevet slutseddel på den fyrstelige sum af 47.000 kroner. For de penge fik familien et dejligt hus med masser af plads, stor have og masser af gode naboer. Min far på 87 bor stadig i vores barndomshjem.

Efter endt skolegang på Rørkjærs skole drog jeg til USA for at være udvekslingsstudent i et år gennem organisationen American Field Ser-

vice. Det er en organisation, som blev etableret af ambulanceførere efter afslutningen af anden verdenskrig. Formålet var og er, at med udvekslingen af unge mennesker verdenen over- og dermed følgende bedre kendskab til hinanden – ville risikoen for nye verdenskrige blive mindsket.

Så i august 1966 drog jeg af sted med tog fra København til Rotterdam for så at sejle til New York sammen med 900 andre unge mennesker fra hele Europa, som alle skulle tilbringe et skoleår på en amerikansk gymnasium og bo hos en amerikansk værtsfamilie.

Det blev en fantastisk tur som varede 9 dage – det kunne være gjort på 7 dage, men for at vi kunne blive omstillet til at være hjemmefra et helt år, de fleste af os var bare 16-17 år gamle, brugte man et par dage ekstra. Det blev en rigtig fin sejltur tværs over Atlanterhavet med det gode skib "Seven Seas" som i øvrigt havde en fortid som troppetransportskib under anden verdenskrig. Der var flotte oplevelser med smukke solnedgange, delfinflokke og sang og dans på dækket. Men der var også engelskundervisning, undervisning i amerikansk historie og samfundsforhold.

Indsejlingen til New York glemmer jeg aldrig. Det var en dejlig

Foran Musikhuset i Esbjerg.

august morgen, hvor vi alle stod på dækket og så New Yorks utrolige skylinie dukke op i horisonten. Senere passerede vi frihedsgudinden og Ellis Island, som millioner af immigranter har været forbi inden de blev trukket ind i guds eget land.

Denne helt unikke oplevelse har i alle de efterfølgende år stået printet krystalklart i min erindring – og i juli måned 2009 blev oplevelsen så gentaget sammen med min familie. Og det var lige så fin en oplevelse denne gang. Kort før jeg skulle af sted på turen mødte jeg i toget en af mine rejefæller fra 1966, sundhedsprofessor Kjeld Møller Petersen og fortalte ham om den forestående rejse. Det var lidt sjovt at høre ham sige, at denne oplevelse også hos ham stod klart printet i hukommelsen. Vi blev i øvrigt det sidste hold, der sejlede til USA. Det blev for dyrt og fremover fløj man så de unge mennesker dertil.

Mit skoleår skulle tilbringes i Utah, mormonstaten langt ude vestpå i USA. Byen jeg skulle bo i hedder Kaysville, og jeg kan huske, at jeg måtte på biblioteket for at finde et atlas, der også rummede denne lille by nord for hovedstaden Salt Lake City.

Williamson, som min værtsfamilie hedder, var dog ikke mormoner og var egentlig af dansk afstamning. Bedstefaderen til min værtsfar hed oprindelig Wilhelmsen, men efter immigrationen fra Nordjylland til USA blev navnet ændret til det mere engelskklingende Williamson.

Her tilbragte jeg et rigtig dejligt skoleår hos en dejlig, varm og kærlig familie, som gjorde sit til at mindske den hjemve, der naturligvis var der. Det var jo før nogen havde tænkt på e-mails og sms. Faktisk talte jeg ikke med min familie i Esbjerg i hele det år, jeg var borte. Vi skrev flittigt og udvekslede monologer indtalt på små spolebånd, som så blev postet frem og tilbage.

Jeg har stadig nu 43 år efter god kontakt til min værtsfamilie og besøgte dem senest i efteråret 2008. Min familie og jeg har gennem årene besøgt familien rigtig mange gange lige som de har besøgt mig i Esbjerg.

Mine tre værtssøskende er nu blevet til en klan på ikke mindre end 32 personer, som alle var samlet, da min kone og jeg var der sidste år !

Efter hjemkomsten fra USA påbegyndte jeg læreruddannelsen på Esbjerg seminarium og herefter flyttede jeg til København og læste idræt på Danmarks Højskole for Legemsøvelser. Da jeg var færdig med dette søgte jeg job ved Esbjerg skolevæsen og fik job på Bryndum skole.

Her var jeg i halvandet år og blev så en dag kontaktet af Knud Erik Therkelsen, som mens jeg var formand for AFS i Sydvestjylland havde været med til at sende til USA på studieophold. Han havde lige været på et højskoleophold på Rønshoved Højskole og kom så og sagde til mig, at nu var der lige det helt rigtige job til mig. Knud Erik vendte i øvrigt selv tilbage til landsdelen, da han år senere blev højskoleforstander på Østersøhøjskolen i Åbenrå og nu bestrider han jobbet som generalsekretær for Sydslevisk Forening. Rønshoved Højskole skulle nemlig lige bruge en lærer til at bygge en idrætslederuddannelse op og samtidig gerne skulle kunne undervise i engelsk. Fristen var lige udløbet, men jeg søgte alligevel og fik jobbet. Forstanderen hed Hans Haarder og jeg skulle starte den 1. maj 1975. Da jeg var til samtale dernede spurgte Hans Haarder om jeg ejede en smoking, da jeg svarede benægtende på dette fik jeg at vide, at så måtte jeg anskaffe en, da jeg skulle med til hans 70 års fødselsdag den 3. maj. Det gjorde jeg så.

Det var på Rønshoved jeg for alvor stiftede bekendtskab med partiet Venstre og dets politik og holdninger.

Hans Haarder var venstremand om en hals og ville gerne diskutere politik med denne nye og yngste lærer på skolen, jeg var 25 dengang. Hans var iøvrigt far til Bertel Haarder, som jeg altså allerede lærte at kende dengang i midten af halvfjerdserne. Bertel sad dengang allerede i Folketinget og var som regel hjemme på både vinterholdet og sommerholdet og holde foredrag, det blev tit mit job at hente ham i lufthavnen ved disse lejligheder. Hans Haarder omtalte konsekvent Bertel som rigsdagsmanden.

En anden spændende person jeg lærte at kende i disse år var Johannes Møllehave, som også ofte var foredragsholder på skolen. Det var lidt pudsigt med ham, at han altid havde en af sine børn med på disse besøg. Det spurgte jeg ham om en dag og han svarede, at han kunne ikke lide at rejse alene. En blændende fortæller, som jeg senere flere gange havde på besøg på VUC.

Det at være højskolelærer er mere end blot et job, det er en måde at leve på, da man bor i et hus på skolens grund og hvor arbejde og fritid helt naturligt bliver flettet ind i hinanden. På et tidspunkt gør man så op med sig selv om man vil dette liv, som indebærer mange kvaliteter eller om man vil en mere almindelig arbejdstilværelse. Efter nogle år dukkede dette spørgsmål også op hos mig og da muligheden for at søge

jobbet som viceforstander på VUC i Esbjerg pludselig var til stede søgte jeg dette og var så heldig at få jobbet.

Jeg var viceforstander frem til 1986, hvor jeg søgte og fik jobbet som forstander. Begge disse jobs har jeg været rigtig glad for, det er spændende at arbejde med voksenundervisning, det var det så afgjort også på højskolen.

Nu er vi så igen fremme ved februar 1993, hvor jeg var ude på Esbjerg højskole og skulle fortælle om, hvordan man kunne bruge uddannelsesorloven i relation til VUC uddannelserne. Med i panelet sad den daværende souschef på Arbejdsformidlingen, en jurist som hed Lotte Kryger. Da vi var færdige spurgte hun mig, hvad jeg sagde til at blive kandidat til byrådsvalget til november samme år for Venstre. Min første tanke var, hvordan kunne hun vide, at jeg var medlem af Venstre. Det viste sig, at hun var formand for en af de lokale Venstreforeninger.

Jeg sagde uden ret megen rysten på hånden, at det lød da meget spændende. Jeg havde på det tidspunkt været forstander i knap 8 år og følte, at jeg havde overskud til lidt politisk arbejde, hvis det skulle lykkes at blive valgt.

Det tog jeg så hjem og fortalte min kone den aften, og det var der fuld opbakning til.

Nogle uger senere blev jeg inviteret til et møde med kredsbestyrelsen - et møde med et lidt overraskende forløb. Jeg blev nemlig spurgt om jeg var parat til at overtage posten som partiets spidskandidat efter den mangeårige kandidat Rasmus Bebe.

Til det svarede jeg, at jeg gerne lige ville drøfte dette med min lille familie inden jeg svarede herpå.

Hvis jeg sagde ja hertil ville jeg med sikkerhed blive valgt og jeg ville lige så sikkert også blive formand for et udvalg. Det ville derfor blive en anden hverdag for vores familie. Det blev nu en relativ kort drøftelse i familiesamrådet. Vi var enige om, at nu havde jeg sagt A, så måtte jeg også sige B. Så min tilbagemelding lød på, at hvis bestyrelsen havde tillid til, at jeg kunne løfte denne opgave, så var jeg parat.

I efteråret 1993 kastede jeg mig så med sommerfugle i maven ud i min første valgkamp. Det var lidt svært, syntes jeg, som total nybegynder at sidde til vælgermøder med erfarne kandidater fra de øvrige partier.

Det blev på mange måder et lidt historisk valg, hvor det daværende fremskridtsparti gik fra 2 til 4 mandater på grund af partiets mod-

stand mod Musikhuset i Esbjerg - i øvrigt som det eneste parti, der var imod. Socialdemokraterne gik 2 tilbage og da mit eget parti gik 2 mandater frem var der pludselig - for første gang i mange årtier - mulighed for et systemskifte.

Og det blev resultatet efter flere dages forhandlinger, at det politisk ubeskrevne blad nu skulle være førstemand i landets 5. største by.

Oppositionen var forståeligt nok lidt i chok og fik hurtigt fortalt, at det blot skulle være en parentes i Esbjergs politiske historie. Det er nu blevet til en lang parentes, som foreløbig har været i 16 år.

Når disse linier læses er valgkampen for 2009 formodentlig overstået og vælgerne har talt og hvem ved, måske får jeg det privilegium, at blive valgt til endnu en periode. Sker dette vil jeg i givet fald være den længst siddende borgmester i Esbjergs historie.

Uanset, hvordan valget måtte falde ud vil jeg afslutteligvis sige, at det har været en kæmpegave at få i sit liv, at få lov til at være borgmester i den by, hvor man er født og opvokset og holder meget af. Selv her efter disse mange år, glæder jeg mig hver eneste morgen til at tage fat på dagens opgaver - store som små, som dukker op her i vores ny spændende storkommune.

Johnny Søtrup

Varde set med bydrengeøjne

Af Poul Erik Bech, København

Selv om man er vokset op samme sted og har gået i den samme skole, er der ofte ganske betydelige forskelle i den opfattelse og erindring man har af sin barndomsby. Mangt og meget har naturligvis påvirket os hver især. Jeg har valgt at fortælle om "mit Varde" set med bydrengeøjne. I min bydrengetid, der strækker sig fra sidst i 1950'erne til midt i 1960'erne, har jeg altid boet "on the wrong side of the track", hvilket i Varde vil sige på den side af jernbanen, der hedder Sønder Varde. Det forhindrede dog ikke, at jeg senere blev gift med Ketty, der kom fra den rigtige side. Vores familie, der på det tidspunkt bestod af mine forældre og vi 4 søskende – siden kom 2 mere til - startede med at bo på Bakkevej 24, i et af Danmarks første typehuse kaldet et "Tjæreborghus". Det var et lille, sort træhus. Senere flyttede vi til Villavej og Søndergade. På Bakkevej boede især mange arbejdere fra Varde Stålværk, der på den tid var byens store arbejdsplads. Vores nabo i nr. 26 arbejdede dog ikke på stålværket, men var murerarbejdsmand og hed Peter Lorentzen. Han og konen Minna havde 5 børn. Det ene af børnene Ingelise kom min kone senere til at gå i klasse med, og de er fortsat veninder, og hende og hendes mand Ole er i dag nogle af vore gode venner. Peter imponerede mig meget ved fra at være murerarbejdsmand med mange børn, og til at gå i lære som murer. Det var flot gået ikke mindst på den tid. Peter sagde ofte til mig, at jeg var så lang, at der kunne komme 2 halvdagsbydrenge ud af mig. Og som det fremgår af det efterfølgende, fik han til dels ret.

Det var som alle fædrene på vejen havde øgenavne. Der var blandt andet Smuglerfrans, Pivethomas og Gipper. Gipper kom jeg til at ken-

de, fordi jeg startede med at spille fodbold. Hans rigtige navn var Aage Jensen og han havde 2 drenge Freddy og Jan. Når sæsonen var forbi, blev vi inviteret til chokolade hos Gipper og hans kone. Det var en stor begivenhed. Ved træning og under kampene råbte Gipper meget, det ville i dag hedde, at han motiverede os. Gipper er et af de mennesker, som er fundamentet for idrætten i Danmark, nemlig den engagerede og ulønnede, der stiller op til glæde for de mange unge. Boede man på Bakkevej, spillede man fodbold i VB ingen diskussion om det. Der var "forrædere", der talte om at slå klubberne sammen, men det var jo kun de fine, der spillede i VG. Jeg kom dog selv til det i junior tiden. Og som bekendt blev de 2 klubber fusioneret i 1975, hvad der var det helt rigtige. Jeg spillede centerforward og fik scoret ganske meget, men min ihærdighed var utvivlsom væsentlig større end det medfødte talent, men det er som bekendt målene, der tæller og ikke det gode spil. Freddy derimod husker jeg som en dygtig fodboldspiller.

Mit første job som bydreng fik jeg hos Varde Textillager i Storegade 10. Jeg har nok været 11-12 år. Ejerne var Jens Bundgaard og hans

Renovationen blev afhentet i spande - her foran manufakturhandler Jens Bundgaards forretning i Storegade 12. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

hustru. Ugelønnen var 10 kroner og jobbet var fra efter skoletid til lukketid. Enhver bydreng laver naturligvis alt forefaldende arbejde, således også jeg. Jobbet her bestod i udbringning af varer, feje inden- og udendørs, tømme papirkurve og ikke mindst lægge alt det tøj på plads, som var placeret i de mange gadekasser, der stod langs hele butiksfacaden. En dag, hvor jeg skulle tømme papirkurvene, stod der i kontoret en 10-kroneseddel på højkant på en af papirkurvene. På trods af min unge alder, var det efter min vurdering ikke en fantastisk test af en bydrengs ærlighed idet sandsynligheden for, at en seddel kunne lande sådan var næsten ikke eksisterende. Jeg afleverede naturligvis sedlen til Jens Bundgaard, der nikkede anerkendende. Kort efter lønforhøjelse til kr. 25! Det var noget, der battede, og blandt de andre bydrenge, som jeg kendte, var der ikke nogen, der var bedre betalt. Ja, det starter tidligt. I erindringens skær står 2 ting særlig tydeligt fra Varde Textillager. Det var smilene fra fru Bundgaard og de mange piger og damer i butikken. De har formentlig lavet andet end at smile venligt til mig, men det er nu sådan, at jeg erindrer dem. Og så et andet forhold, hvor der ikke var så meget at smile ad. De mange gadekasser tiltrak – som formålet var - en masser damer, der trak varerne op af kasserne. Hver dag et kvarters tid før lukketid var jeg naturligvis på gaden for at sikre mig, at alt blev lagt på plads i gadekasserne til lukketid kl. 17.30, så jeg kunne komme hjem. Det værste at spotte lidt i halv seks var 2 damer, der sammen var på indkøb og lige skulle se, hvad kasserne gav af muligheder, uden tanke for, at jeg lige havde lagt alt på plads. Damernes fælles beundring over en trøje på tilbud eller forklaring på, hvorfor de ikke ville have den, må have givet mig en traumatisk oplevelse. For i dag er jeg ikke tilhænger af, at butikker stiller alle disse varer ud på gaden, ligesom jeg meget hurtig bliver særdeles træt, når jeg kommer ind i en butik.

Isenkræmmer Pontoppidan

Isenkræmmer Pontoppidans butik lå på Torvet, hvor nu EDC Finansbutikken ligger, og på den anden side af hoveddøren residerede købmand Andreas Lamp. Husker især købmandens juleudstilling, hvor der altid stod en lille mand og bankede på ruden med sin fod. Hos Pontoppidan skulle jeg engang male fodlister. Jeg var stolt over det betroede arbejde, der som læseren sikkert klart forstår, prestigemæs-

sigt ligger en hel del over bydrengearbejde. Pontoppidan kunne grundet et handicap ikke selv hjælpe til med at male, men han så til og kom med masser af ros. I gården lå der en række gamle skure/bygninger, der for længst er revet ned. Her skulle de hentede varer pakkes ud, tørres af for træuldsrester og snavs og til slut et lille knips med tommeltotneglen på kanten for at konstatere, at tallerkenen eller glasset ikke var revnet. Der var nogle runde, der lignede tallerkener, men som bar et særligt fint navn: "Asietter" kaldte Pontoppidan dem. Da jeg langt senere i livet stiftede bekendtskab med fransk og fandt ud af, at det blot er det franske navn for "tallerkener", gik lidt af magien selvfølgelig af disse særligt fine genstande. Varerne hentede jeg på godsbanen, der lå lidt længere ude ad den vej, der i dag fører til Vestas. Varerne var typisk pakket i trækasser, og glas og tallerkener var emballeret med træuld. Jeg erindrer Pontoppidan som et utroligt behageligt menneske, meget rolig og med venlige øjne. Fru Pontoppidan som glad, men jeg tror hun havde væsentlig mere temperament end sin mand. I butikken var der en lærling, der hed Roger. En fin fyr, som jeg senere er blevet ekspederet af mange gange hos en isenkræmmer i Birkerød. I sidstnævnte by har jeg sammen med min familie boet i 30 år. Pontoppidan var et rigtigt godt sted at være, og min lillebror Martin arvede pladsen efter mig.

Bechs vaskeri

I en periode arbejdede jeg sammen med min bror Martin i min mors og fars "Bechs vaskeri", der på det tidspunkt havde til huse i Storegade i Varde, hvor andelsvaskeriet tidligere lå. Jobbet gik primært ud på at afhente vasketøj og bringe det renvaskede ud. Sædvanligvis var det dog min far eller en chauffør der klarede dette, men af en eller anden grund må han have været i bekneb for ekstra arbejdskraft, så vi har sagt vores andre jobs op for at hjælpe til. Sædvanligvis fik vi vores ugeløn, men vores far var ikke god til at overholde tidspunktet for betalingen. Ofte sagde han: "Jamen drenge, hvad skal I dog bruge alle de penge til?". På et tidspunkt var det blevet os for meget, hvorfor vi sagde op øjeblikkeligt. Det må have kunnet gøre enhver LO far stolt, men uheldigvis var vores far arbejdsgiver, så der var ingen hæder at hente for vores aktion. Var min bror og jeg vokset op i et andet hjem, havde vi måske kunnet have gjort karriere som tillidsmænd i HK eller Dansk Metal.

Varde Andelsmejeri

Turen kom til Andelsmejeriet, der lå mellem Nørregade og Nørrevold. Det var ikke et sted, hvor jeg var så længe. Jobbet var meget baseret på at løbe ud og hente mælkeprodukter i kølerummet samt oste fra lageret, så der hele tiden var tilstrækkelig med varer i den relativt lille butik. I butikken ekspederede fru Meldgaard, der var en meget venlig dame. Der var langt fra butikken, der lå i Nørregade til det store kølerum, der lå mod Nørrevold. Derfor forsøgte jeg selvfølgelig at begrænse antallet af gange med at løbe fra den ene ende til den anden ved på rullevognen at medbringe så meget som muligt. Ofte kom imidlertid en bestemt gammel dame for at købe ¼ kaffefløde. Disse var på den tid i en flaske med en kapsel af stanniol, hvorpå datoen var præget. Fru Meldgaard tog flasken fra køledisken og stillede den bordet. Den gamle dame så altid nøje på kapslen, og sagde så med en lidt rusten stemme: "Har De ikke en fra i dag, denne her er for gammel". Med et glimt i øjet sagde fru Meldgaard så: "Poul Erik

Andelsmejeriet set fra Nørregade efter ombygningen 1952. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

kan du lige løbe ud i kølerummet og bytte denne kaffefløde til en fra i dag". Vupti sprang jeg ud bag døren, og her kradsede jeg datoen ud med tommeltotneglen". Tilbage igen, og placerede flasken på bordet foran damen. "Jeg kan ikke se datoen ret godt udbrød den gamle dame". Jo, den er god nok beroligede fru Meldgaard hende. Kommer altid til at tænke på den historie, når min kone fortæller mig, at hun har bedt en af de ansatte i det lokale supermarked om at hente noget mælk, der er af nyere dato end det i køledisken.

Genbrug

I Vestergade i en af baggårdene drev Carlo Hansen en lille genbrugsvirksomhed. Bygningen var i elendig stand, lokalerne uhumske, og det rodede ganske meget. På den anden side af denne bagbygning stod en række bure med kaniner. Rotter var en hverdagsforeteelse, og de spurtede ofte over gulvet ved bunkerne af genbrugsmateriale. Genbrugsmaterialerne bestod typisk i affaldet fra butikkerne i Varde midtby, hvor vi løbende hentede aviser, papemballage, indpakningsmaterialer m.m. Det hele blev læsset af på gulvet i den beskedne bagbygning. Så sorterede vi aviser, brunt pap og bølgepap hver for sig. Tjærepapir kunne ikke genbruges. Herefter blev det lagt ned i en pressemaskine, der var håndrevet og der kom en presset og indbundet pakke ud på ca. 1 m^3. Carlo Hansen solgte så materialerne videre til genbrug. Så genbrug og bæredygtighed er ikke alt sammen af nyere dato. Betalingen for arbejdet var 1 krone i timen.

Fiskeri, bærplukning og aviser

Lidt ad hoc indtjening kom der også fra bærplukning og fiskeriet. Vi fiskede i Varde Å. Fangsten bestod som regel af lokumsskaller, og dem solgte vi til Jeppe Skovgårds fabrik, der lå langt uden for byen i Sønder Varde. Husker kiloprisen til omkring 10-20 øre. Når det gik bedst kunne der godt være 20-30 kilo. Når man skulle ud for at aflevere fisken i en sæk, var der specielt 2 forhold jeg erindrer. Først og fremmest den usigelig væmmelige lugt, der fik stanken fra Esbjerg havn til at minde om en parfumeforretning, samt det smattede gulv, hvorpå de døde kreaturer lå spredt og blev skubbet ud over kanten og ned

mellem nogle knive, der skar dem i småstykker, og det hele blev kogt til sæbe. Om det passer ved jeg ikke, men der gik rygter om, at en af mændene på fabrikken var faldet i graven og blevet skåret op og kogt til sæbe. Det er også muligt, at det var en historie vi havde hørt, som præventivt skulle sørge for, at vi holdt os langt fra kanten. Sandt eller ej, det havde en langt stærkere virkning end de gule striber på S-tog stationerne, der markerer, hvor langt ud man maksimalt bør stå på perronen.Varde Å på den tid var stærkt forurenet. Holdningen var dog ikke sådan, men den var med en lettere omskrivning af Troels Trier sang: "Dengang far var dreng var der ingen forurening til, vi hældte det bare ud i Varde å". Her ledte Varde Svineslagteri, der lå mellem Kræmmergade og Smedegade, samt Sygehuset deres urensede spildevand direkte ud i Varde å. Så der flød med alskens rester fra sygehuset og slagteriet. Et herremåltid for en lokumsskalle. Bærplukning var ikke grundlaget for den helt store indtjening, men vi var som regel nogle stykker, der plukkede rønnebær af træerne langs banelegemet ved Hjertingvej. Bærrene solgte vi til Planteskolen Højvang, der lå i Sønder Varde. Der var ikke tale om noget ansættelsesforhold, men pludselig var det tid herfor, og så gik der nogle timer med det. Avisdreng har jeg alene arbejdet med som afløser. Det var typisk, når jeg afløste mine kammerater Bjarne og Chresten en gang imellem. Fra Jyske Vestkysten erindrer jeg bedst den kønne pige, der delte aviserne ud til os bude. Dertil, at der på en sidevej til Roustvej, var en arrig hund, hvor man efter, at man fra cyklen havde kastet avisen spurtede af sted i en fart, der i erindringen ikke lod sprinterne på de flade etaper i Tour de France noget tilbage.

Ishuset i Søndergade

I Søndergade omtrent ud for Søndre Alle lå et længehus tilbagetrukket fra vejen og foran var placeret et traditionelt træishus, der tilhørte fru Madsen. Isen fik hun fra Diplom Is i Vejen. Fru Madsen søgte en til at ekspedere i ishuset, og jeg fortalte hende, at det var lige mig. Jeg blev antaget og fik en fornuftig timeløn og dertil de magiske ord fra fru Madsen på min første dag: "Poul Erik, oven i lønnen må du spise al den is, slik og chokolade som du kan". Naturligvis havde jeg forinden tænkt, at jeg nok en gang imellem kunne få lidt, men dette

her var utroligt. Fru Madsen havde selvsagt regnet med, at når jeg fik lov til at spise ubegrænset, så blev jeg hurtigt træt heraf, men nej sådan gik det ikke. For i al den tid jeg var i ishuset hos hende, spiste jeg uhæmmet heraf hver dag. Selv var fru Madsen nu ingen slik- og isforsager, hvad der også kunne ses på hende. Fru Madsen var en glad dame og dobbelt så stor som sin hyggelige mand. Ofte sad fru Madsen på en stol bagerst i ishuset, når jeg ekspederede. Ved lukketid var der som oftest nogle rester af blødt is i de store spande. Det var særlig godt, for på den måde kan man fylde en vaffelis helt fra bunden. Nougat og cocktail var vore foretrukne mærker, og fru Madsen og jeg sluttede som regel dagens gerning med optælling af kassen og sådan en kæmpevaffel, der let kunne konkurrere med de på Strandvejen i Hellerup berømte Lydolpher vaffelis. Efter en søndag i ishuset, hvor jeg sluttede hen ad eftermiddagen, og fru Madsen afløste, tog jeg hen til mine gode kammerat Bjarne og hans lillebror Chresten, der boede rundt om hjørnet på Bellisvej 19. Her berettede jeg, om alt det jeg havde sat til livs af slik og is. Følte, at min beretning gjorde lidt indtryk, og sluttede så af med at fremføre, at jeg da sagtens kunne spise meget mere. Det troede de ikke rigtig på, og det endte med et væddemål, hvorefter jeg på en halv time skulle spise 25 negerboller og drikke 4 Jolly Colaer. Taberen skulle betale gildet. De 25 negerboller blev fordelt på 10 af chokolade og 15 med kokos. Efter 25 minutter havde jeg klaret opgaven og vundet væddemålet. Imidlertid havde jeg undervurderet sammensætningen af kokos og cola, og det hele kom op igen.

Budcykler

Budcyklerne må jeg skrive lidt om. Jeg er udlært på alle 3 slags. I den første plads lagde jeg egen cykel til. Men hos købmand Sillasen i Søndergade var der blandt andet den lille varecykel, hvor ladet er foran, og hvor der kun er plads til en enkelt kasse.

Næste nummer i bydrengenes racerudstyr er "Long John", og den anvendte jeg hos isenkræmmer Pontoppidan og også hos købmanden.

Bycyklernes konge er med 3 hjul og lad foran, og den benyttede jeg hos Carlo Hansen i Vestergade til at hente papir, aviser, pap m.m. fra byens butikker.

Budcykler i Storegade ca. 1962. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Hos købmanden

I Søndergade 29 lå lige ud for Villavej købmand Niels Nielsens butik. Overfor lå en bager samt Ole Cigarhandler. Her spillede far af og til kort, og det er mit indtryk, at ganske mange snapse blev indtaget i Oles stue, der lå bag den lille butik. Lidt længere henne på samme side som købmanden lå produkthandler Truelsen. Bag sin ejendom og ikke mindst på en grund på Bellisvej havde han bunker af al mulig skrot liggende. Det lignede slet og ret gammelt rusten jern. Ifølge rygterne var han en holden mand, og det siges, at skattevæsenet engang satte spørgsmålstegn ved hans selvangivelse. Hertil skulle han have svaret. "Hvis I mener, at det jeg har skrevet ikke passer, så kan I jo komme og tælle varelageret op". Der var ikke lige nogen på den tid hos skattevæsenet i Varde, der havde taget en uddannelse i værdiansættelse af gammelt skrot.

Købmand Nielsen solgte sin forretning til købmand Sillasen, og denne solgte siden forretningen til købmand Villy Høj. Jeg arbejdede for dem begge. I en købmandsforretning tjener og fortjener man virke-

lig sin løn. Der er tempo på hele tiden, og mange forskellige gøremål. Inden jeg får det til at lyde, som om det var mig, der drev forretningen så lidt beskrivelse af dagligdagen for en købmand på den tid. Det var typisk mand-kone butikker, og med en 6-dages arbejdsuge for familien med tidlig start, men til gengæld sen slut. Om lørdagen lukkede vi vist kl. 13.00, og herefter spiste jeg med familien i deres køkken, der lå oven på forretningen. Derpå skulle der ryddes op og ikke mindst fyldes friske varer op, så alt var klar til mandag morgen. De sidste varer skulle også lige bringes ud. Der var mange købmandsforretninger i Varde på den tid. Alene på strækningen fra Gellerupvej til Roustvej var der 4 inkl. købmand Buch på Vinkelvej. Før etableringen af vaskeriet var min far lagerforvalter hos Jørgen Colding, der havde til huse i den Palludanske Gård, og herfra brændte de kaffe til de mange købmænd, hvilket sendte en dejlig duft ud over byen. Enkelte af købmændene i Varde brændte dog selv deres kaffe blandt andet Kaffe Jessen i Storegade. Ekspeditionen i købmandsforretningerne var personlig betjening, hvor købmanden typisk fandt varerne til kunderne. Der var mulighed for enten kontant betaling eller "få skrevet det på bogen". Ganske mange havde en købmandsbog, hvori deres køb blev noteret, og så betalte de en gang imellem et rundt acontobeløb eller i bedste fald hele saldoen. Nogle kunder skulle rykkes temmelig meget for betalingen. Bogen havde i realiteten lidt af samme virkning, som vore dages kontokort. Har du ikke for meget styr på din økonomi, så køber du på kredit, hvor kredit er nemmest at opnå. Der var mulighed for at tage varerne med straks eller få dem bragt gratis ud. Mange benyttede sig selvsagt af udbringningen. En kasse øl indeholdt på den tid 50 flasker anbragt i en kraftig trækasse. Nogle kunder fyrede med petroleum, og et af mine jobs var at fylde petroleum på jerndunkene. Det foregik i lagerbygningen i gården, hvor der var en petroleumspumpe. Som du let kan regne ud kunne en ganske almindelig leverance godt veje temmelig meget, ikke mindst når de almindelige købmandsvarer var suppleret med en kasse øl, en kasse sodavand og en gang petroleum. Med en sådan leverance på cyklen og varerne båret ind i køkkenet hos modtageren vankede, der ganske ofte drikkepenge. Også her overtog min lillebror Martin pladsen efter mig. Fra købmand Højs tid husker jeg især en lille episode. Konen var blevet gravid og nu stod fødslen for døren, men hvordan skulle han kunne klare butikken alene? Jeg gik dengang

i realskolen, og købmanden og jeg blev enige om, at den bedste løsning nok var, at "jeg tog fri" fra skolen, når hans kone skulle føde. Som sagt så gjort, og en uges tid ekspederede jeg så på fuld tid i butikken, hvorefter købmandens kone naturligvis kunne tage over igen. Koner til selvstændige var og er gjort af et særligt stof. De løser bare opgaven, ikke så megen snik snak. Min egen mor var også i gang i vaskeriet kort efter hun havde født min lillebror Carsten, der er 14 år yngre end jeg. Det blev på den tid ikke betragtet som nogen heltegerning, men som noget helt naturligt.

Varde Friskluftventiler

Det lyder som en større fabrik, men sandheden var, at virksomheden var indrettet i kælderen i en almindelig villa på Søndre Alle, og at der kun var en person, nemlig Viggo Nielsen. Else og Viggo boede i stueetagen, hvad de for øvrigt stadig gør her knap 45 år efter. Viggo havde oprindeligt arbejdet hos Rotor, og havde så i deres kælder startet med selv at lave friskluftventiler. I begyndelsen var materialet oliehærdede masonitplader, der blev sat sammen på kanterne med en slags tape. Senere blev kasserne lavet af plastic. For den ene ende af kassen blev der placeret en plasticrist til det udvendige, men først skulle man lodde et metalnet på plasticrammen for at hindre insekter i at komme ind. Det foregik ved at man klippede et stykke metalnet ud af en rulle, lagde det på rammen så det passede, og derpå stak man loddekolben ned på nettet mellem nogle af hullerne, hvorpå plasticrammen smeltede på det pågældende sted. Så løftede man loddekolben, og efter nogen tid størknede plasticen, hvorefter nettet sad godt fast. I den anden ende var det mere kompliceret. Den indvendige side bestod af en plasticramme samt et låg, hvorpå der skulle monteres en snor. Så skulle der bores et hul i rammen og sættes et søm igennem ind i en lille plexiglasordning. På lågen skulle der monteres en krum kam, hvis funktion naturligvis var at fungere som den anordning, der muliggjorde at man ved at trække i snoren kunne stille pladen i forskellige vinkler. Kammen, der var af plexiglas skulle limes på plasticrammen. Her forstår enhver, at almindelig lim ikke klarer at holde sammen på disse genstande, der er udsat for et stort slid. Kammen blev dyppet i et opløsningsmiddel, der var så stærkt, at det kun-

ne smelte plexiglas og man holdt kammen nede i væsken et stykke tid og derpå kunne man sætte det på plasticpladen, og det holdt – sådan! Det giver med garanti "frisk luft" i næseborene. Jeg var glad for arbejdet, og jeg kom der selvfølgelig en gang imellem i dagtimerne, men meget ofte var først, når jeg var færdig i ishuset eller med at bringe varer ud for købmanden, og nogle gange også efter jeg var færdig med at spille bordtennis. Her sluttede vi i Søndre Skoles gymnastiksal kl. 22.00. Det var nemt for skolen lå lige over for. Så i bad og over til ventilerne. Det skete, at jeg holdt Else og Viggo vågne, har de fortalt mig senere. De havde nemlig soveværelse lige ovenover. Jobbet fik jeg udmærket betalt baseret på antallet af timer. Jeg skrev selv timerne op, og afleverede min seddel til Viggo. På et tidspunkt spørger han mig, om jeg ikke hellere ville på akkord. Jeg antager, at han syntes, at der var tale om en del timer, og det var som sagt ofte på lidt specielle tidspunkter. Vi havde en kort drøftede af prisen pr. ramme for lodningen og for forpladen med tandstandslodningen. Det blev til en aftale, der var noget værd for mig, især specialiserede jeg mig i lodningen af metalnettet på ristene. I stedet for at sidde og vente på at plasticen størknede satte jeg straks efter loddekolben havde sluppet metalnettet venstre tommeltot ned på tråden, hvorved plasticen blev presset op i nettet og størknede hurtigt. Det gør virkelig av de første mange gange, men så får man et par millimeter hård hud på tommelen, hvorefter det går som en leg. Timelønnen på akkord udviklede sig til en 3-4 dobling af min tidligere timeløn. Viggo kunne se, at jeg fik produceret meget, og at lønudbetalingerne var væsentlig større end tidligere. Med et glimt i øjet spurgte han mig om jeg ikke kunne tænke mig at komme på almindelig timeløn igen, men "nixen hr. arbejdsgiver dette er en tidsubegrænset overenskomstaftale". Else og Viggo ser jeg stadig, typisk når de besøger deres søn Kenneth og hans familie i Farum. Jeg har samtidig haft den glæde, at arbejde i mere end 25 år med Kenneth i mæglerforretningen, hvor Kenneth er en af mine gode partnere. Else og Viggo havde for øvrigt en hund, der var magen til grisehandlerens fra Matador, og den bar samme navn – Kvik. Når jeg sad og arbejdede på den lille forhøjning, der vel var 10-15 cm over kældergulvet, sprang Kvik op på denne plade og placerede sig mellem mine fødder. Her sad den lydløs og stirrede mig lige i øjnene uden at røre sig det mindste. Den havde nemlig observeret, at jeg som regel

havde medbragt en pose saltbomber, og den ønskede sin andel heraf. Jeg droppede saltbomben fra en pæn højde, og med en hurtig bevægelse greb den altid saltbomben i luften. Tricket med at se modstanderen lige i øjnene og ikke sige en lyd har hunden sikkert lært sig af vestjyske handelsmænd for den, der først siger noget kommer til at give sig på prisen. Ofte havde jeg som nævnt flere jobs ad gangen. Det handlede blot om at finde nogle, der passede sammen. Det gik således fint med at køre varer ud om eftermiddagen og stå i ishuset om aftenen eller på lørdage og søndage eller nappe nogle timer med ventilerne. De mange forskelligartede jobs ved siden af skolegangen har givet mig en stor kontaktflade i Varde, og et stort kendskab til byens ejendomme. Det er meget få huse og baggårde i Varde midtby og Sønder Varde, som jeg ikke har været i. Om det er det, der har grundlagt mine stærke følelser for bevaringen af Vardes gamle bymiljø ved jeg af gode grunde ikke, men jeg tror, at det har spillet en væsentlig rolle.

Poul Erik Bech er født i 1948, og har siden 1970 boet i hovedstadsområdet, hvor han med hovedsæde i København og 45 mæglerbutikker i Danmark, Sverige og Frankrig, driver Danmarks største mæglervirksomhed med 370 ansatte, hvoraf de 70 er beskæftiget i udlandet. Han ejer en del ejendomme i Varde indre by, hvor han søger at føre disse tilbage til deres originale udseende. Han deltager aktivt i bevaringsarbejdet i Varde.

Poul Erik Bech

Elever og lærer i Sdr. Bork skole ca. 1953/54.

Parate til idrætsdag 1957. Vi er blevet modtaget ved toget med faner og trommer. Det er Qvesel med stokken. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Glimt fra min skoletid i halvtredserne

Af Ellinor Nielsen, Varde

Kører man fra Nr. Nebel mod Tarm, kommer man snart gennem en lille landsby, Sdr. Bork, I dag ser den ikke ud af meget, en kro, en smedeforretning og en købmandshandel, som er kommet i stand ved hjælp af en gruppe borgere, og ellers bare en klynge huse. Men i min barndom i halvtredserne rummede den en masse små butikker og et liv, som det måske i dag er svært at forestille sig.

Der var Meldgaards store firelængede købmandsgård, overfor Chr. Jepsens snedkerforretning med salg af møbler, han var samtidig bedemand og hans kone havde frisørsalon. Der var skrædder, en lille trikotageforretning, der også have en del stofruller, dengang syede de fleste på landet selv deres tøj. Der var slagter, bager, sadelmager, skomager, smedje, brødudsalg, et posthus og endda en cafe, hvor man kunne nyde en kop kaffe og en kage eller is efter en anstrengende indkøbsdag. I vestbyen var kirken, missionshuset, forsamlingshuset, møllen, købmand Hansens lille købmandsbutik og lige overfor lå skolen.

I dag er den ombygget til ukendelighed, og rummer en efterskole. I min barndom bestod skolen af en stor rødstensbygning med skifertag, der rummede klasselokalerne, degnens privatbolig og på loftet var der af rå brædder lavet et meget simpelt værelse/ "lejlighed" uden vand eller toiletforhold til andenlæreren. Her boede i min skoletid den elskelige lærer Christiansen, indtil der i forbindelse med skolens ombygning i 1956/57, hvor skolen med statstilskud fik både skolekøkken og sløjdlokale, blev bygget et hus til ham ved siden af skolen.

Der var en lille gammel tilbygning til skolen. Da jeg startede i skole i april 1951 boede lærerinden frk. Heltoft i den. Jeg tror kun, hun

var der til sommerferien. I mine øjne var hun ældgammel, og jeg tror også, hun var 70, inden hun gik af. Det var en lille mørk og fugtig lejlighed. Jeg har flere gange været inde i den, og der var en meget speciel lugt derinde, især ved køkken og spisekammeret.

Det stammede muligvis fra skolens toiletforhold, som bestod af en træbygning, der var klasket op i forlængelse af huset. Adskilt af en midtevæg var der, så vidt jeg husker, 4 lokummer på hver side, den ene side til pigerne og lærerinden, den anden til drengene og andenlæreren. Kun det inderste, som lærerne benyttede, kunne låses med en haspe. Under bygningen var den en grøft/grav hvor efterladenskaberne faldt ned. Hvor tit den blev tømt ved jeg ikke, jeg mener kun i sommerferien. Men jeg husker, at drengene havde en konkurrence om, hvem der af den vej kunne nå ind og se bagdelen på de unge lærerinder, der efterfulgte frk. Heltoft. Det kunne godt give en støvle, der lugtede mindre godt både udvendig og indvendig. Senere blev toiletforholdene en smule forbedret, idet der blev sat en lille træbygning op med spande, der skulle tømmes mindst én gang om måneden. Under disse forhold er der vist ikke noget at sige til, at det var svært at holde på nye lærerinder. Jeg mener, at have haft 5/6 forskellige de første 2/3 år af min skoletid.

Men efter nogle år kom lærerinden frk. Jørgensen, hun og lærer Christiansen fik et godt øje til hinanden, blev gift og blev resten af skolens levetid. 1. klasserne gik for sig selv, de øvrige 2 klassetrin sammen. Så man skiftedes til at være de yngste og ældste i en klasse. De var absolut en fordel at blive den ældste gruppe i klassen. Undtagelse var årgangen 1945, i dette sidste krigsår var der åbenbart blevet født så mange børn, at de måtte være i en klasse for sig selv. Hvilket gjorde at der måtte ansættes endnu en lærerinde. Klasseværelserne blev opvarmet af kakkelovne, der også virkede som tørrestativ for vanter og sokker og vi sad ved pulte der kunne åbnes med faste bænke og blækhus i midten. Om vinteren havde vi hjemmelavede kludesko på indendøre, og da kunne det absolut være en fordel at sidde nederst i klassen ved kakkelovnen, når man var en frossenpind som mig, med frost i både hænder og tæer. Hvordan de forskellige lærerinder var til at undervise, husker jeg ikke. Jeg kunne desuden både læse og regne inden jeg kom i skole, så noget af tiden gik vist med at sidde og tegne mænd på den brunmalede væg.

Et par af lærerinderne beundrede jeg, de var meget flotte. Desvær-

re rejste de jo hurtigt igen. Lærer Christiansen med sin stille og sagte stemme, kunne dog nogle gange eksplodere og sætte drengene op på et stort skab i klasseværelset med sådan en appel, at stilebøgerne raslede ned bag ved skabet og var svære at få fisket frem igen. Vores hønseringe og marmorkugler kunne også få en tur i kakkelovnen, det gav nogle gevaldige sprut, når marmorkuglerne brændte. Men vi var måske også lidt frække. Han lærte i hvert fald at undersøge sin strikkede pude på stolen ved pulten for tegnestifter og knappenåle, inden han satte sig.

Degnen havde jeg kun til få timer. Når den enkelte elev var færdig med enten sine regnestykker eller skrivearbejde, måtte de løbe ud og have frikvarter. Med det resultat, at de "dygtige" havde meget lange frikvarterer, hvorimod de børn der havde svært ved indlæring, næsten ikke nåede at få fri. For nogle kunne det måske også være en fordel. Mobning fandtes i høj grad også dengang, og det var ikke nemt for en lille forsagt sjæl at gøre noget, når der stod en hel ring af børn omkring én og hakkede på én. De modigste slog fra sig, andre fandt sig bare med bøjet hoved i drillerierne. Det var oftest børn fra de dårligst stillede hjem, det gik ud over. Børn kan være ubarmhjertige.

Ved siden af skolen ligger kirken og bag ved den lå præstegården. I den boede et forpagter par, der drev landbruget, som hørte med til præstegården. Og så var der præsten Mads Gammeltoft Hansen. En meget speciel mand, lille, korpulent, karseklippet, københavner, der som ung færdiguddannet præst, kom til det mørke Vestjylland, hvor han skulle være præst ved to kirker. Nr. Bork kirke hvor flertallet af kirkegængere tilhørte indre mission og Sdr. Bork hvor flertallet var grundtvigianere. Han har åbenbart følt, at han skulle vælge side og han valgte indre missionen. Han skulle efter 25 år i embedet efter sigende have sagt, at nu ville han være præst for hele menigheden. Det var jo faktisk også det, han var blevet ansat til. Jeg tror også det ærgrede ham lidt, at han ikke kunne deltage i så mange konfirmations-, bryllups- og sølvbryllupsfester i forsamlingshuset, som han blev inviteret til. Mange gange når det rygtedes, at han var inviteret til noget i forsamlingshuset, skyndte missionsfolkene at invitere ham til et møde eller andet i missionshuset, og så måtte han for skams skyld og sin egen frelse gå der i stedet for i det ugudelige forsamlingshus. Og det var egentlig synd, for han var faktisk en meget spøjs og festlig person, som også, efter hvad min far fortalte, nød en lille historie også af de lidt vovede.

Mads Gammeltoft og jeg fik et lidt specielt forhold til hinanden omkring min konfirmations tid. Mine to ældre søskende var begge blevet konfirmeret ved ham efter endt skoletid i Sdr. Bork skole. Jeg var imidlertid som elleveårig begyndt på Nr. Nebel Realskole, der tog jeg en 4-årig præliminæreksamen. Der var så stor aldersforskel på eleverne, at konfirmationen skete i de to mellemste år. Jeg havde hørt lidt forskelligt om Mads's måde at holde konfirmationsforberedelse på. Ikke at den var direkte dårlig, men jeg tror nok, jeg syntes, det var spild af tid og valgte blandt andet derfor konfirmationen fra. Det faldt ikke i god jord hos den lille præst. Og han hånede mig da også ofte for det, når vi mødtes. Blandt andet hver torsdag om vinteren, når han tog med rutebilen på sygebesøg på Tarm sygehus. Vi havde lige et par kilometer sammen fra Sdr. Bork, hvor han stod på, til Obling, hvor jeg skulle af. På den korte tid kunne han nå at fortælle de andre passagerer, at mine to skolekammerater jo nok var meget dygtige, for deres mødre sad jo i menighedsrådet. Og så kunne han vende sig om og med høj røst bekendtgøre at "Der har vi så Ellinor, hun kan nok ingenting, for hun er jo ikke konfirmeret". Og så kunne dette mærkelige gespenst jo møve sig op af midtergangen og ud af døren under stor bevågenhed. Nå, modgang gør stærk, og hvis han fik det bedre af at sidde og udrede det, var det da i orden med mig.

Senere havde vi det ellers fint nok med hinanden - vi passede hver sit - han det gudelige, jeg det verdslige - og han fik da også den appelsin i turbanen, at jeg valgte ham til at døbe mit første barn. Så vidt jeg ved, var præsten ungkarl og barnløs hele sit liv. Han er ellers i bogen "Faders Vilje" om Osvald og Fritz Helmuth blevet udlagt som far til ombudsmanden Gammeltoft Hansen, det er også nærliggende, da navnet er det samme, men det er en brorsøn. Hvor tæt Mads har været på kvinder, kan jeg af gode grunde ikke vide noget om. Jeg mener at have hørt, at han er blevet taget på fersk gerning i gang med at snøre sin mangeårige husholderske Frk. Becks spirella. De flyttede også efter at han blev pensioneret sammen til Nordjylland. Men enten har han modstået alle kvindelige fristelser og holdt sig på dydens smalle sti eller også har frk. Beck været for gammel til avl, der er i hvert fald ikke kommet noget synligt ud af det forhold.

Spirella - det var datidens tortur beklædning, som de fleste kvinder, der havde fået børn, iførte sig, i håb om at få om ikke helt så i nogen

grad sin ungdomsfigur tilbage. Den bestod af laksefarvet stof, en masse stivere og en masse snører, gik fra brystet og helt ned om måsen og kunne bindes så stramt, at det kunne knibe at få vejret. Det var møllerens kone, det stod for salget og måltagningen i hvert enkelt tilfælde. Efter nogle ugers venten kom vidunderet så, blev pakket ud og prøvet, og omhyggeligt lagt tilbage i æsken, når den ikke var i brug. Min mor havde også én, brugte den heldigvis kun, når hun skulle i byen, for det var ikke nogen varm og blød mor at kravle ind til, når hun havde den på.

De to små sogne Sdr. og Nr. Bork var i min barndom meget adskilte. Hver sin kirke, hvert sit sogneråd, hver sit missionshus, i Nr. Bork var der en kro, i Sdr. Bork både kro og forsamlingshus. Forsamlingshuset blev af missionsfolkene betragtet som noget djævelsk værk, sat der for at lokke unge mennesker i uføre. Man kunne godt få lidt ondt af de skolekammerater fra missionske familier, der ikke måtte komme med til skolekomedier, dilettant forestillinger og juleballer, fordi det blev holdt i forsamlingshuset. Dengang var der mange ungdomsforeninger, og flere af dem holdt baller og havde kendte sangere til at underholde bl.a. Dario Campeotto, Kathy Bøtker, Rachel Rastenni, Grethe og Jørgen Ingemann m.fl. Det var jo måske lidt mere interessant end bønnemøder i missionshuset, og det skete da også at en enkelt svag sjæl fra de missionske hjem, uden tilladelse hjemmefra, søgte ned til forsamlingshuset. Nogle blev meget skuffede over at det ikke er det Sodoma og Gomorra, de er blevet truet med hjemmefra, de ser, men bare uskyldig flirt og dans. Eller også har de valgt en "uheldig" aften, for der kunne godt være liv og romantik i de duftende høstakke rundt om forsamlingshuset en lun sommernat. Men hvis det passer, som en af de unge missionske mænd engang sagde til mig at "der blywer da li' got rejen dowelt så møj etter et missionsmøde, som etter en bal", så kan det jo ikke betale sig at risikere evig fortabelse for at snige sig til ballet. Ja, ja efter sigende er seksualdriften jo den største drift, både blandt dyr og mennesker.

Som før omtalt begyndte jeg på Nr. Nebel Realskole i 1955. I Sdr. Bork gik vi tre år hos lærerinden, så to år i mellemklassen hos Christiansen, med et par enkelte timer bl.a. retskrivning hos førstelæreren/degnen, hvor også de sidste to år skulle være. Jeg brød mig ikke særligt meget om degnen. Øretævene hang lavt i luften og hans pædagogik eller mangel på samme, stemte ikke overens med det, jeg syntes var måden at behandle eller lære børn ting på. Da min bedste veninde og

beskytter samtidig skulle flytte til Midtjylland, meldte jeg mig blandt den gruppe, der skulle på realskolen.

Vi hørte egentlig til skolen i Tarm, da det gamle amtsskel går mellem Sdr. Bork og Nr. Nebel, og kommunen betalte også skolepenge for os der. Men da Tarm ligger ca. 20 km. fra Bork, var der det og de efterfølgende år mest søgning til Nr. Nebel Realskole, hvor vi kunne cykle til skolen en stor del af året. Jeg ved ikke om jeg kom fra asken og i ilden. Qvesel - ejer og skolebestyrer - kunne i hvert fald også være skrap, slå en proper næve, sommetider med bagsiden af hånden, hvor en stor ring kunne sætte et væmmeligt aftryk, ellers var han mester i at skyde og ramme med kridt, og det kunne også flyve omkring med verbale ytringer om vores dumhed og manglende evne til at lære noget. Især op mod eksamenstiden, hvor faren for at for mange dumpede og dermed dårlig omtale af skolen kunne give søvnløse nætter for den stakkels mand. Jeg var hunderæd for ham og ved at tisse i bukserne af bare skræk, hvis han på grund af en af de andre læreres sygdom kom ind og skulle overtage timen, for det var jo ikke altid man havde fået læst på lektien eller lavet sine regnestykker. Jeg har også været sat uden for døren af ham, endda været skyld i at min sidekammerat fulgte med, det kostede vist et venskab. Det var meget brugt og er det vist stadigvæk i skolerne at sætte elever uden for døren. Jeg har aldrig kunnet forstå, at det skulle hjælpe. Derude lærer de da absolut ingenting. Det var måske en ide at finde ud af, hvorfor de er ukoncentrerede, snuttede, frække, voldelige osv. og så tage den derfra?

Qvesel havde vi til geometri og aritmetik- jeg ved ikke om det var fordi jeg var så ræd for ham, at jeg aldrig forstod aritmetikkens - for nogle - logiske læresætninger. Fakta var i hvert fald, at hjernen ofte var ganske blank, når jeg stod ved tavlen, for slet ikke at tale om eksamensbordet. Han havde også en væmmelig vane med - hvis han var i ondt lune - at begynde med at tage de elever, der havde svært ved at forstå og lave stykkerne, op til tavlen, når så de hakkende ikke kunne gøre rede for stykket, blev hele klassen efter tur kaldt op, de fleste nåede næsten ikke engang at rejse sig, inden de fik besked på, at de godt kunne sætte sig ned igen. Og så kunne han jo med rette fortælle os, hvilken elendig klasse vi var og hvor dumme vi var alle til hobe. Det var bestemt ikke befordrende for selvværdet. Og os, der havde svært ved at forstå aritmetikken, havde da bestemt ikke lyst til at spørge eller søge hjælp til stykkerne.

Qvesels kone hed Margrethe. En lille elskelig gråhåret dame, der kunne le så hjerteligt, at hendes lille topmave hoppede. Hende havde vi bl.a. til tysk, hvor de tyske verber blev terpet igennem, så vi kunne dem i søvne. Hun var et direkte modstykke til sin mand. Jeg husker ikke at hun på nogen måde talte grimt eller nedladende til os, selv om vi lærte remsen, der ender med "Kennst Du nicht den Akkusativ - dann bist Du wirklich dum." Så havde vi James Mørk, til naturlære, fysik og kemi. Den lange, ranglede, drengede, krølhårede lærer, som godt kunne slå i borde eller krølle sig sammen med hovedet gemt i armene i frustration over vores manglende evne til at forstå kemiens formler, men som også kunne give et stort, glad smil, hvis vi var så heldige, at forsøget lykkedes uden at sætte for mange mærker i loftet i det nye fysiklokale. Lærer Rebsdorf med sin krumme pegefinger til regning, geografi og sang - hans kone til gymnastik og håndgerning. Ebbesen til fransk og engelsk, tillige med en slags ballet, idet han brugte kroppen og benene til at illustrere de forskellige engelske og franske bøjninger. Møller - den senere formand for Kristelig folkeparti - til bl.a. historie og religion. Hold op hvor jeg læste. Han havde en måde at gøre én flov på, hvis man ikke kunne sine ting. Det var topkarakterer. Efter 3 år flytter han til Kolding og vi fik lærer Madsen. Her fandt vi/jeg snart ud af, at bare vi lod venstre vinde, når vi havde prøvevalg og stemte Sønderjylland og Sydslesvig hjem til Danmark, fik vi topkarakterer. Det gav dog bagslag til eksamen, hvor karaktererne blev noget lavere end de tre forudgående år. Hr. og fru Bonnerup og flere der er forsvundet i glemselens slør. Dog husker jeg Eichmann, som vi havde en kort overgang. Vist en lille jøde med ungarske rødder, som vi ikke var særlig rare ved.

Vi gik i skole 6 dage om ugen, med lang fredag det sidste år, da vi den dag havde prøve i blandt andet geometri og aritmetik i 2 timer. Så alt i alt en stor overgang, med mange flere elever, mange flere fag og mange flere lærere end i den lille landsbyskole. Vi var et stort hold, der startede i skolen i 1955, et sted mellem 40 og 50 elever. Vi gik sammen det første halve år, i et stort lokale, der havde rummet biblioteket, indtil der blev lavet flere klasselokaler på loftet af bygningen. Det blev så vidt jeg husker til 2 klasselokaler, et stort fysik rum og et kontor til Qvesel. Efter jul blev vi delt i en A og en B klasse. Jeg gik i A klassen. Den første time om dagen kunne godt være noget forvirrende, idet eleverne kom til skolen med tre forskellige rutebiler. Én fra Hvide Sande,

én fra Tarm og én fra Tistrup. Hvide Sande og Tarm rutebilerne kom som regel til tiden, dog kunne megen sne og andet en gang imellem give forsinkelser. Tistrup - Jensen havde nogle små biler, som ofte havde stop af den ene eller anden art. Så skulle han vente på en kone, som han vidste, skulle med til Nr. Nebel og handle, have levende høns med, eller korn og foderstoffer. Bilerne var heller ikke den nyeste model, så der var ofte noget der gik i stykker. Der kunne godt gå en rum tid inden eleverne, der var med Tistrup Jensen dukkede op. Efter hvert frikvarter stillede vi op klassevis foran skolens indgangsdør, og skulle vi så have informationer eller reprimander, blev der slået et par gange på skolens klokke ved indgangsdøren, og så serverede Qvesel fra trappen en salve af den ene eller anden slags. Der blev især holdt skarpt øje med, om der blev røget på toiletterne eller brugt for meget toiletpapir.

Jeg husker en vinterdag, hvor Qvesel havde været på inspektion på drengetoilettet. Der havde han åbenbart fundet et så helt umådeholdende forbrug af toiletpapir, at han, af bare ophidselse, havde glemt, at de små havde lavet en glidebane rundt om hjørnet, hvilket resulterede i, at han tog en mavelanding og med overskægget som snebryder landede lige ud for mine tæer. Så var det svært at holde masken. Men som den verdensmand han var/er børstede han sneen af, slog på klokken og vi fik reprimanden i stærke vendinger - man er vel hjemmeværnsmand, og kan klare enhver situation!

Hvert år trænede vi til den store idrætsdag i Varde på det lille stykke græs, der var mellem kirkegården og kommuneskolen i løb, stafetløb, højde og længdespring, langbold, rundbold, hånd- og fodbold. Jeg mener idrætsdagen fandt sted tidligt om efteråret. Vi skulle til Varde stadion og dyste mod Jabobi skolen, Grindsted realskole og en skole fra Ølgod. Det var en stor dag. De heldige der skulle forsvare skolens ære var blevet udvalgt. Resten skulle med som heppekor og publikum. Det var et stort pres, der var lagt på de udvalgtes skuldre. Skulle det lykkes af få nogle trofæer med hjem til skolen, eller skulle man igen se på, at især Jacobi skole hoverende skulle gå af med sejren. Vi var alle tændte og tænkte slet ikke på at Jacobi skole jo havde over dobbelt så mange elever som os og at de kunne træne på den grus eller cindersbane, som vi måske for første gang skulle bide skeer med. Nej, tændte og fulde af forhåbninger steg vi om bord i Newelgrisen, medbringende skolens fane og lige så tændte lærere og en stolt skoleinspektør. Vel ankommet

til Varde Vestbanegård steg vi ud og marcherede med fanen i spidsen og Qvesel stolt spankulerende dels foran og dels ved siden af, muntert svingende med sin flotte stok, gennem Vardes brolagte gader, hvor folk hang ud af vinduerne og hilste os med råb og hujen. Jo, jo berømthederne var sandelig kommet til byen.

Efter en dag med, som jeg husker det, få sejre og flest nederlag, mødtes alle i Jacobi skolegård, hvor det endelige resultat af hver idrætsgren blev bekendtgjort. Som sædvanligt hoverede Jacobi eleverne. Jeg mindes os mest til enkelte sidstepladser, det tog Ølgod folkene sig ellers tit af, flest tredjepladser, enkelte andenpladser - så var vi alle stolte og måske en enkelt førsteplads - så ville jublen ingen ende tage. Derefter mener jeg, vi havde lidt tid i byen på fri hånd. Det skulle udnyttes. I Nr. Nebel havde Qvesel den aftale med den stedlige boghandler, at han ikke måtte sælge facitlister til de regne- aritmetik- og geometri bøger, vi benyttede. Se den aftale havde han ikke med boghandlerne i Varde. Så vi strøg af sted til Lohses og Ebbe Clausens boghandler. Det var om at få fat i de eftertragtede facitlister inden de blev udsolgt. Så havde dagen uanset det idrætslige resultat alligevel været en succes. Vi skulle også nå en tur til Lille Mille på Skansen og have Danmarks største og bedste vaffelis. Tilbage til hverdagen på Nr. Nebel skole blev der i dagene efter idrætsdagen indledt en hel razzia efter de facitlister som lærerne og især Qvesel jo godt viste, vi havde købt. Skoletaskerne blev gået igennem i frikvarterne. Nogle blev fundet, men de fleste overlevede vist. Vi piger bar ofte vores i hofteholderne. At kropsvisitere os var vist et for drastisk skridt at tage. Men ve den der havde facit rigtig, men udregningen forkert. Så stod man til verbal afstraffelse af værste skuffe. Efter hvert skoleår, blev der holdt afslutningsfest på et af byens hoteller, hvor hr. og fru Qvesel førte an i dansen foran hele elevflokken og ældste klasse kunne drage ud i verden med hver sit eksamensbevis af forskellig art i hånden. Nogle år efter jeg var gået ud af skolen, blev den omdannet til en selvejende institution. Det hjalp vist gevaldigt på Qvesels måde at være på ifølge én af mine mindre brødre, som gik der. Jeg tror, der blev fjernet et stort økonomisk åg fra hans skuldre, ved denne omdannelse. I nogle år var han efterfølgende borgmester i Blåbjerg kommune. Hvordan han var som borgmester ved jeg ikke noget om, men han var i hvert fald præsentabel og havde ordet i sin magt.

I år har vi 50 års skolejubilæum. Vi er en del gamle elever der mødes

for at fejre det. Der er desværre også nogle, der har så dårlige minder om skoletiden, at de ikke ønsker at deltage. Men for de fleste står skoletiden heldigvis som et godt minde. Med megen ny lærdom, mange gode lærere og mange gode kammerater. Vi havde sangkor, der optrådte både i kirke og på alderdomshjem. Vi spillede skolekomedie, lavede et år sågar en revy, hvor lærerne stod for tur. Det tog de meget pænt og der blev grinet meget. I frikvarterne gik vi piger, en 5 - 6 stykker, med hinanden under armen, og snakkede om livet, fremtidsdrømme, drenge osv. og der blev sværmet lidt i anlægget ved siden af. Så vi vil mindes, de glade og sjove timer, der trods alt var flest af, og har inviteret vores gamle skoleinspektør på 98 med. Han har stadig sit kørekort, en forholdsvis ny bil, en veninde og fik for nylig 60 års nålen som hjemmeværnsmand af dronning Margrethe.

Efter endt skolegang kom jeg i lære på et kontor på en landbrugsmaskinfabrik "Solus" i Tarm. De arbejdede sammen med en lille københavnsk import/eksport firma "Wilian og Madsen". En dag havde hr. Wilian en ny type sodavand med, som de havde fået ene forhandlingen af - om det var i Danmark, Norden eller det meste af Europa kan jeg ikke huske, men vi kontorelever skulle prøvesmage den. Det var noget klistret, brunligt sukkerstads, som vi ikke gav mange chancer over for den dejlige gule citron- og appelsinvand. Vi kunne ikke have taget mere fejl. Sukkervandet hed cola, og blev en dundrende succes, der vist desværre tog livet af det lille firma, idet de slet ikke økonomisk kunne følge med. Men indtil for få år siden, stod der faktisk Wilian og Madsen på de danske colakapsler. Min gamle læreplads eksisterer heller ikke mere. For efterhånden mange år siden kørte jeg en tur med mine døtre og ville lige vise dem min læreplads. Men ak og ve. Kun de to direktørboliger stod ensomme tilbage. Alle hallerne og kontorbygningen var væk og der var bygget ældreboliger på stedet.

Ak ja om 100 år er alting glemt som man siger.

Ellinor Nielsen

Hvem er Bob fra Barbados

Af Robert Kenrick Mc. Laren Lewis, Varde

Jeg er født den 31. oktober 1937 på Barbados i byen Canegarden, som har ca. 300 indbyggere, i St. Andrew regionen. Mit oprigtige navn er Robert Kenrick Mc.Laren Lewis, men her i Varde er jeg kendt som Bob. Vi var 10 søskende og en halvsøskende. Far havde nemlig et barn, fra før han blev gift med mor. Min far, Duncan Lewis, var ved politiet, og døde 1957 – 57 år gammel. Min mor hed Hilda Lewis og døde 93 år gammel i 2001. Jeg har i dag 6 nulevende søskende, som bor henholdsvis England, Canada og Barbados. Jeg blev døbt i Den anglikanske Kirke 1937, hvor jeg også var med i sangkoret i ca. 5 år. Barbados er den østligste ø i De Små Antiller. Øen er på 430 km^2 og har 282.000 indbyggere, mest negre og mulatter. Hovedstaden hedder Bridgetown. Landet er meget tæt befolket (650 pr. km^2). Her er tropisk klima, frugtbar jord, der dyrkes sukkerrør, bomuld og bananer. Barbados har været britisk siden 1625, men er i dag en selvstændig stat – republik – og medlem af Commonwealth i 1966. Sproget er engelsk, og religionen: Protestanter 67 % og katolikker 4 %. I dag er turismen, den vigtigste kilde til udenlandsk valuta. Det skyldes, at der er stigning af længere besøgende turister og et højere antal af krydstogtturister, der besøger øen.

Da jeg var 23 år kom eventyrlysten op i mig. Sammen med 2 andre rejste vi til England. Her var jeg fra 1960 til 1962 konduktør i de berømte røde dobbeltdækker busser. Et dejligt job! I 1962 kom jeg ind i hæren. Det var også eventyrlysten, som her trak, og efter 3 måneders træning kom jeg til Tyskland, hvor jeg blev stationeret i byen Celle. I hæren var jeg i knap 4 år. Under min tid i Tyskland var jeg

Min mor på vej til kirke.

Hjemme på besøg i Barbados i 1976.

flere gange på øvelse i Oksbøl. Det gav mig lyst til at bosætte mig i Danmark. Derfor bosatte jeg mig fast i Danmark den 18. december 1965. Her fik jeg i 1966 job hos N. Æ. Jørgensen (senere Bramin) i Bramming. Desværre varede det kun 6 måneder. Der kom en fyringsrunde og 12 mand måtte forlade firmaet, og da jeg var en af de sidst ankomne, blev jeg selvfølgelig også fyret. Heldigvis var der en kammerat, som anbefalede mig til Egon Lorentsen, som senere blev borgmester i Bramming. Han ejede firmaet JEKI. Jeg var heldig og fik jobbet, som tilskærer, den 11. november 1966. Det blev en god tid for mig. Her var jeg i ca. 31 år. Da Egon Lorentsen blev borgmester i 1980 fik alle medarbejder aktieandele. Jeg købte 2 andele a´ 18.000 kroner stykket. Man kan vel godt sige - måske i sjov - at vi alle ejede en fabrik dengang. Min karriere her sluttede 11. november 1997, hvor jeg gik på efterløn.

I min fritid spillede jeg kricket i Esbjerg. Det gjorde jeg i 7 år fra 1967 til 1974. Derefter kom jeg i Varde Boldklub, hvor der var en, som spurgte mig, om jeg kunne tænke mig at blive holdleder. Det sagde jeg ja til og fulgte så med, da Varde Boldklub et halvt år senere blev lagt sammen med Varde Gymnastikforening og blev til Varde Idrætsforening, i daglig tale VIF. I Varde Idrætsforening har jeg haft alle mulige job. Ja, jeg har også spillet 2 gange for serie 5-holdet, men det var nu fordi de manglede spillere, men ellers ikke. Jeg har været holdleder i 14 år, men er det ikke mere. Til gengæld hjælper jeg i dag med, hvor jeg kan give en hånd? Enten det er festarrangementer eller på det ny stadion. Her er der altid brug for en altmuligmand. Jeg står også for afholdelsen af præmiespil til fordel for klubbens ungdomsafdeling, hvor jeg trækker lod og sørger for resultatet kommer i Uge-Avisen. Jeg er også frivillig hjælper til Open Air. Det giver jo også lidt motion? I dag går jeg mine daglige ture. Det er blevet en vane, og jeg kan ikke undvære dem. Så bliver Varde gået igennem på kryds og tværs, og der er næsten altid nogen at hilse på eller snakke med. Jeg har ikke bil mere, men jeg havde en folkevogn i 14 år, men solgte den i 1980.

Hvordan er det så, at bo i Danmark. Det spørgsmål har jeg fået tit. Nu blev jeg ganske vist dansk statsborger i 1975, men jeg har aldrig haft problemer. Folk er venlige, og rigtig mange siger: Hej Bob! Jeg har mange venner her i Varde, men nogle ser jeg mere til end andre.

Karen og Erling Hansen har jeg kendt længe og besøgt siden de havde Varde gamle stadion og Vandrehjemmet på Pramstedvej. Erling og jeg fiskede også sammen engang, men det gør vi ikke mere. Det er ligesom det ikke trækker i mig mere, men Erling dyrker det fortsat? Inge Lise og John Andersen på Skovløbervænget besøger jeg også. John og jeg ses nok en gang om ugen, og så klare vi lige, de sidste nyheder. Ellers har jeg bankospillet. I næsten hver uge er jeg til banko i Hornehallen og Hellehallen. Der er altid nogle kørende, som tager mig med. Det er hyggeligt, og her lærer jeg mange mennesker at kende. Det er jo næsten altid de samme som kommer, og man føler sig næsten som en familie. Jeg kan også godt lige at løse kryds og tværs. Det hjælper på hukommelsen, men ellers kan jeg jo kigge ud på Skansen. Min udsigt er fin. Jeg bor Storegade 26, 1. Sal. Her har jeg boet siden 1987. Det skulle være i den lejlighed, som afdøde læderhandler Risom boede i. Det var heldig jeg fik den. Her bor jeg godt, og har ikke noget at klage over, men man kan godt se, at det er et investerings-selskab, som ejer huset. Der sker ingen fornyelse i lejlighederne, men huslejen syntes jeg dog er passende.

Mine aktieandele fra JEKI har jeg brugt til at rejse hjem til Barbados. Det der - med at besøge sin familie - er jo ikke så let, når man bor så langt hjemmefra. Det er blevet til 4 rejser. 2 gange har jeg været hjemme i 3 måneder af gangen. Det er jo en dyr rejse, og så er det jo dejligt, at kunne være der i så lang tid. Den ene gang var til min mors 90 års fødselsdag i 1998, og den anden gang var da min søsterdatter blev gift. Jeg glemmer heller ikke, da jeg var hjemme på en kortere tur i år 2000. Årsskiftet, som blev fejret med pomp og pagt, over hele verden. I London har jeg også været. Jeg var til min nevøs bryllup. Det blev holdt på en stor slotslignende bygning. En rigtig flot fest i 1999. På et billede fra dengang kan jeg se, at jeg har slips på. Det er ellers ikke noget, jeg plejer, så jeg har nok set festligt ud. Heldigvis har jeg også haft besøg her i Varde. Min bror, hans kone og datter har været her i Varde, og det var skønt at kunne vise dem, hvordan jeg boede, og hvordan det så ud i Varde? Til slut vil jeg sige – selvfølgelig er min familie langt væk – men det er heldigvis dejligt, at bo i Varde og i Danmark.

En vestjysk pioner

Af Hans-Regner Jensen, Orten

Mine bedsteforældre var for mig, som bedsteforældre er for de fleste børnebørn, noget særligt. Det var min morfar, som jeg fik et helt specielt forhold til. Jeg var blevet opkaldt efter ham, og det havde jeg ikke noget imod. Bedstefar, som jeg her vil kalde ham, var landmand og hed Regner Kristensen. Egentlig hed han Niels Kristian Regner. De første to navne, fordi hans forældre havde mistet en lille dreng med de navne. Navnet Regner blev bestemt af hans far, fordi han blev født, på en regnvejrsdag d. 10. juli 1887 i Vrenderup ved Fåborg. Han kom sammen med regnen efter en lang tør periode.

Han boede i Grønmose sammen med min bedstemor Margrethe. Gården lå på det østligste areal i Hodde Sogn, der kilede ud til Grindstedbanen, mellem Ansager og Haltrup, der var kendt for tvillinggårdene. Regner opdyrkede et hedeareal og endte med at have ca. 65 tdr. land under plov. Om søndagen plantede han grantræer rundt om sin jord, så han til sidst havde nåletræer i skellet hele vejen rundt. Jorden lå på begge sider af vejen, der i dag hedder Sønderbro. Ja, et mærkeligt navn på en vej ude på landet.

Haverne, som han anlagde, lå også på begge sider, og der var mange m^2. Havde bedstefar levet i dag, tror jeg, han havde fået besøg af Søren Ryge. Hans haver var delt op i æble- og pæretræer for sig. Ribs-, solbær- og stikkelsbærbuske i lange rækker i én have. En anden, med stor græsplæne og stendysse med masser af blomster og bede med flere arter roser, lå tæt ved gårdspladsen. En køkkenhave med jordbær og alle slags grøntsager hørte også til bondegården og lå i nærheden af hønsehuset. Han havde grønne fingre og elskede at plante, det var

Mormor - Bedstemor.

Morfar - Bedstefar.

Min mor og morbror mellem mine bedsteforældre.

måske, fordi han havde været på et gartneri i sine unge dage. Ja, at pode en æblegren på et æbletræ af anden art, kunne han også finde på. Det var i den gamle have, der lå mod syd foran det gamle stuehus, og var fyldt med æble- og pæretræer, alt i den skønneste orden. Kartoflerne havde man på marken, og kartoffelhøsten var midt i oktober måned. Da kom der en flok "kartoffelkoner" og samlede kartoflerne sammen i kurve, som min bedstefar så tømte i stakke. Senere blev de kørt i kartoffelkælderen eller kogt på mejeriet og brugt til svinefoder. Kartoffelkonerne gav liv på landet, der blev snakket og grinet, når de var der. Måltiderne foregik ude på marken.

Mine bedsteforældre byggede i 1935 et nyt stuehus med facade ud mod vejen, der var et toilet med rindende vand på 1. sal, hvad der dengang var meget sjældent. Naboerne var spændte på resultatet, men Regner Kristensen var ikke bange for at prøve noget nyt. Stuehuset var harmonisk og bygget i røde mursten og med rødt tegltag. Indretningen var efter min mening rigtig fornuftig. I stueetagen var karlekammeret lige ved bagdøren. Her lå også bryggerset med adgang til bedstefars kontor. Der var to stuer. Sammen med kontoret lå de ud mod vejen. I gårdsiden var der et køkken med spisekammer og herfra adgang til en kælder med bl.a. nedsaltede kødvarer, syltetøj, sodavand og øl. En gang fra køkkenet førte ud til forstuen med den pæne indgang og trappen til 1. sal. Hvor, der først var det berømte toilet, et værelse, soveværelse i kvisten og i gavlen mod syd et gæsteværelse og pigekammeret, godt beskyttet længst væk fra trappen. Adgangen til disse rum foregik gennem et stort lukket loftsrum.

Min bedstefar var en udadvendt person og tog del i bestyrelsesarbejdet i bl.a. slagteriet i Ansager. Han var også vældig interesseret i andelstanken, som man kendte fra mejeriet og foderstofforeningen. Udstykningen af statsejendommene på Sdr. Virum hede var også noget, han fulgte nøje. Jeg har sammen med far og bedstefar været med på flere søndagsture derop. Der var forskellige typer bygninger med måske fra 28-35 tdr. land let sandjord, hvor man ofte måtte så om på grund af fygning fra vinden. Jeg lyttede og fik noget at vide om livet her, der ikke blot var en dans på roser.

Når mine bedsteforældre handlede, foregik det i Ansager eller Varde. Min bedstefar sad i skatterådet i "Wå-r", som han sagde, så her var han hver formiddag. På torvet kunne man købe mange spænden-

de ting, og det gjorde han så. Han forstod at gøre hverdagen anderledes. Min mor har fortalt, at var hun med ham i Varde, skulle de altid ind at have en kop kaffe i Sillasens Hus eller i Kræmmerhuset. Det var der tid til.

Skatterådet holdt til huse i det gamle rådhus på torvet. Jeg tror, formanden hed Larsen. Han var socialdemokrat og var fra Varde. En stor mand fra Ølgod egnen hed Enevoldsen. Han var vist landmand og nok venstremand. Det var de fleste bønder. Hvor mange der sad i rådet, ved jeg ikke. Regner Kristensen var radikal, gammeldags radikal, han kæmpede den lille mands sag, det kunne være landarbejdere og husmænd. Men de skulle bestille noget, ellers fik de ikke hans sympati. Man har altid sagt, at de radikale ikke kunne beslutte sig, men det var ikke lige det, der kendetegnede min bedstefar. Han havde noget temperament. Til en fest var der en, der kom til at spilde en terrin suppe ned over ham, da rejste han sig op og sagde "Av for fanden". Han forstod at komme af med sine aggressioner. De radikale venstre var jo udbrydere fra venstre, der i 1905 ikke var enige om den tids socialpolitik. Dog kan ingen af partierne sammenlignes med det, de er i dag. Én gang om året var skatterådet rundt i sognene, der hørte under "Varde Skattedistrikt", for at ligne, som det hed. Det kunne tage flere dage på samme sted alt afhængig af hvor mange skatteydere, der var. Sammen med sognerådet fandt man så ud af hvor meget, hver enkelt skulle betale i skat, og det blev offentliggjort på lister, der lå på kroen eller i forsamlingshuset, hvor ligningen blev foretaget. Min bedstefar kunne godt finde på at sige til værten eller værtinden, om man ikke kunne fylde lidt mere brændsel på ovnen, hvis han mente, der var for koldt i lokalet. Ytringsfriheden blev dog anvendt på en pæn måde. Skattelettelse kunne forekomme, hvis en landmand havde haft sygdom i besætningen, havde mistet husdyr eller måske konen. Man kendte hinanden og var parat til at hjælpe, også som naboer. Jeg ved, at min morbror var med til at samle penge ind til en landmandskone, der havde mistet sin mand, og bedstefar var til jul ude at købe dukkehuse til de to faderløse små piger.

Min bedstefar var ikke så god til det tekniske, trods det havde han anskaffet sig en amerikaner bil, en topersoners Studebaker. Det vil sige, at der bagpå var en klap, man kunne åbne med sæde til to, der så måtte side i det fri, ellers var køretøjet med kaleche, men der kun-

ne nemt sidde 3 på forsædet, en flot vogn, men en rigtig benzinsluger. Jeg har været med, hvor jeg sad omme i klappen, og vi holdt i tørvejr under en viadukt, uden der kom en anden bil og generede os, indtil en "æel" var overstået, som var min bedstefars ord. Bedstefar blev aldrig god til at køre bil. Studebakeren blev senere udskiftet med en Morris Minor, uden at det hjalp på køreteknikken. Et valg, jeg ikke helt accepterede. Jeg kan huske, jeg var skuffet over, han ikke købte en Morris Oxford, der var noget større. Telefon hørte ikke til hver mands eje, men mine bedsteforældre hørte til de første, der fik en i Grønmose. Det var den berømte væg model i træ med håndsving på den ene side, og hvor røret hang på den anden. Telefonen blev flittigt brugt af naboerne, man kom hinanden ved. Var et dyr sygt, kunne man godt finde på at sende bud efter Regner, inden man kontaktede dyrlægen, så dette måske kunne undgås. Efter hvad mor har fortalt, var han god til at hjælpe i sådanne situationer.

Hestene havde stor betydning for min bedstefar, han havde et spand jyske heste. Og her skal vi lige have Kierkegaards sammenligning med et ægtepar og et spand heste, "den ene trækker og den anden holder igen". Blis, den store rolige, på det tidspunkt 17 år, var hesten, jeg måtte sidde på, når bedstefar eller karlen havde fat i grimen. Klaus, den lidt mere iltre, som man skulle passe på, var nogle år yngre og knap så stor. De ragede dog helt op til loftet i stalden. De føltes kæmpestore for en lille dreng. Jeg har vel været 8 år, da jeg selv harvede med hestene på marken, så følte jeg, at jeg var noget; men hvor man dog også kunne føle sig, som Palle alene i verden. Karlen havde fortalt mig, at hvis det begyndte at regne, kunne jeg blot gå om og sætte mig under halsen på hestene, de kunne ikke sparke fremad, men jeg gjorde det vist ikke. Prøv at forestille jer en tur i kassevogn med Blis og Klaus spændt for og Regner ved tømmerne hen over agrene, alt hvad remmer og tøj kunne holde, så kunne man godt få fornemmelsen af, man var cowboy i den vilde vest. Anderledes roligt blev der kørt, når negene blev samlet op efter kornhøsten og lagt præcis af min bedstefar, lige akkurat så højt på vognen, at man måtte dukke sig helt ned i læsset for at komme under porten på vej ind i laden - en speciel stemning at opleve. Hestene blev på gården, så længe mine bedsteforældre var der, skønt der på gårdene rundt om dukkede traktorer op, særlig den grå Ferguson var populær. Pioneren var standhaftig og på

det område konservativ. Hestene var noget særligt i stalden, de stod lige overfor kalvene, som jeg af og til fik lov til at fodre. Længere nede i stalden var der grise til den ene side og køer til den anden, det var den tids staldindretning og besætning.

Bedstefar gik meget med bare tæer, også ude i stalden på staldbroen, der altid var ren og strøet med frisk sand, fødderne var mindst størrelse 46. Han kunne godt have lidt problemer med sit temperament, og det kunne gå ud over karlene, men så trådte min bedstemor til, hun var en meget rolig kvinde og kunne rage kastanjerne ud af ilden. Hun var rar og kunne, hvis vi bad hende om det, lave de fineste blyantstegninger af diverse dyr. Som dreng har jeg ofte opholdt mig hos mine bedsteforældre. Her var der trygt at være, og jeg fik indblik i livet på en gård med "jowerdreng, kårl o pie", og ikke mindst kom jeg tæt på mine bedsteforældre. Jeg kan huske, jeg sov middagssøvn med min bedstefar i gæsteværelset under en af den tids tunge dyner, og om vinteren måske med en varm mursten fra ovnen, pakket ind i avispapir, liggende i fodenden. Bedstefar kunne godt fortælle røverhistorier, som han sagde; men han ville også gerne fortælle om, hvordan han mente, verden hang sammen. En nabodreng havde en meget lille cykel, som jeg lærte at cykle på, og til min fødselsdag fik jeg en cykel af Regner. En blå pigecykel, jeg glemmer den aldrig. Jeg var ikke tilfreds med, at den var uden stang, men det var nok det bedste i den første tid, har de voksne tænkt, og ret hurtigt blev jeg glad ved den, jeg kunne jo nemt komme på og af. Tankevækkende er det, at Regner på sine gamle dage, som han levede i et hus i Hodde, selv cyklede på en damecykel, hver dag så længe han kunne op til min bedstemors grav på Hodde Kirkegård. Så cykler uden stang er både for unge og gamle. De sjove gaver fik jeg af min bedstefar, en gang til jul en stor hest i træ, som han selv havde købt i "Wå-r", hvor han kom så tit. Jo min bedstefar var noget særligt. - Og det skal bedsteforældre helst blive ved med at være.

Værnengene i Ringkøbing Fjord

Af Niels Jørgen Madsen, Hemmet

Værnengene er en ca. 2650 ha stor halvø i den sydlige halvdel af Ringkøbing Fjord. Værnengene er et menneskeskabt kulturlandskab skabt af vestjyder i kampen mod sandflugten. I starten af 1700 tallet var området omkring Ringkøbing Fjord plaget af ødelæggende sandstorme. De nuværende klitter, Store Mjøl og Lille Mjøl, Grønbjerg og Bjålum klit, har været betydeligt større. Nogle klitter er helt forsvundet. De lå uden bevoksning og vandstrømmene fra f.eks. Skjern Å og udløbet gennem Holmsland tange underminerede klitterne. Bork Mærsk var hårdt ramt, men generne var langt ind i landet. Sognene helt ind til Outrup, Henne og Kvong havde jordstykker ude i Bork Mærsk og var derfor også optaget af sandflugten. På Skrumsager gård mellem Sdr. Bork og Nr. Nebel overtog Kristen Hansen Teilmann proprietærgården i 1715. Han fik gravet Lydum Å, så den fik udløb i Falen dyb – ved det nuværende Viking museum. På grund af sandstorme føj åudløbet til. Teilmann klagede til Statens Rentekammer over sandflugten. Tielmann foreslog diger/værn. Han blev i 1720 ansat som klitplantør. Teilmann organiserede områdets bønder til at hjælpe med bygning af værnet. Klitterne blev beplantet med en særlig hårdfør græsart – hjælme. Desuden blev der anlagt diger/værn. Virkningen var særdeles god og herved opstod Anerbjerge. Anerbjerge blev i slutningen af 1800 tallet beplantet, så det nu er Anerbjerge plantage, der grænser op til værnet.

I slutningen af 1700 tallet tog sandflugten igen til i dele af Vestjylland. Regeringen/Kongen udsendte i 1792 en særlig sagkyndig, Professor Viborg. På rejsen kom han til Bork. Viborg får sammen med

Kort over tipperne - og Værnengene.

bl.a. Amtmanden, organiseret egnens bønder, til at plante diger ud i værnet. Dette er et meget vanskeligt arbejde og der bliver brugt utroligt mange timer og de næste 30–40 år inden man får styr på sandflugten. De flere kilometer diger er bygget efter Tielmanns opskrift, med pæle banket ned i sandet – mellem pælene lægges lyng, halm og græstørv. Ved højvande og storme kunne flere hundrede meter diger forsvinde.

Det kongelige Rentekammer udstedte i 1792 til en forordning, hvori der står, at de personer, der tog del i dæmpning af sandflugten, har ret til de ejendomme, der opstår derved. Tipperne – den nordlige del af halvøen, blev fredet i 1928. Den er på ca. 650 ha. Området afgræsses af ca. 500 øko kreaturer. Ved den nordlige del af tipperreservatet ligger Tippertårnet, der fungerer som vildtstation. Den er åben efter aftale. Tipperreservatet er ejet af staten. Grænsende op til reservatet ligger Hartkorns Værn på ca. 950 ha, halvdelen afgræsses af ca. 500 kreaturer. Det resterende areal er sumpe, tagrør mv. Tagrør anvendes til stråtag. Hartkorns Værn ejes af parter fra ejendommene som ligger i Bork og sognene nord og øst herfor. Parterne blev givet efter hvor mange tønder Hartkorn der var til ejendommen. På Hartkorns Værns areal ligger Nordladen. Deri er en udstilling lavet af Naturtegneren Jens Gregersen, som fortæller om områdets historie, samt tegninger af de fugle, der lever på værnet.

I den sydlige del af værnet, ligger Dagssletters Værn. Arealerne er udlejet til områdets landmænd. Dagsletters Værn er ejet af de ejendomme som lå i Bork og sognene syd og øst herfor. Værnparterne er frit omsættelige. Langt de fleste af parterne er dog stadig ejet af personer i nærområdet. Den vestlige del af halvøen er privatejet – Bjålum lodsejerlaug og Gødlen. Jagten på Værnengene er udlejet til de ca. 400 personer, der hvert år tegner jagtkort. De væsentlige jagtudbytter er ænder og gæs. Jagten bliver overvåget af 8 jagtbetjente, så jagten kan foregå på forsvarlig vis. I forbindelse med jagten, begyndte man omkring 1930, at bygge jagthytter til at overnatte i. De er bygget af meget forskellige materialer bl.a. fiskekasser. Indtil slutningen af 1960, blev der opført ca. 325 jagthytter.

I 1961 kom der en lov om bebyggelse i det åbne land. Det resulterer i en fredningssag i 1970'erne. Fredningen resulterer i at hytterne skulle fjernes senest i 1995. I starten af 1990'erne starter en ny fred-

ningssag. I 2004 sluttes den nye fredningssag med, at hytterne bliver tilstandsfredet. Hytterne er uden el og vand.

Arealerne på værnet er underlagt visse restriktioner, bl.a. på grund af Natura 2000 udpegning. Mange arealer er frivilligt underlagt restriktioner p.g.a. aftale med myndighederne. Det vil sige en reduktion af kvælstoftilførsel og udsættelse af f.eks. slåning af hø og ensilering, til efter Sankt Hans. Det er meget vigtigt, for arealernes beskaffenhed, at græsset bliver afgræsset eller slået, så arealerne forbliver plejet, ellers vil mange sjældne fugle udeblive. Arealerne på værnet har især i 1800 tallet og første halvdel af 1900 tallet været særdeles vigtige for områdets landmænd. I år med tørke i baglandet var der altid godt med græs til kreaturerne på værnet. Derfor blev områdets landmænd betragtet som rimelig velstående. Når græsset skulle udlejes blev der holdt licitation. Budene blev givet i antal Dagslet, en Dagslet er det areal en god karl kunne slå på en dag med en le.

Deraf navnet Dagsletters Værn.

I forbindelse med høbjergning har der været megen fest. På et tidspunkt satte man antallet af spiritusudskænkninger ned fra 4 til 2. Høet skulle jo også i hus. I 1931 blev sluserne ved Hvide Sande indviet, vandstanden blev reguleret fra +10 til +35 over normal 0. Det fik også stor betydning for områdets plante- og dyreliv. Området er på mange måder et udtryk for at aktiviteter i et område sagtens kan give en flot natur. Det er derfor altafgørende at områdets landmænd får rimelig vilkår så de fortsat vil levere kreaturer på værnet ellers vil meget af området særpræg gå bort.

Niels Jørgen Madsen

Post i 40 år

Af Kurt Vig Nielsen, Varde

Den 25. marts 1968 blev jeg ansat i Post og Telegrafvæsenet, hvor jeg startede som ekstra bud på Horne-Asp ruten. Det daværende landpostbud Bent Christensen havde fået en stilling som halinspektør i Egvad hallen i Tarm, og havde ansøgt om og fået bevilget et års orlov. Da jeg netop havde afsluttet min værnepligt og arbejdede hjemme på landejendommen, efter min far var blevet opereret for en diskusprolaps, var det meget passende, at jeg samtidig kunne tjene en løn ved siden af som postbud. Ekstra bud var titlen på et ikke tjenestemandsansat postbud. Ekstra budene var ikke i uniform, de havde kun kasket. Lønnen var 1.780,00 kr. om måneden plus tillæg for omdeling af ugeaviser og reklamer. Arbejdstiden var 42 timer ugentlig, og man havde 14 dages sommerferie og 1 uges vinterferie. Ruten var på 138 husstande med avisomdeling af Dagbladet Vestkysten i Horne by om eftermiddagen i hver anden uge. Landpostbudene og distriktsbudene mødte på posthuset klokken 6 og havde udgang klokken 7. Posthuset lå dengang i Storegade 24. Vi kørte ned i postgården fra Skansen. Efter at landpostbudene var blevet motoriseret i løbet af 60-erne, blev der efterhånden så mange biler, at vi måtte bakke ned.

Dengang blev der drevet landbrug på alle gårde og ejendomme. Konerne var hjemmegående, og posten blev afleveret på køkkenbordet. Sad familien ved morgenkaffen eller formiddagskaffen blev man budt på en kop kaffe. Ja, man kunne blive udsat for lidt af hvert. I året i Horne hjalp jeg både med at "trække en kalv i land" (kalvefødsel), tage smågrise fra en so (griseødsel), samt skille et hold større grise af, som var brudt sammen og sloges. Stod kartoflerne og kogte

Sidste posttog fra Varde station, den 26. maj 1989. Fra venstre: Knud Jensen og Jørgen Nielsen.

Kommunemestre i indefodbold 1991. Fra venstre: Keld Iversen, Sonny Thelmark Nielsen, Leif Frederiksen, John Jakobsen og Knud Jensen.

over på komfuret, skruede man lige ned for varmen eller man puttede sutten i munden på den lille, som lå i barnevognen og græd. Dengang foregik al betaling over giro gennem postvæsenet, så den 20. i måneden, når der bl.a. skulle betales moms, lå der penge på alle køkkenborde. Også selvom folkene var i marken. Men det skete der ikke noget ved, folk var ærlige. De fleste landmænd fik afregningerne fra slagteriet på check, så der lå ofte en slagtericheck samt kontanter for resten. Nogle steder lå der også en underskrevet check, som man selv skulle skrive beløbet på. Det var meget store kontante beløb, som vi havde med hjem dengang.

Året efter i 1969 begyndte jeg at arbejde i Varde. For at blive tjenestemandsansat havde man en prøvetid på 2 år, hvor man havde titel af reservepostbud. Man havde sort uniform, den røde fik man først, når prøvetiden var overstået. Jeg startede som afløser på landturene, bydistrikterne samt i kontortjenesten. Der var ikke vejnavne og husnumre på landet, så man måtte lære navnene på beboerne udenad. Det var særligt besværligt rundt om Varde, for her hed områderne, Østermarken, Nørremarken, Vestermarken og Søndermarken. Når man så havde lært navnene på mændene, så kom "Husholdningsbladet", og den fik alle konerne. Og til novembersdag – "skiftedag" – hvor karlene og pigerne skiftede plads, så måtte man også spørge om, hvem der var flyttet, og hvad de nye hed.

I Varde by boede der folk i alle baggårdene i Vestergade, Nørregade, Spigerborggade og Nikolaikirkestræde. I Vestergade var der et sted, hvor der var en almindelig stige op på loftet. Her boede 3 familier. Baghusene havde ikke et bogstav efter husnummeret, så for at aflevere posten rigtig, havde jeg navnene på alle beboerne skrevet op på en seddel. Postomdelingen var "akkordarbejde". Postbudene havde deres eget distrikt, hvor de kendte navnene på alle beboerne også børnene, og det var meget sjældent, at der skete fejl. Nogle postbude var meget præcise. Om Bent Lyhne blev det sagt, at man kunne stille uret efter ham. Der var to postombæringer. På første ombæring havde vi breve og dagblade med og på anden ombæring værdipost, fagblade, postopkrævninger og reklamer. Anden ombæring bortfaldt i 1977. En tredje eftermiddagsombæring var ophørt i 1968. Når posten var omdelt på distriktet, kørte man hjem, og det var en sjælden dag, man ikke var færdig og hjemme til middag. De fleste postbude havde da

De nye brevreoler hvor brevene stilles på højkant, og hvor hvert husnummer har sin egen plads. Ved reolen Gunnar Leth Hansen, som ifølge reglerne skulle afskediges når han fyldte 70 år, men som gerne ville fortsætte. Efterfølgende blev han ansat under en anden ansættelsesform.

De 3 sidste kontorassistenter. Fra venstre: Hanne Sørensen, Lis Møller og Jette Thøgersen.

også et bijob om eftermiddagen. Alligevel havde vi en fornemmelse af, at distrikterne i de større byer var mindre. Forlangte man opmåling af distriktet, kørte kontrolløren med rundt en dag, og det var hans afgørelse, om turen var for stor. Vi var "dis" med postmesteren og kontrolløren, og hvis man ude på ruten var kommet til at sige du til en stor forretningsindehavers kone, kunne man godt risikere, at når man kom hjem, så havde hun ringet til postmesteren, at der havde været et uforskammet postbud. Som en sjov sidebemærkning, hvis nogen dengang boede sammen uden at være gift, blev det snakket i budstuen!

Hovedvej 11 gik gennem Varde by ligesom trafikken til ferieområderne i vest. Der var ingen lyskryds. Nordre Boulevard var ikke ført igennem fra Lundvej til Vester Landevej og der var ingen Øster Omfartsvej. Om lørdagen, når der om sommeren blev skiftet i sommerhusene, var byen helt lukket. Jeg har flere gange været nødt til at parkere pakkebilen (vi kørte også pakker ud om lørdagen) og så hente den og køre den tilbage til posthuset efter kaffetid. Det samme gjaldt landpostbudene.

I kontortjenesten mødte vi klokken 3.30, hvor vi kørte til banegården for at modtage brevposten til Varde og Nr. Nebel banen ved morgentoget. Pakkerne kom i 2 godsvogne, kaldet "københavnervognen" og "jyllandsvognen". Pakkerne blev alle læsset ud i hæk vogne og kørt hhv. til Nr. Nebel toget samt ind i pakke hallen til sortering. Pakkerne til landpostbudene blev efterfølgende kørt op til posthuset i Storegade 24.

Man kunne også sende levende dyr med postvæsenet. De første år kom der mange kasser med daggamle kyllinger. En af de sjovere historier var dengang vi med morgentoget fik et bur med to halvstore papegøjer, som vi satte bag på perrontraktoren. Netop som vi kørte ind i pakke hallen, brød de ud af buret, men det lykkedes os at holde dem inde, indtil vi fik ringet og vækket manden, så han kunne komme og indfange sine fugle. Om eftermiddagen mødte vi på arbejde klokken 15.30, hvor vi tømte postkasser, hentede posten fra posthusene langs Nr. Nebel banen ved toget samt fra brevsamlingsstederne på rutebilstationen. Posten blev sorteret og sendt med aftentoget klokken 21.00. Søndag var vi på arbejde både morgen og aften. Al brevpost sendt lørdag kom frem søndag morgen, og vi kørte ud med "søndagsbreve". Om eftermiddagen kørte vi ud med telegrammer. Især når der var konfirmation, kunne der være mange telegrammer. Vi tømte post-

kasserne i Varde by, hentede kassetømningen fra Grindsted banen og Nr. Nebel banen, samt sorterede posten. Alle postbude husker kassetømningen fra Nr. Nebel banen om sommeren, når det nærmest væltede ind med postkort fra strandene. Noget vi også husker er disse sommersøndage, når folk skulle hjem fra strandene, og byen var helt lukket af biler, og vi skulle køre kassetømning. Så lærte man at tilrettelægge kassetømningen således, at man kørte modsat kø retningen.

Juleperioden var noget særligt. I dag kommer de første julebreve allerede først i december, men dengang kom det hele de sidste 3-4 dage inden jul. Al frihed var inddraget, og der var meget overarbejde. Om eftermiddagen og om aftenen havde vi flere ekstra kassetømninger. Julekortene blev i første omgang frataget, så de ikke forsinkede den almindelige brevpost. Når kontorassistenterne havde lukket posthuset om aftenen, kom de også ud og hjalp med sorteringen. Vi havde nogle gamle reoler stående i kælderen, som vi tog op og opmærkede til sorteringen. Ellers sorterede vi bare kortene ud på et bord. Der var en dejlig stemning. Nogle gange nåede vi at hilse på morgenholdet, inden vi gik hjem. Ind til jul kom også en hel godsvogn kun med bog pakker fra Bogklubben Union. Næsten alle var dengang medlem af bogklubben, som man fik Lademanns Leksikon igennem. Jeg husker også de mange pakker fra Daells Varehus, som alle var på opkrævning. Især ind til jul kom der mange, når Daells Varehus havde udsendt deres julekatalog. Der blev sendt rigtig mange julepakker. Den ene af vore pakke bude, Aksel Frederiksen, kørte engang pakker så langt ud på aftenen, at folk var gået i seng. Den 24. december, når den sidste julepakke og det sidste julekort var omdelt, var man træt, men man havde en rigtig dejlig fornemmelse i kroppen.

Tidligere var vi sammen med D.S.B. de eneste som befordrede pakker, men i begyndelsen af halvfjerdserne fik Post og Telegrafvæsenet for første gang konkurrence. I København blev der bygget en ny postterminal til erstatning for det gamle Omkarteringen. Postterminalen var med et moderne teknologisk anlæg til pakkesortering leveret af et italiensk firma. Desværre viste sorteringsanlægget sig ikke at fungere, pakkerne hobede sig op og måtte sorteres manuel, hvilket medførte store forsinkelser. Jeg kan huske, at efterhånden som man nåede bunden i sorteringen, fik vi pakker, som var en hel måned gamle. Sådanne forsinkelser kunne erhvervslivet naturligvis ikke leve med,

og det blev anledningen til starten på det første pakkedistributionsfirma, A1 Post, som hurtigt blev efterfulgt af Pakketrans. Der blev efterfølgende rejst erstatningssag mod det italienske firma, men skaden var sket. Det var underligt, da der begyndte at køre andre pakkebiler i den indre by. I dag er konkurrencen en selvfølge.

I 1975 skete der noget af en revolution. Vi fik det første kvindelige postbud ansat. Det var Ulla Vilhelmsen. Der var dengang mange der så med stor skepsis på, om kvinder kunne klare arbejdet. Der var alligevel meget fysisk hårdt omlæsningsarbejde. I dag er 2/3 af alle postbude kvinder. I 1979 flyttede vi fra Storegade 24 til et helt nyt posthus på Stationspladsen 5.

Da jeg startede var alle sorteringsreolerne lavet af træ. Det var rigtigt flot håndværk. De blev efterhånden udskiftet til jernreoler, men var ellers bygget op på samme måde med et rum til hver gade, hvori man opsorterede posten for efterfølgende at sætte hver gade i omdelingsorden. For nogle år siden fik vi nye reoler, som var bygget op så brevene blev stillet på højkant og hvert husnummer havde sin egen plads. Når posten var sorteret op, sad den i omdelingsorden. Herved blev sparet en hel arbejdsgang. Utroligt, at ingen havde fået den ide noget før.

Vi oplevede også forsøget med Danbilen, som blev produceret i Domis (Dansk Oversøisk Motor Import) tidligere lokaler i Varde. En god gennemtænkt bil, som blev bygget op helt fra bunden efter ide fra en arkitektstuderende, som havde afløst som landpost under studierne, og som afslutningsprojekt havde lavet denne arbejdsplads i vedligeholdelsesfrie materialer. Bilen var en succes. Den havde rattet i midten, man kunne stå oprejst i førerkabinen, førersædet kunne dreje, der var automatiske skydedøre, og man kunne stige ud til begge sider. Landpostbud Niels Tonnesen fik i 1987 den første Danbil leveret fra fabrikken i Varde. Han var blevet opereret for diskusprolaps, og stod foran en førtidspensionering, da han ikke kunne fortsætte arbejdet som landpostbud. Han fik lov at prøve bilen og mærkede ikke mere noget til ryggen, og han fortsatte med at køre post indtil pensioneringen i 1992. Men bilen var for dyr at producere, hvorfor produktionen ophørte, hvilket mange beklagede.

Der er sket mange ting og store forandringer, som har gjort Varde postkontor til en spændende arbejdsplads gennem 40 år. Postbudene

Dyrskuet 1988. I en årrække havde Varde Postkontor en stand på dyrskuet i Varde. F.v.: Karen Locht, Kurt Vig Nielsen og Jane Sørensen.

31. december 2004. Sidste arbejdsdag for chaufførerne ved Post Danmarks lastbil i Varde. Fra venstre: Postmester John Thomsen, John Sommerfeldt Petersen, Kurt Vig Nielsen, Knud Jensen, Bent Hansen og Brian Jensen.

i Varde har altid været parate til nye udfordringer og har deltaget i mange forsøg med nye tiltag. Vi havde gennem nogen tid talt om, at vi selv kunne køre posten på Nr. Nebel banen med lastbil. I Dagbladet Vestkysten havde vi set et referat fra Vestbanens generalforsamling, hvor der stod, hvor meget Vestbanen fik for at transportere posten. Det kunne vi gøre billigere, mente vi, og med kontorpakmester Knud Jensen som primusmotor, gik vi til vores daværende postmester Holger Rasmussen, som var med på ideen og lovede at støtte os, hvis det viste sig, at der var penge at tjene. Og det var der. Rigtig mange endda. Således gik det til, at vi i 1987 fik vores egen lastbil. I begyndelsen kørte vi mellem Varde og Vestbanen, men så begyndte vi at køre let gods i dagtimerne i hele området fra Agerbæk i sydøst til Tarm i nord og sidst også med post til Sydjyllands Postcenter i Fredericia om aftenen. Det var en god tid, men desværre varede det ikke ved. En ny chef for Postens Transportcenter i Fredericia ville have alle chaufører ansat under Fredericia. Det ønskede ingen af os og ved årsskiftet 2004/05 mistede vi lastbilen, som blev flyttet til Esbjerg, selvom det kostede Post Danmark penge med både leje af parkeringsplads i Esbjerg og tom kørsel to gange daglig til Varde.

Vores nuværende uniformsprogram er indirekte et resultat af et forsøg med "lokal økonomistyring", som Varde postkontor deltog i i 1989/90. Da jeg startede havde vi efter min mening en god uniform. Men den var nok blevet for gammeldags, og så havde den stjerner efter rang. Især noget københavnerne var utilfredse med. Vi fik så en ny uniform, nærmest kedelig, ribbet for al pynt. Især jakken var der utilfredshed med. Vi fik så den ide, at vi som led i økonomistyringsforsøget kunne få syet en ny jakke af form som en vindjakke. Firmaet Ramskov i Billum var med på ideen, og vi fik syet en rigtig god brugsjakke, som blev en stor succes. Og så var den meget billigere end den officielle. Samtidig anskaffede vi nyt og bedre regntøj, med refleksstriber og logo på ryggen, i stedet for vores gule. Men det skulle jo gå galt. Generaldirektoratet kunne jo ikke have postbudene i Varde gående rundt i deres egen uniform, og både regntøjet og jakken blev da også forbudt. Hvis vi blev set i jakken, ville det blive betragtet som en tjenesteforsendelse. Knud Jensen og undertegnede kom endda på landsdækkende TV i TV2 Nyhederne. Resultatet blev, at der blev nedsat et nyt uniformsudvalg. Vi fik et nyt uniformsprogram, som vi er meget

glade for, og hvor jakken næsten til forveksling lignede vores alternative forbudte jakke! Et andet eksempel på postbudenes foretagsomhed var dengang vores kollega Sonja Jensen fik problemer med helbredet og ikke længere kunne klare omdelingen af post med en fuld læsset postcykel. En kollega havde set viceværterne ved en boligforening køre med en elknallert med sidevogn. Måske kunne Sonja fortsætte, hvis hun fik lov at køre på en sådan. Tilladelsen blev givet, og Sonja fortsatte med at omdele post i yderligere 4 år. Knallerten vakte stor interesse hos Post Danmark, som efterfølgende iværksatte forsøg med forskellige typer af trehjulede elknallerter. I dag kører to af disse i Varde, som budene er meget glade for.

Tidligere havde vi en idrætsforening sammen med Jernbanen, kaldet JOPI, Jernbanen og Postens Idrætsforening. Men Egon Jørgensen, som var assistent i Varde, tog initiativ til starten på Postens Idrætsforening. Det blev starten på en lang årrække med en lang række danske postmesterskaber samt kommunale mesterskaber. Det gav et godt sammenhold kollegaerne imellem. Vi arrangerede også selv danske mesterskaber med fodbold i både Varde og Helle hallerne med efterfølgende fest med spisning og dans i Hellehallen sammen med kollegaer fra hele landet. Vi havde i denne periode flere spillere på postlandsholdet.

Organisatorisk var vi som tjenestemænd organiseret i Dansk Postforbund. Vi havde vores egen Klub Varde med egen økonomi, som jeg var kasserer for i mange år. Vi havde et fantastisk sammenhold. Vi havde 32 medlemmer fra bydistrikterne og kontortjenesten og har samlet 29 til generalforsamling, og så havde de sidste endda sendt afbud. Mon ikke det er Danmarksrekord? Men det er fortid. Efter at Post Danmark ophørte med at ansætte tjenestemænd, besluttede daværende finansminister Mogens Lykketoft, at SID, som organiserede de ikke tjenestemandsansatte postarbejdere, skulle have forhandlingsretten. For ham betød det mere at tilgodese det store SID forbund end det lille Dansk Postforbund, og dermed nedlagde han i realiteten Dansk Postforbund til stor sorg for medlemmerne.

Faldet i pengeindbetalingerne de senere år har betydet, at postindleveringen på Varde Postkontor er lukket, og i stedet den 16. februar 2009 omdannet til en Postbutik i Kvickly. (30 år efter at postkontoret blev flyttet fra Storegade til Stationspladsen). Af de 3 ansatte kon-

torassistenter er Jette Thøgersen og Hanne Sørensen blevet ansat af Kvickly, mens Lis Møller er blevet flyttet til Esbjerg.

Post og Telegrafvæsenet er fra at være en etat omdannet til aktieselskabet Post Danmark. 22% af aktierne har været solgt til den engelske kapitalfond CVC, men er af staten blevet tilbagekøbt for en fusion med svenske Posten AB. For 40 år siden brugte vi en sprit duplikator, når meddelelser skulle mangfoldiggøres. I dag bruges den nyeste teknologi. 80% af alle brevene sorteres på maskine på de store centre direkte til det enkelte distriktsbud. For små og C5 breves vedkommende endvidere sat i omdelingsorden. Distrikterne udlægges på computer, som selv finder den korteste vej. Post Danmark er i fri konkurrence på alle produkter på nær omdeling af breve under 50 gram. Til gengæld har det omdelingspligt fra dag til dag til samtlige husstande i Danmark seks dage om ugen. Eneretten ophører med udgangen af 2010.

Da jeg startede, havde vi en politimester, en kontrollør, en overassistent, 3 assistenter, 4 kontorassistenter og et antal elever. Idag sidder postmester John Thomsen alene tilbage. Noget af det administrative arbejde er flyttet, men det meste er rationaliseret bort.

Til slut vil jeg sige. Hvad der skulle have været en midlertidig ansættelse under min fars sygdom, blev til 40 gode år med altid dejlige og friske kolleger.

Kurt Vig Nielsen

Gartner Laurids Sørensen. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv©.

Fisketur i 50´erne

Af Erik Hansen, Varde

Det var i starten af 50´erne. Jeg var lige blevet udlært, som tømrer hos Erik Larsen. Det var en dejlig tid, som måske af og til var lidt stresset, men til gengæld var det derfor dejligt - når jeg havde fri - at man kunne nyde en af sine store hobbys, at komme af sted - ud at fiske. Det ville sige ud at tatte ål.

De fleste mennesker har nok smagt ål - enten som røget ål eller som stegt ål – men mange ved ikke, hvordan man fanger dem. De kan fanges i ruser, med vod, bundgarn eller på lang line. Man kan også stange ål, som er en af de ældste og enkleste metoder. Redskabet er det særlige fiskespyd, kaldet en "lyster", som findes i mange forskellige udformninger. Lysteren var af jern og spændt fast til en lang stang, der kunne være op til 3 meter lang. Den jog man ned i bunden og spiddede ålen mellem tænderne. I dag bliver de fleste ål i stigende grad opdrættet i dertil etablerede åle-produktionsanlæg. Men dengang tattede vi meget.

Vi havde en båd, hvor vi kunne være 4 personer. Det var brødrene Erling og Peter Sloth, deres far Hans Chr. Sloth samt undertegnede. Dagen før vi skulle ud at tatte, fandt vi et sted på Varde å, hvor vi satte en stolpe ind i brinken. Det var gerne ca. ud for det hus, hvor afdøde læge Vad boede. Stolpen havde det formål, at vi kunne binde båden til den i tudsmørket, men samtidig skulle det også være på et sted, hvor vi formodede, der var mange ål. Samme dag om aftenen var vi så ude og fange orm. Dem hentede vi på Lundvej 18 hos afdøde gartner Laurids Sørensen, også kaldet Laurids "gulerod". Mange kan også huske ham, når han kom kørende oppe fra sygehuset med sin lil-

le gig på 2 hjul med en tønde hængende under sædet til svineædelsen, som han hentede der. Vi havde fået lov til at lyse efter orm på hans gartneri, som lå langs med Åvangen. Når vi så lyste på jorden, fandt vi rigtig mange orm, som selvfølgelig forsøgte at slange sig tilbage i hullet. Det galt så om forsigtig, at trække dem ud af hullet, så de ikke gik i stykker. Alle disse orm skulle vi jo bruge til vores tatte.

Tatten laves af en klump orm, der er "syet" (kort sagt: trukket) på en kinesertråd, som hænger på et lod. Tatten sænkes ned i åens dybe partier og når ålen begynder at æde ormene, hænger dens små tænder fast i kinesertråden og fangsten hæves i en rolig og jævn bevægelse op i en medbragt kasse, som hænger fast på bådens side.

Ålen eller mere korrekt den europæiske ål er en spændende fisk. Ålen lægger sine æg i Sargassohavet i Atlanterhavet ud for Nordamerika. Ynglen føres fra Sargassohavet med den atlantiske strøm ind mod Europas kyster. Der går tre år før ålelarven når kysterne i Europa. Her forvandler de sig til glasål og er nu cirka 62 centimeter lange. Når de når frem til ferskvand, bliver de til gulål, som de kaldes på grund af den gule underside. Når de er udvokset, stopper de med at æde og laver yngledragten. Øjnene vokser, farverne ændres, undersiden bliver hvid, de hedder nu blankål. Tænk: Ålen er en fisk, som lever hos os i 10-20 år inden den svømmer op imod 6000 kilometer ud i Atlanterhavet for at gyde.

Det er siden blevet til mange ture på Varde å, som er en skøn og dejlig legeplads. Mange ture har vi haft, hvor det ikke drejede sig om fiskeri. Vi har f. eks. sejlet til fåremarkedet i Ho, hvor vi selvfølgelig altid gik ind af bagdøren til købmand Elo for at købe øl. Man skulle jo ikke se, at vi købte øl. Det er den forretning, som senere kom til at hedde Merko og ligger ved kirken. Ja, dengang var der mange får på markedet. Det er ikke som i de senere år, hvor man skal være heldig, hvis man ser et får. Vi har også sejlet om til Kræ`Riwer i Janderup. Her fik vi kaffe af den blå kande og havde det hyggeligt. Måske følte vi, der var der lidt støv hist og her, men det betød ikke så meget. Jo, kun dengang, da jeg lånte hans kikkert for at se på noget ude i Alslev Enge. Jeg sætter kikkerten tilbage på bordet og Christian siger "Uhh..." der må ikke komme støv på linserne. Kikkerten skal lige ned. Sagerne skal jo være i orden?

Sejlklubbens ø har jeg også tit været på. Det var ofte sammen med

Verner Ludvigsen, Hans Holten Larsen, Jens Godske med koner og børn. Jeg har også en gang set åen fra neden af. Det var dengang vi skulle søsætte tømrer Bent Olsens båd. Jeg var så uheldig, at falde i åen, og derfor blev jeg senere kaldt "dykker". Jo, åen har været en dejlig legeplads. Elektrofiskeri har vi også været med til. Vi var vel nogle af de første der prøvede det. Det var oppe af åen – omkring der, hvor den gamle hængebro lå.

Selvfølgelig var der også mange oplevelser på landjorden dengang. Vi havde flere ture ud til Skalling Hul om vinteren. Det var også her, at fårene blev passet af en fårehyrde. Vi kørte derud i biler, og havde ofte kaffe og brød med, ja, måske også en lille genstand. Deltagerne var gerne Vera og Holger Møller, Tekla og Hans Holten Larsen, Gerda og Johannes Møller og så mig selv. Det var smadder hyggeligt! Ofte sluttede vi med middag på Ho eller Henne kro.

Om vinteren kørte de fleste af byens ungdom på bobslæde i Arnbjerg. Ned af Wallenstein bakke. Det er i dag her, hvor siddepladserne er til sommerspillet. Det kunne være meget farligt – ud og ind mellem træerne? Jeg kan huske, at Ingeborg Ejlerskov kørte på en almindelig kælk. Det var fantastisk, at se hende fare ind imellem træerne med en styrepind bagud, men hun kom aldrig noget til.

En anden oplevelse, som falder mig i hu, var dengang jeg arbejdede i Oksbøl ved Ernst Larsen. Jeg kørte med Vestbanen hver dag på arbejde. På en af hjemturene kørte toget ind i en flok køer, som en mand drev hjem. Toget blev ødelagt. Nogle køer blev dræbt, men manden overlevede. Togføreren, som kørte den dag, var Søby. Vi kom lidt forsinket hjem den dag, men dog ikke med tog. Vi blev kørt hjem af en bus.

En anden sjov person i bybilledet dengang var byens trommeslager. Han var vel den tids avisreklame. I hvert fald standsede han med sin cykel på faste hushjørner. Trommen sad fast foran på cyklen. Så begyndte han at slå på den. Derefter begyndte han - halvt syngende – halvt råbende – at meddele hvad han havde på hjertet. I dag var det meddelelser fra slagteren: "Hesteky", som han råbte? Det er det, som vi andre kalder hestekød, men vi forstod alle, hvad han mente.

Niels Kristensen, Nr. Nebel, og Gotfred Andersen, Sdr. Bork. nu Canada. Omkring 1935.

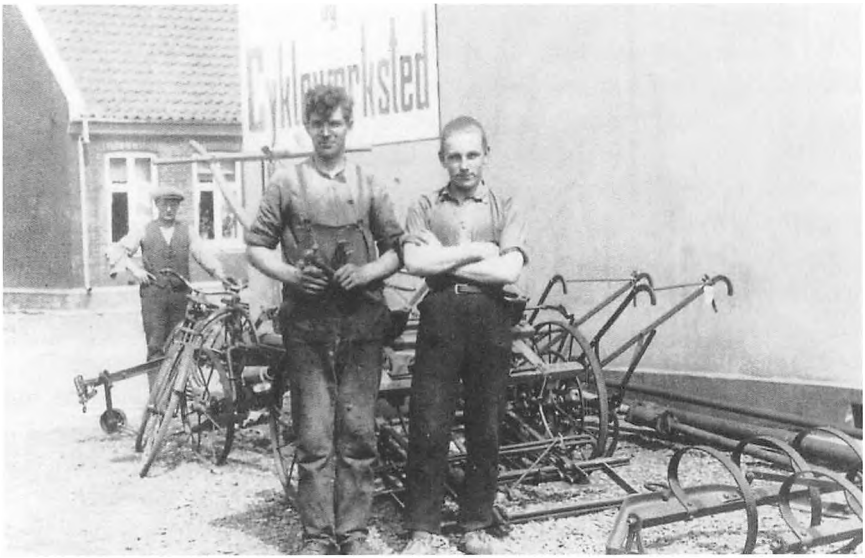

Fra venstre: Svigerfar Pauli Stald, smedesvend Gotfred Andersen fra Nr. Bork nu Canada og Ingemann Jepsen.

Historien om en sten

Af Anna Stald, Nr. Nebel

Jeg har med stor interesse fulgt denne sten, som i sommeren den 15. juni 1999 (Grundlovsdag) blev anbragt ved det tidligere Blåbjerg rådhus. Det var en helt speciel granitsten, som her fik en rigtig god placering. Jeg var egentlig både imponeret over det fine håndværk, som var brugt til stenen, men også interesseret i, hvem der havde brugt den og til hvad. Historien bag det hele ville være interessant, og man kunne måske få et indblik i et håndværk, som ikke fandtes mere? Så vidt det vides, skulle stenen stamme fra Vadgården, Sædding, hvor den var brugt til svinetrug. Måske var det min svigerfar, smedemester Pauli F. A. Stald, som fik stenen eller måske Pauli Stalds far, men det ved vi ikke. Dog ved vi, at da svigerfar solgte sit smedeværksted i 1930 til hans svend, Niels Kristensen, har han brugt stenen, som man også kan se på billedet. Min svigerfar købte i 1918, Bredgade 18, Nr. Nebel og drev smedeværksted til han solgte den i 1930. Pauli Stalds far havde smedjen på den anden side af gaden, Bredgade 9, fra 1895-1925. Han havde 3 sønner, som alle blev smede med hver sit eget værksted.

Hvad blev stenen så brugt til?

Ældre landmænd behøver ingen forklaring, men folk i dag ved måske ikke, hvordan man gjorde dengang, når der blev "ringet hjul" til de stive kassevogne. Når ringenes størrelse var bestemt med et stykke snor - samt smedens øjemål – blev hjulringene svejset sammen ved essen. Det var før el-svejsemaskiner overtog arbejdet. Derefter blev ringene lagt på jorden ved værkstedet, og lyng tørv blev sat i en krans

om den - både udvendig og indvendig – og derefter antændt, så ringene blev glødet jævnt. Ved en sådan proces udvides jernet, og når så ringen i en fart blev sat på karetmagerens træfælge, og derefter hurtigt afkølet, så krympede den, og sad godt fast. For de, der kan huske, hvordan man måtte fjedre i knæerne, når man havde raske heste forspændt en kassevogn, har man kun gode tanker om den, der indførte gummihjulet ved landbruget, men det gør ikke respekten for smedens indsats mindre. På billedet, side 86, som John Hansen har opsporet og lavet, ses Niels Kristensen, Nr. Nebel og Gotfred Andersen, Sdr. Bork, arbejde med at "ringe hjul" og man ser tydelig stenen. Man kan også tydelig se sliderillerne på billedet. Billedet stammer fra omkring 1935. Når smedene var færdige med deres arbejde, overtog børnene det dejlige varme vand til fodbad. Smed Niels Kristensens søn, Leif, fortæller, at hans far solgte stenen til et Københavnsk ægtepar, der havde sommerhus på Holmsland klit (vistnok for den kostelige sum af 100 kroner). Ægteparret havde den hobby, at de samlede på tilhuggede sten. Da Leif var ejer af en Zonen kranvogn, havde han ingen problemer med, at få den fragtet til sommerhuset. Det var i årene ca.

Stenen med en interessant historie bag.

1960-1963? Da ægteparret døde, og der kom nye ejere til, ønskede de, at stenen kom hjem til Nr. Nebel igen. Herfra kom den så til Blåbjerg Rådhus. Jeg har siddet på granitstenens kant sammen med mine børnebørn, og fortalt om stenen og dens brug. Jeg tror nok, de mener, at det er min sten, men det har jeg nu ingen lod eller del i. Men det hele endte, som så mange andre ting, rådhuset skulle sælges. Jeg tænkte straks på stenen, og kontaktede borgmester Preben Olesen for at høre om stenens videre skæbne? Der blev sagt, at de forskellige udendørs skulpturer skulle placeres rundt i sognet eller hvor de fandt et sted. Smedestenen er i dag på museet i Nymindegab (ca. 2007), hvor man efterlyser flere detaljer om den udhulede sten, som man kan fortælle om til museets mange gæster.

Anna Stald

Her boede Karla og Tolde fra 1937 til 1993. Ejendommen er her set fra nordøst. Billedet er taget 27. marts 1994. Foto: Peder Thellesen.

Karla og Tolde er til fødselsdagsfest. Mon Tolde holder en tale? Februar 1992.

Tolde

Af Peder V. Thellesen, Hjortkær

På en ejendom i det yderste nordøstlige hjørne af Hjortkær – og dermed af Grimstrup sogn, boede fra 1937 til 1993 Karla og Tolde. Tolde hed egentlig Helge Toldevar Sørensen, på gravstenen på Grimstrup Kirkegård står godt nok Helge Tolvtivar Sørensen, men han skrev nu selv Toldevar. Navnet kommer af, at han var nr. 12 i en søskendeflok på 18! Men i daglig tale blev han altid kaldt Tolde, så vidste alle hvem det var. Tolde er født 27. juli 1907. På det tidspunkt boede faderen Mikkel Sørensen med familien ved Klelund Plantage. Men da Tolde var et halvt år gammel, flyttede de (10. feb. 1908) til Rodebæk mellem Fåborg og Agerbæk (Fåborgvej 105), og Tolde betragtede altid stedet her som sit barndomshjem. Som det var almindeligt dengang, kom Tolde tidligt ud at tjene ved landbruget. Allerede som fem – seks årig fik han plads hos en gårdmand i Rodebæk som "Hjøverdreng", hvor han så boede. Han har siden tjent på flere andre gårde på Fåborg egnen, men også på Varde og Ølgod-egnen. Fra de forskellige pladser fulgte han skolegangen i den nærliggende skole. Da han nåede konfirmationsalderen tjente han på en gård ved Varde og blev konfirmeret i Sct. Jacobi Kirke. Han har fortalt, at da han tjente her, pløjede han med heste på den mark, hvor nu Alexandersen Møbler ligger. I midten af 1930-erne ville skæbnen, at i den plads som Tolde havde, var Karla tjenestepige, og dermed opstod deres bekendtskab. Karla der var fra Ølgod, er født 19. marts 1912.

Karlas brudefærd

1. april 1937 købte Tolde så ejendommen nordøstlig i Hjortkær, og

Karla blev hans husholderske. Hun blev forfremmet til hans hustru 4. maj 1944. Lidt nærkontakt må de have haft i forvejen, da deres datter Anne Marie blev født få dage efter vielsen. Karla havde i forvejen sønnen Egon. Vielsen foregik på Rådhuset i Varde, og i den anledning havde de lånt en tandem-cykel, og på den cyklede de til Varde. De cyklede nogle omveje, for at naboer og andre ikke skulle få mistanke om deres forehavende. Især var det meget vigtigt at naboen Dagny ikke fattede mistanke. Efter vielsen cyklede Karla selv hjem på tandemcyklen. Tolde havde et eller andet ærinde og kom selv hjem på anden vis senere. Det blev dog ikke sidste gang, at Karla oplevede at Tolde udsatte hjemkomsten.

Tolde som landmand

På ejendommen i Hjortkær drev de alsidig landbrug, hvor de havde heste, kvæg, svin og fjerkræ, det var dog en form for landbrug der med et moderne udtryk kaldes for ekstensivt landbrug, ja, meget ekstensiv. Der blev aldrig indlagt strøm på ejendommen, og langt det meste af arbejdet foregik manuelt, dog havde de traktor de senere år, eller havde hjælp til en del af markarbejdet. Tolde supplerede i en periode indtægterne fra landbruget ved at køre mælk til mejeriet i Endrup. Lidt moderne ting sneg sig på det sidste ind i hjemmet, såsom radio, fjernsyn, batteridrevet naturligvis, og telefon. Her kunne historien om Tolde jo egentlig godt slutte, da hans skæbne til forveksling lignede mange andre fra den tid. Men da han ikke var noget helt almindelig menneske, og samtidig var en kendt skikkelse i Hjortkær og i egnen omkring Fåborg og Agerbæk, ja, - egentlig på hele Bramming- og Vardeegnen, ville det være forkert at skildre Toldes liv, uden at komme ind på, hvad der egentlig kendetegnede ham.

Livskunstneren Tolde

Tolde var i vide kredse kendt som en slagfærdig mand, for sit lyse sind, sit gode humør, og var altid parat med en spydig bemærkning. Han havde en fabelagtig god hukommelse. Han huskede således et utal af fødselsdage, og kunne genkende folk, han kun havde mødt en enkelt gang, længe efter. Når Tolde var inviteret til fest, holdt han ofte

en tale under festmiddagen, og naturligvis – kunne man sige – fremhævede han nogle muntre hændelser om festens midtpunkt. Også til en begravelse holdt han ofte en lille tale, også her – måske til en smule forargelse for nogen – havde han tit et muntert indslag om afdøde. På den hjemlige front var Karla den drivende kraft, ikke bare i hus og have, men også i stald og på mark. Tolde havde en enestående evne til at undgå alt for meget slid og slæb. Han vidste nu ellers udmærket hvordan tingene skulle gribes an eller gøres, men han overlod gerne den besværlige del til andre, og i stigende grad som tiden gik. En ting klarede han dog meget godt uden hjælp, det var når nogle kreaturer blev sendt til marked, dem fulgte han så at sige til dørs, så godt at det tit skete, at han ikke nåede hjem samme dag. Tolde var særdeles selskabelig anlagt, og han var som skabt til fest og farver. Han opsøgte gerne et muntert selskab, eller også kom der folk på besøg hos Karla og Tolde og munterheden opstod her. Toldes mark gik mod øst ned til Sneum å, hvor der er gode fiskemuligheder. Utallige er de som i tidens løb har fået lov til at fiske fra Toldes åbred. Lejen blev oftest betalt i naturalier i form af en håndfuld øl eller en flaske brændevin, og tit blev lejen fortæret samme dag, og gæsten fik dermed også glæde af det, han selv havde betalt. Når Tolde kom på besøg, eller andre kom på besøg hos Karla og Tolde gik snakken lystig, gerne over en kop kaffe, eller andet drikkelig. Herunder rejste Tolde sig ofte fra bordet for at vise hvordan en eller anden omtalt person dansede, gik, - eller i det hele taget bevægede sig, til stor morskab for de tilstedeværende. Utallige er beretningerne om hvad Tolde har gjort eller sagt. Men nu er ikke alt hvad Tolde fortalte og gjorde egnet til at komme frem i dagslyset, ja, - egentlig er der flere ting som har bedst af at blive glemt. Nogle hændelser fra de sidste par årtier af Toldes liv, med Tolde i centrum, kan nu godt tåle at blive fortalt.

En kold dukkert

Noget der blev snakket meget om i lang tid, var da Tolde faldt i åen (Sneum Å) en kold vinternat, det var i januar 1982. Det erindres at vinteren 1981/82 var meget kold, hvor det i perioder om natten frøs ned til 25-30 grader. Den laveste temperatur som er målt i Danmark er fra denne vinter, det er på minus 31,2 grader. Dette blev dog målt

i Thy, 8. januar 1982. Men her i Vestjylland var det også bidende kold, så det var et dårligt tidspunkt for Tolde med en ufrivillig dukkert. Optakten til denne tur i åen er at finde i Ny Hjortkær 19. januar 1982 godt 2 km. sydvest for Toldes bopæl. Her var Tolde havnet i et godt selskab. Der var dog opstået noget klammeri mellem et par af de andre tilstedeværende, så meget – at der blev ringet efter politiet. Det blev Tolde klar over, så han søgte over til en nabo, hvorfra han iagttog de uniformeredes indtog i byen. Herefter mente han det var klogest at tage hjem. Han begav sig så i retning af hjemmet. På hjemvejen var han inde hos Dagny og Søren Chr. for at låne en lygte, da han havde besvær med at se ret meget i nattemørket. De boede på den sidste ejendom før han nåede hjem. De havde imidlertid ingen brugbar lygte. Det var nær ved midnat, og Tolde fortsatte derfor i mørket og tågen ad den tilføgne vej. Den næste der traf Tolde var Gunnar Jensen på Hjortkær Fiskeri, her dukkede Tolde op nær ved solopgang, han var drivvåd, men da det jo frøs hårdt, var vandet frosset til is, og han havde endda istapper på både kasket og ørerne. Gunnar fik Toldes stivfrosne lemmer bukket så meget sammen at han kunne komme ind i bilen, og kørte ham hjem, hvor Karla så fik ham tøet op igen. Midtvejs mellem Søren Chr. og Toldes ejendom er der en skarp sving på vejen. I dette sving er Tolde i mørke og tåge fortsat ligeud over markerne, og mistet orienteringen, og i 6 – 7 timer "tumlet" rundt i området nordvest for Fiskeriet, hvorunder han er brast igennem isen ved åbredden. Om Tolde helt var klar over, hvor han havde gået denne nat, står hen i det uvisse, da han helst undgik at tale om denne tur. Bortset fra nogle forfrysninger i tæerne, kom han sig hurtigt over denne kolde dukkert. Men man undres over at han i det hele taget overlevede.

På sygehus

I foråret 1986 blev Tolde syg, og han var en periode indlagt på Varde Sygehus. Der var problemer med tolvfingertarmen, og han fik tilført blod, så situationen var egentlig ret alvorlig, og denne ellers trivelige mand, skrumpede en del ind. Godt hjemme igen vendte humøret hurtigt tilbage, og sygehusopholdet gav for Tolde anledning til nye historier, godt nok opdigtede – men alligevel noget tilhørerne sent glem-

mer. Til Charles Jepsen der besøgte Tolde engang i efteråret 1986, fortalte Tolde: "Det var godt nok skidt med mig, jeg var endda oppe at banke på døren hos Sct. Peder, da han åbnede døren, udbrød han, nå – er det dig Tolde, det er da lidt tidlig du kommer, nej, - smut du ned og tag ti år mere". Ligeledes i efteråret 1986 besøgte jeg selv Karla og Tolde, de havde besøg af et barnebarn og oldebørn, men jeg skulle nu alligevel ind og have en kop kaffe, ingen vej udenom. Ved bordet kom jeg med en bemærkning om, at det var nogen tid siden jeg havde set Tolde. Han sagde så, at nu var han frisk igen, og at han snart kom på besøg. Herefter berettede han om sygehusopholdet, især sygeplejerskerne og andre gode ting han havde oplevet. Men en ting var han utilfreds med, ja, - han mente endda han var berettiget til lidt erstatning, han mente der var noget galt med blodet han havde fået, han var nemlig overbevist om at noget af det var fra en kvinde, jo, det var fordi når han skulle lade vandet, ville det ene knæ bøje sig. Senere fik han grå stær på begge øjne, og kunne næsten ikke se mere, så måtte han igen på sygehuset, og blev opereret. Det fortælles at da han fik forbindingerne af og pludselig havde synet igen, greb han en sygeplejerske og tog sig en svingom (dansede) med hende, af lutter glæde over igen at kunne se. Selv da helbredet begyndte at svigte fandt Tolde de lyse sider af tilværelsen frem.

Munter afsked med Tolde

Tolde havde tidligere berettet om at Sct. Peder havde forlænget hans tilværelse med ti år. Så meget blev det nu ikke, men 7 år blev det da til. Sct. Peder må have trukket lidt af sin gavmildhed i sig igen. Men i august 1993 var så tiden gået. Tolde døde 18. august 1993, uden egentlig forudgående sygdom. Karla havde kort før Tolde døde fået et ben amputeret, og opholdt sig nu på plejehjemmet. Tolde boede dermed alene en kort tid. Han kunne vel indse at tilværelsen her, var ved at være slut, og han sygnede hen, da han formentlig havde svært ved at finde sig tilrette andre steder. Nu var tiden inde til at tage afsked med Tolde, og efter bisættelsen i Grimstrup Kirke var der mindesammenkomst i Grimstrup Forsamlingshus, og helt i Toldes ånd blev der nu fortalt nogle muntre historier om ham. Det var daværende sognepræst i Grimstrup E. Paabøl Andersen der lagde for. Han fortalte

at han kun havde truffet Tolde én gang, medens han levede, det var da han engang som hjælpepræst havde forestået en begravelse ved Fåborg Kirke. Efter højtideligheden havde Tolde henvendt sig til Paabøl: "Det var en god prædiken du der holdt", og Paabøl mente jo at det var en god og positiv måde at få en samtale i gang, Tolde spurgte så videre: "Hvor er du så præst henne" det var Paabøl jo i Grimstrup; så udbrød Tolde, "jamen for skam, så er du jo min præst". "Ja, det var jeg jo", sagde Paabøl, "og det blev således mig der kom til at forrette hans bisættelse".

Der var også et par andre der fortalte om en humoristisk oplevelse med Tolde. Så mod sædvane for en mindesammenkomst blev denne helt festlig, hvilket uden tvivl ville have glædet Tolde.

Kun tre måneder senere, 13. november 1993, døde Karla. Ejendommen blev af arvingerne solgt til en nabo. Bygningerne er siden revet ned. Stedet hvor ejendommen lå, er nu svær at erkende, og ligger midt i en majsmark. En farverig person er borte, og hans bopæl findes ikke mere i landskabet, men i tankerne vil mindet om et sjældent gæstfrit sted at komme leve længe endnu.

Hans J. Hansen, Varde (tidl. Fuglsig), takkes for mange af oplysningerne.

Gas-slugeren

Af Aage Lykke Madsen, Aalborg

Den tidligere Varde-dreng og automobilforhandler, som forlod fødebyen for at virke i Aalborg, har øjensynlig haft mange erindringer med i bilen. Vi genoplever her hans historie fra 1988, som stod i "Vestjyder fortæller". Han fortæller lidt om livet dengang. Mange ældre vil i dag stadig kunne huske de mennesker, som omtales i historien! Elektricitetsværket lå i Lundgade, men er vel i dag mest kendt, som værksted for byens nisser? Gasværket lå, hvor vi i dag har Føtex!

Hele tiden sker der noget nyt – teknikken breder sig – også i Varde. Tænk – nu har fru Alma Bøgh Mikkelsen – elektricitetsværksbestyrerens kone – fået installeret et elektrisk komfur i sit køkken i Lundgade. Byens fruer strømmer til for at se alt det nye – og snakken går – utroligt, at man nu kan lave mad med elektrisk strøm. Længe har man kendt til elektrisk belysning – såvel i private hjem som i enkelte af byens gader – men et komfur, der kører med strøm – det er noget ganske nyt. Egentligt har man ikke større tiltro til elektriciteten... ofte blinker det skarpe lys, medens man sidder og læser "Ribe Amts Tidende", og så mumler hele den tilstedeværende del af familien: "Så, nu kysser Mikkelsen sin kone igen".

Hvad angår det nye køkken, mener mange, at det er lovlig langsomt i forhold til gassen – og det er det velsagtens også – men det er meget mere renligt og ikke nær så farligt som gas. Under alle omstændigheder kæmper den velagtede og myreflittige bestyrer af elektricitetsværket – Hans Mikkelsen – ufortrødent videre for at få udbredt kendskabet til og brugen af elektrisk strøm. Mikkelsen ved simpelthen alt

om strøm og dieselmotorer – han har for længst forklaret os unge den store fremtid, der venter begge dele. Han påstår endog, at en skønne dag vil både last- og personbiler køre med dieselmotor, men der trækker vi andre grænsen – DET kan i hvert fald aldrig ske. Mikkelsen hævder ligeledes, at verdensøkonomien en skønne dag vil total regeres af olie – olie, som pumpes op af jorden og måske engang af havet. Nåh, vi unge tror ikke på de fremtidsudsigter. Se selv, ikke engang i Harte ved Kolding har man fundet en dråbe olie, skønt man har boret i månedsvis! Mikkelsen har sandelig modstand at slås med. Den lige så flittige gasværksbestyrer Lang kæmper indædt for sin gas og alle sine gasledninger, der gennem mange år har været benyttet i køkkener og til gasbelysning. Han overlader helst ikke sit gasmarked til Mikkelsens forbistrede elektricitet. De to mænd roser ikke hinandens produkt, de slås for deres eget produkt, indædt og konstant. Man skulle faktisk tro, at det var deres egen private forretning, de driver – for deres egen kapital, men sandheden er jo, at begge arbejder for kommunen.

Det er juleaftensdag. Hans Mikkelsen går langsomt ud gennem elektricitetsværkets port og ned gennem Lundgade mod Storegade. Han skal ned til sin faste barber gennem mange år, frisørmester Budde, som driver en velkendt forretning i Storegade, for man skal jo være fin og velbarberet juleaften, dufte godt, det mener Mikkelsen, og der er han ikke ene om. Næppe er han kommet ret mange skridt hen ad gaden, før han må lette hatten for sin genbo, lærer Poul Jørgensen, som underviser i skolen i gymnastik og sløjd. Poul Jørgensen er en høj, kraftig og særdeles flot mand, en lærer, som simpelthen forgudes af alle drenge i skolen, som han underviser på sin hyggelige, men ret håndfaste måde. Om sommeren lærer han knægtene at svømme på badeanstalten ved åen, lige ved siden af jernbanebroen. Lille og store bassin bruges flittigt hele sommeren igennem. Poul Jørgensen har den absolutte mening, at drenge på 12 år skal kunne svømme, og dem, der ikke kan, giver han undervisning på en lidt barsk måde, men alligevel! Han putter dem i en træbøjle, fastgjort til en lang stang, som han selv går oppe på land og holder knægten oppe med, alt medens han forklarer, hvorledes svømmetagene skal være. Følger drengene ikke de givne råd, får han en dukkert, idet Jørgensen så puffer ham ned under vandet med stangen. Bøjlen er naturligvis ikke særlig populær,

og derfor sørger de fleste drenge at få svømningens kunst lært, inden de fylder 12 år. Men det er jo da altid sjovt at se de andre i bøjlen, tøsedrengene, der ikke kan svømme. Barske løjer? Nej – det er der vist ingen af drengene, der mener. "Glædelig jul" siger Poul Jørgensen til Mikkelsen med sin buldrende lidt hæse røst. Mikkelsen svarer – de svinger med hattene og går hver sin vej. Næppe tyve skridt længere henne ad gaden smiler og nikker et venligt ansigt til Mikkelsen inde bag et vindue, og hatten må igen have en svingtur. Det smilende ansigt tilhører frøken Andersen – den ene af indehaverne af frøknernes Hansens og Andersens private skole. Det er en god skole at være tilmeldt, der er ikke så forfærdelig mange elever, og man lærer virkelig godt. De to frøkener er søde og rare – bare man altså lyster – læser på sine lektier hjemme – ellers kan man godt komme til at sidde efter eller få et arrigt ryk i ørerne. I skolens 1. klasse skriver man på skifertavler – hver elev har sin tavle og griffel. Først når man har sammenlagt seks talrækker rigtigt, får man lov til at bruge papir og blyant. De seks talrækker kalder man "seks-rækker-mente", og det er en stor dag, når man godt rød i hovedet af benovelse kaldes op til katederet, bliver rost for øjnene af de andre elever og får et æble som belønning. Derefter får man en seddel med hjem om, at man kan henvende sig til boghandler Ebbe Clausen og få udleveret en stilebog samt blyant, og særdeles vigtigt: Viskelæder. Ideen er sikkert udmærket – alle 1. klasses elever gør deres yderste for at få lov til at skrive på papir. Der er for alvor noget at stræbe efter. De to ældre frøkener har vistnok mange problemer at slås med, udover eleverne, man siger, at skolen måske snart må lukke på grund af økonomien.

Nede på hjørnet af Lundgade/Storegade opdager Mikkelsen, at han har glemt at fylde sin brystlomme i vesten med cigarer, men det er der råd for, og han drejer ind til højre – lige på hjørnet – hvor der ligger en lille beskeden blandet slik- og tobaksforretning. Den ejes af fru Janderup, der altid selv ekspederer kunderne i den hyggelige butik, hvor der dufter herligt af både slik og tobak. Herinde får han en sludder med en anden kunde – fru Lamp – værtinden i "Håndværkerforeningen" i Storegade – stedet hvor byens baller afholdes, og hvor man som dreng gik i danseskole hos enten frøken Lund eller søstrene Sierick. Fru Lamp er en kraftig og håndfast dame, morsom og hyggelig at snakke med, og driller nu den gode elektricitetsmand med det

alt for skarpe lys, som elektriske pærer afgiver! Nåh, det er for sjov, hun driller, de to er gode venner. Mikkelsen er bestyrelsesmedlem i "Borgerforeningen" og med til at arrangere juleballerne i fru Lamps virksomhed – drillerierne er ganske harmløse. Mikkelsen går videre, lunt grinende af den ufattelige uvidenhed med hensyn til elektricitet, som fru Lamp har afsløret, men måske dog en lille smule trist til mode, han kæmper jo for at få sin strøm ind overalt i byen og vil gerne møde en smule medhold og forståelse. Nåh pyt, tænker han, i overmorgen, 2. juledag, skal han sammen med "Borgerforeningen" og 3. juledag i "Klubben". Begge fester starter med børnebal – og byens danselystne børn glæder sig, hvilket man måske næppe kan påstå om fædrene, som står oppe på den drønvarme balkon og kigger på dansen, alt medens sveden gør de stive flipper og skjortebryster bløde, men man kan da heldigvis hos fru Lamp gå ind og købe sig en kold øl. Børnenes mødre derimod udgør "kødranden" nede i salen. De sidder og fryder sig over deres ungers krumspring på dansegulvet til tonerne fra Skads-Nielsens orkester. Mikkelsen smiler lunt ved sig selv, han må huske at gøre fru Lamp opmærksom på, at juletræets pærer i hvert fald behøver elektrisk strøm – lyse med gas kan de bestemt ikke – det er da en slags trøst. I øvrigt glæder Mikkelsen sig til at være sammen med bestyrelsen og pynte juletræet. Det er ikke særligt krævende, man kan nøjes med at give gode råd til medhjælperne oppe på stigerne. Der hører en solid julefrokost med som belønning for anstrengelserne, og samværet er så hyggeligt og morsomt, at det hænder, man ikke mere end lige akkurat når hjem og kommer i kjole og hvidt, inden børnenes indmarch starter.

På modsatte hjørne af fru Janderups hyggelige butik står skrædder-mester Pedersen på trappen og vinker til sin lille datter Grethe, som han har sendt ned i byen på et mindre indkøb. Mikkelsen standser op for at snakke lidt med Petersen, der er meget anset – han er en dygtig skrædder – flittig sidder han på sit bord i "skrædderstilling" dagen igennem og har udsigt til de forbipasserendes ben. Den nidkære elektricitets-værksbestyrer benytter lejligheden til at snakke om elektriske symaskiner, men også her møder han skepsis, han indser atter, at det tager sin tid at overvinde mistroen til mangeartet brug af elektrisk strøm, og en smule mismodig traver den ihærdige Mikkelsen videre. En meget lille, meget rank og velklædt skaldet herre

hilser på Mikkelsen ved at løfte elegant på sin hat. Det er vaskeriejer Knudsen, der ejer Varde Dampvaskeri, som han har drevet i mange år. Han skal åbenbart ind og kigge på sine maskiner, som nu holder julefred – og damptrykket skal velsagtens også konstateres. De to herrer ønsker hinanden en glædelig jul, idet de svinger hattene. Inde hos barbermester Budde sidder to særdeles kendte Varde-borgere og snakker hyggeligt med hinanden. Det er den tykke, glade og meget muntre bagermester Meyer, som har bageri på hjørnet af Smedegade/Storegade og mekaniker B. K. Berthelsen, der driver et kendt bilværksted i Storegade. Han siges at være noget af et mekanisk snilde – det påstår han også selv – lad det stå lidt hen – men at han er en dygtig handelsmand indenfor bilbranchen er stensikkert. Berthelsen er ved at berette om dengang efter 1. verdenskrig, hvor han ofte tog til Tyskland og opkørte brugte biler – satte dem i stand herhjemme – og solgte dem med en god fortjeneste. Den muntre og vittige bagermester Meyer ville drille lidt og siger så: "Jamen Berthelsen, du snakker jo ikke tysk, hvordan kunne du ordne handlerne, hvad sagde du til dem"? B. K. Berthelsen svarer: "Jow – ser du – sejer a så – hwa kostet æ wagen – sejer a så", og sejrstolt ser han sig omkring. Man bør være imponeret af et sådan kendskab til det tyske sprog. Naturligvis har Vardes muntre gutter for længst givet Berthelsen et ekstra navn, nemlig "Berthel sejer a så" – for den vending bruger han ustandseligt. Mange hedder Berthelsen, og det er altid rart at vide, hvilken Berthelsen der tales om. Det er da så ligetil. Naturligvis fører Mikkelsen atter letsindigt samtalen ind på elektrisk strøm, og han fortæller, at snart kan barber Budde klippe sine kunder med en elektrisk maskine, men uha da, den går Budde ikke rigtigt med på, og "Berthel sejer a så" skrupgriner, men klippe, hvordan skulle det dog gå til, hvis det sker, skal han bestemt aldrig nogensinde til en frisør igen! Der er minsandten ikke meget medhold for Mikkelsen at finde hos de to gode Vardeborgere. Mikkelsen smider kravetøjet, kommer i stolen og får sin julebarbering. Der er ikke mange, der barberer sig selv, man går til en barbersalon, måske også for at spørge nyt, der snakkes jo meget i en sådan salon, og man skulle helst vide besked om, hvad der sker i byen.

På sin vej ud møder Mikkelsen møbel- og ligkistesnedker Thorum – hans forretning ligger i Storegade, og det er en betydelig forretning,

som alle kender. Thorum er også kendt for at være lidt drillesyg, og Mikkelsen får atter "et hak i tuden" hvad angår elektricitet contra det velkendte gas produkt, og selvom han smiler udvendigt, føler han sig en smule ramt. Mikkelsen går et stykke videre ned ad Storegade, han vil glæde familien med lidt ekstra i aften, det er jo da jul, og han går ind i chokoladeforretningen til "Fru Feddersen" i Storegade, lige over for Østergades udmunding i den stejle gade. Forretningen "Fru Feddersen" er efterhånden blevet en institution i Varde, for ingen i hele landet kan lave konfekt som denne gamle dame – heller ikke de storsnudede Københavnere, som jo mener, at de kan alt bedre end andre, formår at fremstille så lækre chokolader. Det er da noget, enhver Varde-borger ved! Et stort antal turister husker også inden hjemrejsen fra ferien i Eventyrets land at besøge den lækre, rene og herligt duftende butik. Den søde, venlige fru Feddersen ekspederer selv, og Mikkelsen vælger med megen omtanke. Helt dy sig kan han ikke, atter taler han elektricitet, men det er ikke klogt, han møder atter skepsis, selvom fru Feddersen ikke viser det helt tydeligt. Kunden har jo altid ret ... næsten. Dette opfatter Mikkelsen klart og fører samtalen ind på andre ting. På sin vej ud af butikken møder Mikkelsen boghandler Ebbe Clausen, som har sin omfattende forretning på modsatte side af Storegade. En forretning, der er opbygget ved enorm flid og påpasselighed, men også i højeste grad ved den betydelige viden, boghandleren har om litteratur. Det er sådan en hyggelig forretning at komme ind i, for boghandleren er venligheden og hjælpsomheden selv bl.a. er han eventyrligt god til at tale med alle de skolebørn, som dagligt vælter ind og gør deres indkøb her. Mikkelsen er virkelig glad for at få en snak med Ebbe Clausen, man bliver altid i godt humør af at møde en rar og venlig mand, som kun ønsker godt for sine medmennesker. For ikke at få noget spoleret, undlader Mikkelsen denne gang at nævne elektricitet, og medens de snakker lidt sammen om dit og dat, kommer købmand Viggo Andersen styrtende over gaden inde fra sin købmandsbutik – den ligger på hjørnet af Østergade/Storegade. Han skal snart lukke for i dag, tror han da, og vil bare lige ønske de to kendte mænd en glædelig jul. Også købmand Viggo Andersens forretning hører til de kendte, den omfatter ikke alene købmandsvarer, men også brændsel osv. Viggo Andersen selv er velkendt, ikke mindst blandt Vardes ungdom. Han går stærkt op i spejderbevægelsen, der

for ikke så længe siden er startet op i Varde og fået en gevaldig tilslutning, takket været den afholdte lærer Kirkeskovs indsats. De tre gentlemen giver hinanden hånden, Mikkelsens hat får endnu en svingtur, og man går hver til sit.

Stadigvæk lettere nedtrykt går Mikkelsen hjemad med chokoladeæsken under armen. Heldigvis dukker installatør Lundquist op – nej, NED fra sin butik i Storegade, hvortil en høj trappe fører op. Lundquist er en lille rund og venlig mand med en pudsig dyb stemme, og her kommer Mikkelsen til den rette. De to snakker elektricitetens fremtid, som de begge tror på. Ja, Lundquist tænker muligvis på en skønne dag at optage salget af elektriske komfurer, men de er enige om, at først skal megen skepsis overvindes. Det gør såmænd ikke noget større skår i glæden, at den store, kraftige og meget talende guldsmed H. P. Hansen dukker op fra sin guldsmedeforretning lige ved siden af og blander sig, det gør han altid. Han kan fortælle simpelt hen ALT om gas og elektricitet, plus så meget andet, som intet har med en guldsmedje at gøre, og han spår elektriciteten en sørgelig fremtid, hvis overhovedet nogen i det hele taget. Nåh, tænker Mikkelsen, det har han nu ingen forstand på, men alligevel? Guldsmeden kan bare passe sin forretning, funderer han videre, for det er han dygtig til, meget dygtig endda. Hans forretning og hans kunnen er anset i byen ... for så vidt guldsmede faget. Stadigvæk noget "ramt" går Mikkelsen videre, men endnu er han dog ikke truffet så hårdt, som da han møder selveste sin rival med hensyn til kraftforsyning – gasværksbestyrer Lang. De to konkurrenter træffer på hinanden lige ved spadserestien, der fører fra Lundgade til Østervold, lige forbi "De gamles Hjem", og de geråder i en gevaldig diskussion om gas contra elektricitet. Naturligvis råber de ikke op, men de skåner på den anden side heller ikke hinanden – her er ingen julefred at finde. Tilsyneladende vinder bestyrer Lang kampen i denne omgang ved at fortælle, at mere end 80 % af byens gasbelysning er gaslys, og nu starter snart samtlige gasovne i hele byen, for ingen jul uden julegås eller and. "Ha, måske får De slet ingen gåsesteg i aften med den sølle langsomme og ustabile køkken, som Deres kone har fået installeret" er hans grinende afskedssalut. "Jow da, glædelig jul, hr. Mikkelsen"! Mikkelsen har fået de to farlige små røde pletter på kinderne. De viser, at nu er han skisme vred. Han er ved at bide cigaren over, og han sætter

derfor stumpen i et ravrør, han altid har hos sig. Han bider hårdt i røret, idet han tænker: "Mig skal du ikke bide ravspidsen af", sådan som "Gissemand" – den folkekære – synger i de københavnske revyer. Nu skal han ligegodt vise denne hr. Lang et og andet, skumler han, medens han iler hjem til sit elektricitetsværk. Der er nemlig det, at elektricitetsværket har en maskine, der drives ved gas – en maskine, der laver strøm til lysnettet. Den bruger utroligt meget gas, og derfor benyttes den kun i særlige situationer. Faktisk bruger den så meget af den Langske produkt, at man til daglig kalder den "Gasslugeren". Altså belaster den gasforsynings nettet ganske enormt, når den sættes i gang. Da så julestegen er i ovnene rundt omkrig i byen, kommanderer Mikkelsen "Gasslugeren" startet. Han gør det med et mere end svedent grin. Han ved med sikkerhed, at gasforsyningen allerede nu er overbelastet, man kan endog se på den lidt neddæmpende – men bløde og hyggelige – gadebelysning, at man har gasovnene i gang rundt omkring. De tilstedeværende assistenter på elektricitetsværket, den store, kraftige Madsen og den lille, men lige så kraftige og runde Sørensen, samt den dygtige Rosenbeck ser noget forbavsende ud over denne ordre. De tænker måske på deres egen julegås, men ingen protesterer. Mikkelsen har stadigvæk de farlige røde pletter på kinderne, og dem er der respekt for. "Gasslugeren" går i gang.

Resultatet udebliver ikke – gadelyset forsvinder næsten helt – og helt galt bliver det med gasovnene i de private hjem. Telefonstorm hos den stakkels gasværksbestyrer, som jamrer og forklarer, at man kører på fuld produktion ikke kan lave mere gas! Enkelte fortæller i hårde vendinger, at nu vil de minsandten have installeret et elektrisk komfur, så julegåsen kan være klar til efter kirketid. Ak ja, den arme, uskyldige Lang må døje meget og sluge megen hård kritik af sit produkt og dets mangler. Det er sandelig ikke nemt at være ham ... lige nu. Da Mikkelsen mener, at han nu har sagt passende "tak for sidst" til bestyrer Lang, forlanger han" Gasslugeren" standset. Han håber, at Varde-borgerne har lært en del om, hvor ustabilt gas kan opføre sig, og nu bliver der så alligevel jul i Varde, for julegåsen er god nok – den er kun forsinket en hel del overalt i byen. Der er noget at fortælle til redaktør Nordhjem, som redigerer "Ribe Amts Tidende", den lokale avis, og Mikkelsen skal nok sørge for, at avisen beskæftiger sig med den "gaskatastrofe", der skete juleaften – netop i stege-

tiden – samt at han selv fik sin julegås til tiden, som den eneste i Varde. Denne omgang går til elektriciteten, og som bekendt siger man "den ler bedst, som ler sidst", men hvem mon kommer til at le sidst med årene? Måske holder den stride kamp mellem elektricitet og gas aldrig nogensinde op - end ikke når de to kæmpende hædersmænd for længst er borte. Alt medens "kampen står på", og "Gasslugeren" foræder sig i gas, dukker købmand Pedersen på hjørnet af Østergade/Lundgade op. Hele byen kender købmand Pedersen, som ved flid, sparsommelighed og godt købmandsskab har oparbejdet en god, sund og solid forretning med købmandsvarer. At han er en talentfuld handelsmand har han vist gennem mange år. Han handler med alt, hvad der kan give en fortjeneste. Man skal jo være talentfuld for at klare sig blandt de snu vestjyder, men det er købmanden bestemt også. Han er en stor og kraftig mand – butikken syner lille, når han selv færdes i den – og da han også er stor med hensyn til den skabte formue, som dog ingen kender størrelsen af, har man døbt ham "Stuer Peder" ... et navn han bærer med rette og har grund til at være en smule stolt af. Købmanden bringer en smule varer til fru Mikkelsen, som er fast kunde i hans forretning. Han bringer dem personligt, for dels er bydrengen ude i andre ærinder, og dels vil han gerne se det elektriske komfur i virksomhed. Det får han at se og er tydeligt imponeret, hvorpå han begiver sig hjem til sit eget hjem, og julegåsen, som jo nok snart er parat til at sættes på bordet. Men ak, lidt efter har Mikkelsen ham i telefonen – gassen forsvinder – gåsen steger ikke rigtigt, hvad skal han gøre? Mikkelsen griner smørret og siger "Købmand Pedersen, du skal bruge elektricitet og aldrig stole på gas". Som sagt blev der alligevel jul i Varde, og det varer meget længe, før historien siver ud. Det er gode og dygtige folk, Mikkelsen har på værket, de siger ikke noget, men alligevel kommer sandheden om "gas katastrofen" frem. Da er tiden imidlertid gået, og Vardenserne morer sig – selvom julegåsen var forsinket. Det vestjyske lune er altid parat, også når man bliver selv ramt. Sådan er det bare.

Hans Chr. Hansen og Mette Catrine i deres velmagtsdage.

En stræbsom kvinde i Alslev omkring år 1900

Af Hans Ole Villadsen, Alslev

I 1949 bad Nationalmuseet om at få indleveret skriftlige levnedsbeskrivelser, og Anna Thøgersen, Alslev – i øvrigt første kvinde i Alslev-Hostrup Sogneråd – skrev og indsendte en skildring om hendes moders livsforløb på landet i Vestjylland

Min moder Mette Catrine blev født i Harreskov, Assing sogn den 19. august 1861. Hendes fader var Svend Christensen, og moderen var Ane Kirstine Miltersen fra Staby i Ringkøbing Amt. Da min mor var 4 år døde hendes mor, og faderen giftede sig igen efter et par års forløb. Børn kom jo tidlig til at gøre gavn for føden dengang, mor var ude at tjene som 5-årig, hvor hun skulle holde opsyn med gæs ude på stubmarken, og da hun var 7 år passede hun 100 får på heden. Manden hun tjente hos havde selv 30 får, resten var naboernes, som manden fik betaling for at passe. Heden var stor, der var langt til naboens mark og i starten var det svært at holde styr på fårene. Ude på heden boede et ægtepar, huset var gravet ned i jorden, så vinduerne stod i linie med jorden. De havde en ko, indgangen var fælles for begge parter. Når de skulle ned i huset, gik koen til den ene side og folkene til den anden. Der var kun en stue, bohavet bestod af et bord, hvis eneste ben var rammet ned i jorden, desuden en bænk, 2 stole, en dobbeltseng og en bilægger kakkelovn, måske snarere en pottekakkelovn. Manden gik på arbejde på gårdene, og konen kaldte de "Mæt Prinds" for hendes far havde været stodderkonge, det vil sige han var lejet af sognet til at jage tiggere og andre ukvemsfolk ud af sognet, når de blev for talrige eller for frække. Mor gik sommetider derhen, og konen

var god ved mor, hun gav hende gerne en rugmelskringle, men fortalte til gengæld mor så mange spøgelseshistorier, så hun næsten ikke turde være ene i mørke. Der er få som mor, der kender hedens fugle, dyr og planter. Ræven så hun tit, den kunne godt gå mellem fårene uden at gøre dem noget. Derimod var mor ikke glad for den, fordi ræven tog æggene af hendes fuglereder og slikkede honningen hos humlebierne, som mor ellers havde tiltænkt sig selv. Hugormene så hun dagligt, og hun morede sig med at få dem til at hugge i sin hyrdekæp indtil de ikke havde mere gift i sig, så krøb de væk i lyngen. Når høsten var forbi, kom fårene hjem, og var de passet godt, kunne der fra naboerne godt vanke en lille drikkeskilling. De første 3 vintre tror jeg nok at mor passede sin skolegang fra hjemmet, hvis man kan kalde det skolegang. Der kom, hvad de kaldte en løbedegn en gang om ugen og samlede børnene i en stue til lidt undervisning. Mor lærte at skrive bogstaver og tal, ikke på en tavle, men med en pind i vådt sand. Familien er på et eller andet tidspunkt flyttet til Brande-egnen. Om mor er flyttet med ved jeg ikke. Jeg mener ikke, at hun har været hjemme andet end på besøg, siden hun var 10 år, men var i huset ved en mand, der hed Ot Egbjerg. Der tror jeg, hun havde det godt – efter den tid da – Der var selvfølgelig nok at bestille, hun har aldrig kendt til leg som barn, det var kun arbejde og atter arbejde. Der hos Ot Egbjerg var to af døtrene hjemme, den ene vævede, og den anden syede konehuer. Af hende, der vævede, fik mor lidt garnrester, som hun så lærte sig selv at strikke med. Mor blev konfirmeret fra dette hjem. Hun syntes jo det var en stor højtidsdag, og hun tænkte på, hvad mon de nu skulle have at spise på sådan en festdag. Suppe måske? Men de var alle sammen med til kirke, det var jo lidt underlig, hvem passede så suppen? Men det kunne jo være den var kogt dagen i forvejen. Da de så kom hjem stod middagen på kogt mælk og bygmelsboller – det har nok virket lidt afsvalende på den lille konfirmand. Efter konfirmationen har mor sikkert skiftet plads. Hun har tjent flere steder på Brande-egnen, og mor arbejdede også med at sprede møg og mergel, ja endog stået i mergelgraven på lad – det vil sige stå på en afsats. Hvis mergelgraven var så dyb, at det ikke kunne smides op på brinken, så blev der afsat en bænk – kaldet lad. Der stod mor så og smed merglen helt op på brinken, hvorfra det så blev læsset på trillebør og kørt i stak. Merglen lå så vinteren over for som om foråret at blive

kørt ud på marken og nedpløjet. Mange steder måtte pigerne ikke sidde ned ved bordet, når der spistes, men skulle stå op. Mor satte sig og blev drillet derfor, men forsvarede sig med, at når hun stod i mergelgraven sammen med karlene, måtte hun vel også sidde ned at spise lige så godt som dem. Nu skulle man jo tro, at mor var stor og kraftig, men det var hun ikke – tværtimod – hun var lille og brugte nr. 35 i træsko, men hun må have haft jævn gode kræfter. Hun sled, og hun sparede. Hendes mål var at blive lige så pæn i tøjet, som de andre unge fra mere velstillede hjem. Omkring 1883 får hun plads i Hejnsvig, hendes søster havde haft pladsen før hende. Det var hos en gammel mand, han var sognefoged og havde for en del år siden mistet sin kone. Han havde en lille ejendom. Mor skulle bestyre huset og hjælpe ved alt arbejde. Der havde hun det godt, og hun sagde altid senere, at "jeg priser mig lykkelig, at jeg flyttede min træsko fra Brande Sogn". Hun var engang imellem hjemme og besøge sin far og stedmor. Det var en tur på 35 kilometer hver vej, som blev tilbagelagt til fods og med træsko på fødderne. I Hejnsvig var hun kun et år. Hun kunne ikke rigtig finde sig i så lidt, så hun tog plads i Starup - også ved sognefogden, han hed Niels Kristensen. Der var hun i 3 år, og Niels Kristensen og hans kone Karen holdt hendes bryllup. Det var nok den bedste plads mor har haft. Niels og Karen var ældre folk, og der var ingen børn i ægteskabet. Konen var ikke så stærk af helbred, så mor måtte under hendes vejledning stå for madlavningen, hvad hun sikkert ikke havde haft meget at gøre med før. Gården var stor - ca. 400 tdr. land, hvoraf meget var hede. Niels kendte næppe skellet derude i heden. Af tjenestefolk var der foruden mor 2 karle, og her gik arbejdet med godt humør. Især mindes mor "engsletten". Der var langt til engen, så det var altid en heldagstur, så der skulle mad med til hele dagen. Der blev kogt grød, gryden blev pakket godt ned i en kurv med hø omkring, og oven på grøden blev der lagt en æggeflæskekage, et rent klæde blev bredt ud over gryden. Låg på og så hø øverst. Hjemturen foregik gerne ud på aftenen og Niels var selv med. Han havde en god sangstemme og kunne alle de gamle viser udenad, så det blev aldrig kedelig på den måde. Min far kom også til at tjene ved Niels Kristensen i 2 år. Medens de tjente der, var Niels så uheldig at brække det ene ben. Han blev lagt i bunden af kassevognen på et godt lag halm, og så kørte far ham fra Starup til Vamdrup, en vejlængde

på ca. 50 km. Der i Vamdrup boede en mand, der hed Poulsen. Han var vidt berømt. Han var ikke uddannet som læge, men havde i hænderne den evne, at han kunne mærke, når bruddet på lemmerne var rigtig sat sammen. Der var ikke noget, der hed bedøvelse. Jeg tror han blev dernede i 3 uger, så hentede far ham igen. Far og mor var i løbet af de 2 år blevet enige om at følges ad gennem livet, og det var en lykkelig beslutning for dem begge. Den 27. november 1888 holdt Niels og Karen bryllup for deres karl og pige. Far hed Hans Christian Hansen og var fra Næsbjerg ved Varde, og nu skulle de to unge så have deres eget hjem. Der blev købt en lille ejendom i Biltoft, og hele herligheden bestod af et 5 fags hus og nogle få dyrkede agre, rest var hede. Der begyndte så det slidsomme liv, som så mange før og siden har prøvet. Far gik ud i dagleje om vinteren for 25 øre om dagen for at tærske med plejl. Besætningen bestod af 1 ko og 1 eller 2 grise. Trækkraft måtte far låne eller leje af gårdmændene, og det blev gerne om søndagen, det foregik. Når sæden var i jorden, arbejdede far i mergelgraven, og det gav 150 øre om dagen. Når høsten kom, høstede far med leen og mor bandt op. Når kornet var tjenlig, kørte mor det hjem

H.C.Hansen og fru Mette Catrine foran Ågård omgivet af på venstre side: 2 nabobørn fra Frøkjærgård og en tjenestepige - på højre side døtrene Anna (skribenten) Metha (udvandrede til USA), sønnen Anton (blev i Alslev) samt en tjenestekarl. Billedet er formodentlig fra omkring 1905.

på en trillebør. Sådan gik 4 år, så kunne de sælge ejendommen og blive forpagter i Øse Præstegård. De var nu ejere af 3.000 kr. og blev i Øse i 11 år, men det var ikke gode år for dem. De mistede der 3 børn og mange køer døde af tuberkulose, så da de rejste derfra, var de 2.000 kr. fattigere. Far vovede at købe en gård i Alslev mellem Varde og Hjerting til kr. 16.700. Han havde selv kun 1.000 kroner, men hans far hjalp ham, og d. 1. april 1903 flyttede vi ind. Jeg var dengang 6½ år gammel. Gården, som han havde købt, var på 70 tdr. land ager og eng. Jorden var mager og udpint, men far og mor var vant til at arbejde, og nøjsomhed var også noget, der ikke var fremmed for dem. Far begyndte at mergle, og hentede det selv med hestevogn. I 1914 kom der en anden ordning. Der blev åbnet en stor mergelgrav i Torrup, og merglen blev herfra kørt ud ad tipvognsspor og ind på hver mands mark. Betalingen skulle så afdrages over en årrække. Dengang i 1903 begyndte man også med at dyrke roer – det gjorde far også. Den første maskine, vi havde til det, skulle trækkes med håndkraft, og min bror og jeg blev så sat til at trække, og far styrede – Det kunne godt give trætte ben og arme. Senere fik vi en maskine, der kunne spændes bagefter den 2-furede plov, og siden kom så en maskine, der blevet trukket af en hest og såede 2 rækker ad gangen, og den kunne der også skrues renseredskaber på, så der kunne renses 2 rækker ad gangen. Først kravlede man på sine knæ og lugede ukrudt og de overflødige roer bort, senere kom så roehakken, så kunne man stå op, og det var en stor lettelse. I de første år blev kornet høstet med le, men jeg tror, det var i 1906, at han sammen med naboen købte en slåmaskine, der kunne slå høet i engen, og da der var 14 tdr. land eng, var det en stor lettelse. Når høsten kom, kunne der sættes høstredskaber på slåmaskinen, sådan gik det stadig fremad. I 1908 fik vi tærskeværk trukket af heste. I 1909 byggedes en ny stald med plads til 26 kreaturer, 5 heste – 3 arbejdsheste, 1 plag og 1 føl – Før havde der i stalden været plads til 16 kreaturer og 3 heste. Vi var 5 søskende i hjemmet, og de skulle jo holdes pæne og rene i tøjet, men mors flittige hænder kunne få noget ud af ingenting, og der blev også råd til nye møbler, hvilket glædede mor meget. I 1921 fik vi elektrisk lys og kraft, og i 1925 købte far en selvbinder, så nu gik høsten for alvor let. Det var et ualmindeligt godt hjem for os børn, Far og mor vandt deres medmenneskers agtelse, og far blev valgt ind i sogneråd og menighedsråd.

Flid nøjsomhed og gudsfrygt sad i højsædet, og det var en veldrevet gård som min mand og jeg overtog i 1929. Far og mor byggede et dejligt hus ovre ved Varde-Hjerting Landevejen, nær Alslev by, men desværre blev det kun få år, de sammen kunne nyde alderdommen. Mor døde i 1936. Far følte sig ene efter mors død, og da min ældste bror, som var rejst til Amerika i 1912, skrev til ham om at komme derover på besøg, tog han mod indbydelsen og rejste sammen med en svoger over Dammen for at besøge deres børn. Far havde en søn og datter derovre, og svogeren havde 2 sønner og en datter, som også havde forladt deres fædreland for at forsøge lykken der. Far døde i 1946, og vi børn mindes med taknemmelighed den kærlighed vort hjem gav os.

Det er en fascinerende fortælling Anna Thøgersen her viderebringer for eftertiden - i let omskrevet og forkortet form. Det er en fortælling om dengang Danmark blev "moderne", og beretningen er fortalt til hende af hendes mor, medens de sammen med de øvrige piger sad ved håndarbejdet på gården i Alslev. Over Mette Catrines tid ændres levevilkårene i Danmark markant. Bedre skoler, bedre kost, bedre boliger, bedre sundhed og mekaniseringen af landbruget tog fart. Vi lever godt nok nu i en foranderlig tid, men det gjorde de sandelig også for 100 år siden.

Hans Ole Villadsen

Engelske flyvere over Kjelst

Af Anton Christensen, Herning

Det lød først som noget, man faktisk ikke hørte. Men så samlede det sig til en vedvarende summen, der steg i intensitet, indtil luften var tyk af motorernes brummen.

Det var de engelske flyvere, som i hundredvis, ja, sommetider i tusindvis fløj ind over den jyske vestkyst for derefter at ændre kursen og fortsætte sydpå til deres endelige mål, om det så var Hamborg, Kiel eller Berlin, der skulle modtage deres last af bomber. Efter afleveringen tog de samme vej tilbage såfremt de undgik Luftwaffes ihærdige granatild, som tændte mange bål på himlen i den mørke nat.

Det var i regelen ved sengetid, vi hørte dem komme, og var man vågen et par timer senere, hørte man dem på tilbagevejen. De fløj ind over Danmark for at undgå de stærkt armerede luftværnsartilleribatterier ved den tyske vesterhavskyst. Der var også stærke stillinger i Esbjerg, hvortil vi havde ca. 20 km i luftlinje. Faktisk var det festligt på en klar nat at se 8-10 kraftige lyskastere feje hen over himlen for om muligt at fange et fly i den tykke klare lysstråle. Havde først én stråle fanget et fly, samledes de øvrige omkring det, og den arme pilot havde ikke store chancer for at undslippe. Derefter startede der et fantastisk fyrværkeri på himlen. Der var mange granat eksplosioner, men træfsikkerheden var lille. Jeg så kun 2 tilfælde, hvor de fik ram på fly, selv om forestillingen gentog sig nat efter nat i lange perioder.

Afstanden til Esbjerg var ikke større, end at vi jævnlig hørte hvislen af granatsplinter gennem luften. Trods dødsfaren for fly mandskabet opfattedes det af os som et fantastisk sceneri, som fik os ud af de mør-

kelagte huse ved de første granateksplosioner. Vinduerne skulle være tildækkede om aftenen, så der ikke kunne slippe lys igennem. Det måtte ikke være, så flyverne kunne orientere sig efter lyset i byerne. Mørkelægningen blev overvåget af tyskerne, men også af det danske politi, som havde opgaven.

En søndag eftermiddag kom der bølge efter bølge med flere hundrede fly i hver bølge. Over Esbjerg dekoreredes himlen af ildglimt med efterfølgende små vattotter, som blev hængende i luften i lang tid. Der var kun et fly, der blev ramt og styrtede ned. Mandskabet sprang ud med faldskærm, hvorefter tyskerne beskød dem med maskingevær. Situationen blev overvåget af tjenestekarlene fra nabogårdene, samt af Peder Gundesen, som tilfældig kom forbi. Jeg husker det, fordi han havde kikkert og fulgte begivenhederne, samtidig med at han berettede til os andre. Vi kunne se lyssporene efter projektilerne, men ikke om de blev ramt. Flyene fløj sædvanligvis højt – vel, 3-4 tusinde meter, men det skete også, at de fløj meget lavt.

Jeg husker en aften, hvor vi unge mennesker fra nabolaget lå og hyggede os i en vejgrøft i Tarp. Det var en overgang en yndet fornøjelse, at ungdommen mødtes i grøften om aftenen og havde en masse sjov med hinanden. Det var vel det urgamle instinkt, at drengene jagtede pigerne for ikke at forglemme, at pigerne også jagtede drengene. En sådan aften kom der pludselig 10-12 maskiner i 50-60 meters højde hen over hovedet på os. De fløj lavt for ikke, at blive opdaget af det tyske antiluftskyts, og vi hørte da også kun en kort knitren af maskingeværild, som formentlig ikke nåede at skade flyene.

Tyskerne fløj også meget om dagen, og de fløj ofte meget lavt i ca. dobbelt hushøjde. Det skete i et enkelt tilfælde, at hjulene beskadigede en skorstenspibe på et hus. En dag jeg gik på marken, kom der en flyver direkte hen over mig. Flyet havde glasruder i hele kokpitet – også på undersiden, og jeg kunne se piloterne vinke til mig, men jeg husker, at jeg blev så bange for larmen og den store tunge maskine, at jeg smed mig ned i græsset så lang jeg var.

Når det stormer fra sydvest, hvad det i øvrigt ofte gør, skete det jævnligt, at der kom drivende spærreballoner fra England. Store gasballoner, der var fremstillet af et meget let stof. De var vel på størrelse med en bus og havde været forankret omkring London for at forhindre de tyske bombe-flyvere i at flyve lavt hen over byen, når de

bombede. De var nemmere at ramme, når de fløj i en vis højde. Ballonerne havde revet sig løse under stormen og kom sejlende med vinden over havet – ind over kysten og videre hen over landskabet, hvor den efterslæbende wire ødelagde mange telefon- og elledninger, så al kommunikation blev afbrudt.

Der var i forvejen ofte afbrydelser på strømmen, så det var til stor gene. Dels måtte man vente på at elektrikeren kom og samlede trådene igen. Det tog ofte en rum tid, idet han ofte skulle hentes, da man jo af gode grunde ikke kunne ringe efter ham. Dels var han efter al sandsynlighed optaget anden steds, og under alle omstændigheder, foregik hans transport på cykel, hvorpå han havde både ledninger, klatresko og klokker m.v. Og selv om han var priviligeret, var det også besværlig for ham at holde cyklen i orden. En ny dæk var næsten umuligt at opdrive og fik man det endeligt, var kvaliteten ofte elendig. Lappegrej i sadeltasken var fast tilbehør. Desuden var vejene kun grusbelagte og i regnvejr meget tunge at befærde.

Der blev i øvrigt fremstillet cykeldæk på mange måder. Nogle skar en strimmel ud af et bildæk og monterede det på fælgen ved at samle det med et stykke ståltråd. Der blev monteret slanger fremstillet af papirreb. Snoet papir, som blev spundet sammen til et tov, så tyk som en cykelstang. Det var lidt hårdt at køre på, men acceptabelt. Jeg havde en overgang monteret træ på mit baghjul og papir på mit forhjul. Trædækket blev samlet af små stykker træ, som så blev monteret med små stålfjedre på fælgen. Der blev sømmet et brugt dæk udenpå træet, og jeg kørte i øvrigt på det i lang tid. Det var mere behageligt end papiret.

Det med klokkerne på telefon og elmasterne bør jeg nok omtale specielt. Som sagt var vejene grusbelagt, hvilket var særdeles inspirerende for os drenge på vej hjem fra skole. Man var ikke rigtig anset, hvis man ikke kunne ramme en af disse klokker, og det var med en vis fryd, man hørte lyden af splintret porcelæn. Man kunne se på skolevejen fra hvilke hjem, der var drenge. Hvis elektrikeren kom cyklende, prøvede vi på at se ud som om vi aldrig kunne få de tanker, som vi kunne se, han tilskrev os. Vi havde lommerne fyldt med sten i de bukser, der var syet af spærreballonstof.

I grunden var det en spændende tid for en 11-12 årig knægt som mig. Der var krig i verden. Men krigen var for mig en oplevelsespe-

riode, en uddannelse, et forstudium af den fremtid, der lå foran mig. Jeg havde direkte – og nær kontakt med et fremmed folkeslag iklædt soldateruniform og som talte et fremmed sprog. Du måtte stramme dig selv op og bruge fagter i stedet for ord, for at forstå og blive forstået. Vi blev oversvømmet af soldater i vores område, idet vi lå så nær vestkysten, hvor tyskerne iværksatte store forsvarsanlæg som kanonstillinger og bunkers i klitterne langs havet. De skulle kunne forsvare sig mod den forventede invasion, som måtte komme ind over stranden fra vest. Vi havde en overgang tyske soldater boende i huset. De kom med dags varsel og udpegede vores "pæne" stue, pigekammeret og forstuen til deres brug. Vi måtte rykke sammen i resten af huset, så godt vi kunne. Det var til stort besvær for min mor, men for mig var det særdeles spændende.

Der boede først en officer med sin oppasser. Oppasseren pudsede støvler og spillede på harmonika. Det sidste imponerede mig mere end det første, og jeg var en ivrig tilhører. Jeg havde fri adgang imellem dem – jeg tror de nød kontakten. Jeg lærte at tælle på tysk, og efterhånden fulgte mange gloser, så der blev en rimelig kommunikation. Min bedstefar, som vi boede hos (min far døde af tuberkulose da jeg var 3 år, hvorefter vi flyttede hjem til min mors far) var tunghør, så han måtte sidde tæt ved radioen med forhøjet styrke og høre engelsk presse, medens tyskerne sad på den anden side af døren til den "pæne" stue. At høre engelsk radio var forbudt af tyskerne, og der var støjsendere sat på, så det kneb med at høre. Der var dog aldrig problemer med tyskerne af den grund. Jeg husker dem kun som meget flinke mennesker.

Jeg husker en sensommer aften, hvor der kom et rytteri på 50-60 soldater til hest. De gjorde holdt udenfor gården, og officeren bestemte sig for at de skulle overnatte. Hestene blev sadlet af, og laden blev indtaget som natlogi for både heste og soldater. Begge parter nød hvilen i afslappet form, og ikke mindst nød jeg det – atter en oplevelse. Hestene blev fodret med hø og halm, og jeg formoder, der blev betalt for det, men det ved jeg dog ikke, blot husker jeg en rimelig afslappet stemning imellem officeren og bedstefar.

En morgen var jeg på vej til skole og mødte et lignende rytteri med en officer på en flot hest i spidsen. Jeg hilste pænt med et nik, som man jo gør på landet, og sagde: "Guten morgen". Officeren lyste kendelig op og stoppede både hest og kompagni. Han forsøgte så at få en

samtale i gang, men mit sprog var jo endog begrænset på dansk, så vi nåede kun at udveksle endnu et par venlige fagter.

Ved en anden lejlighed gav det dog bonus med den smule sprog, jeg havde lært. Vi sad ved aftensbordet i spisestuen, da en tysk soldat bankede på og kom ind og spurgte med fagter, om han måtte låne telefonen, som hang på væggen ved døren til køkkenet. Det måtte han, og han ringede op, men måtte så vente på et modkald, og derfor nødvendigvis også måtte meddele vores telefonnummer til vedkommende. Problemet var jo blot, at der var ingen, der forstod, hvad han spurgte om – troede man. Da var det, at lille Anton havde et af sit livs store øjeblikke. Jeg havde fattet situationen, og vidst at vi havde nummer 33. Jeg kikkede op fra min tallerken og sagde med tydelig røst: "Dreiunddreisig". Hvorefter tyskerens problem var løst. Jeg så igen ned i min tallerken – dybt rystet af generthed og kokrød i hovedet. Jeg ynder nu - mange år senere – at forestille mig, at resten af bordet sad med hævede hoveder, og så dybt beundrende på mig. Kunne den lille dreng virkelig tale tysk? Spørgsmålet er om de overhovedet reagerede på det. Det bliver aldrig opklaret, men at jeg var virkelig stolt, bevises af, at jeg stadig husker episoden.

Tyskerne var almindeligvis meget venlige mennesker og deltog gerne i arbejdet på gården, hvis det kunne passe sig. De ville gerne have kontakt, men ville ikke mase sig på. En overgang kom der jævnlig en soldat (formentlig landmand) og hjalp med at malke i stalden. Vores nabo havde en lille dreng, som hed Leo, på ca. 1-2 år, og han yndede at trisse rundt i stalden, hvor han var gode venner med både min bedstefar og med dyrene, og hvor der i øvrigt altid var varmt og godt. Bedstefar skrællede kålrabier – kålroer – til kalvene, og det nød Leo også godt af. En aften kom nævnte tysker med spand og malkestol, og da han så Leo, satte han sig ned på stolen – tog Leo på knæene og begyndte at græde. Han havde en lille dreng derhjemme i Tyskland på samme alder. Den slags bringer større forståelse end store ord.

Det var ikke usædvanlig, at vi om søndagen fik besøg af omvandrende soldater, som kom og spurgte, om vi havde æg at sælge. "Haben Sie Eier zu verkaufen". Der blev solgt mange æg, som ellers skulle have været leveret i brugsen. Soldaterne pakkede dem varsomt ind i avispapir, vel enten for at spise dem selv senere, eller også for at sende dem hjem til familien i Tyskland, som de alle sammen talte meget om.

Nu år 2009 tænker jeg på årene, der er gået siden da. Jeg har rejst en del i Tyskland, og har venner der. De betragtede sig som herrefolket, da det gik godt. Og vi aner stadig tendensen, specielt når vi møder dem i flok. Men den enkelte tysker er menneskelig, som vi andre og adskiller sig ikke i den sociale omgang med andre.

H. C. Andersen skrev:

At rejse er at leve – og jeg elsker – at leve

Du blev født et sted på den runde jord
Du elskede som alle andre - din egen mor
Du lærte at tale din egen dialekt
Du brugte derefter dit eget intellekt
Du mødte andre – både gul og sort
Du opfattede det – at kommunikere – som en sport
Du fandt ud af at – dit råderum – var stor
Du meddelte dig – ofte – mere med fagter end med ord
Du mødte smilet – og smilet gav dig mod
Det var jo kun det de sagde – du ikke forstod

Anton Christensen

Tobaksavl i Alslev i 1944

Af Peder Ølgård, Varde
og Johannes Pedersen, Alslev

Der var mangel på mange varer under 2. verdenskrig, derfor blev der indført rationeringsmærker på mange "nødvendige" ting, bl.a. tobak, som var efterspurgt af alle rygere. Vi var tre unge mænd, der fik den idé, at der kunne tjenes penge på at dyrke tobak. Vi vidste, at der blev dyrket tobak på Fyn, så hvorfor ikke også her i Alslev?

Vi var oprindeligt tre personer i planlægningen, men Svend Åge Nielsen trak sig ud af foretagendet, fordi han havde for meget arbejde, og det krævede en stor arbejdsindsats at være tobaksavler; meget større end vi havde regnet med. Vi vidste selvfølgelig ikke noget om dyrkning af tobak, og da slet ikke noget om forarbejdningen af bladene.

Jordstykket blev lejet af Karl Sørensen på Kirkegade, han boede der, hvor Ellen og Andreas Gade senere havde deres hjem i mange år, og det var lige overfor, hvor Johannes´ mor og far boede. Det var jo ret så praktisk, da vi skulle bruge både maskiner og trækkraft til projektet. Marken er nu bebygget med parcelhuse. Prisen på jordlejen husker vi ikke, men Karl Sørensen har nok fået en god betaling, fordi en af naboerne, Elias Jepsen, sagde til ham, at tobaksplanter sugede al næring ud af jorden. Hvor han havde den viden fra er uvis.

Planterne købte vi igennem en annonce i Vestkysten. Det var et firma på Fyn, der solgte dem. I annoncen var også en brugsanvisning med, den var dog ikke særlig detaljeret. Selve dyrkningen var vi ikke så betænkelige ved, for med kendskab til landbrug mente vi, at vores viden på det punkt var tilstrækkelig. Det var værre, når det gjaldt behandlingen af tobaksbladene, og især hvor længe de skulle tørres, og hvordan de skulle findeles. Vi måtte prøve os frem.

Johannes og Peder i tobaksmarken før høst.

Tobaksblade på vej til tørring i hønsehuset.

Tobaksplanterne blev sendt med jernbanen til Varde Station, og vi lejede vognmand Kristian Sørensen til at hente trækasserne, hvori planterne lå bundtet og omsvøbt af fugtige gamle aviser. Udplantningen på marken foregik om søndagen, for det var jo fritidsarbejde, men vi nåede ikke at få alle planter i jorden, så vi måtte i gang igen om mandagen efter fyraften.

Johannes arbejdede i grusgraven ude ved Kristian Gade. Peder Ølgård var kommis i Alslev Brugs. Før plantningen kunne finde sted, skulle vi have lavet riller til planterne. Johannes lånte en hest og radrenser af sin far, så den del af arbejdet gik hurtigt, det var selve plantningen der tog tiden. Den foregik i første halvdel af maj. Det så virkelig skidt ud til at begynde med, for den første uge efter udplantningen regnede det ikke, og det var oven i købet temmelig varmt. Tobaksplanterne så rigtig dårlige ud, bladene var helt slappe, og vi blev klar over, at marken skulle vandes. Det var jo før vandmaskinernes tid, så det ville blive et stort stykke arbejde. Planterne stod i rækker med samme afstand som roer, og der var fire planter pr. løbende meter. Vi mente, at det letteste måtte være at fylde vand i en ajletønde og få den kørt ned på marken. Da det var gjort, tappede vi vand over i spande, som vi gik rundt med og gav hver enkel plante en sjat. Det hjalp og vi var heldige med, at det regnede sommeren igennem med passende mellemrum, så kunstvanding kun var nødvendig en enkel gang.

Da planterne var kommet godt i gang, gødede vi med kalksalpeter. Svend Åge arbejdede på brugsens lager, hvor der blev handlet med foderstoffer og gødning, så på den måde fik vi fat på det, for under krigen var der problemer med at få fat på gødning. Denne behandling satte rigtig skub i planterne, og det gavnede også, at det blev en varm sommer. I begyndelsen skulle marken renses for ukrudt, og Johannes lånte igen hest og radrenser af sin far, og ellers blev der hakket mellem planterne, ligesom når der blev hakket roer anden gang. Da planterne var kommet godt i gang, groede de utrolig hurtigt, og nu var rengøring unødvendigt. Fra slutningen af august begyndte de nederste blade at blive brunlige, og det var tegn på at de skulle høstes. Vi blev klar over, at det blev et større stykke arbejde, end vi lige havde regnet med, så Peder sagde sin stilling som kommis i brugsen op, og Johannes sagde op i grusgraven til 1. september.

Der var et problem, vi skulle have løst inden høsten rigtig kom i gang, og det var snitningen af de tørrede blade. Vi kontaktede Ejnar Former (Sørensen) og forelagde ham problemet. Ejnar havde ry for at være meget opfindsom, og han gik op i sagen med stor iver og fik konstrueret en maskine, der kunne minde om en hakkelsesmaskine, men bare i mindre format. Som før nævnt begyndte vi at plukke bladene fra sidst i august og til slutningen af oktober. De blev brækket af nedefra alt efter, hvornår de antog den rigtige farve. Når der var høstet en passende mængde blade, skulle de trækkes på snore og hænges til tørre. Vi fandt ud af, at en nedstrygerklinge som synål var et godt redskab til dette arbejde. Vi syede bladene på snorene bl.a. oppe på loftet henne i Julius Posts ejendom.

En dreng kom tit hen til os, og han snakkede hele tiden. Det kunne godt være irriterende, for vi havde selv mange ting at drøfte. En dag sagde Peder til ham, at taget var utæt, om han ikke kunne hente noget taglak, og at det helst skulle være ternet på langs. Drengen gik hen i brugsen, hvor kommis Peder Madsen ekspederede ham, men uddeler Sørensen overtog handlen og pakkede en mursten ind og gav drengen den. Han kom hen til os med pakken og var glad for at kunne gøre os en tjeneste. Vi husker ikke om drengen herefter stadig besøgte os, men det gjorde han sikkert.

Efter at bladene var kommet på snor, skulle de tørres. Vi lånte Karl Sørensens hønsehus til at hænge det hele op i, og lod dem tørre et stykke tid. Det krævede mere plads end vi regnede med. Derfor så vi os om efter andre egnede steder. Vi fik lov til at hænge blade op på loftet hos Lønborg. Sønnen Niels røg pibe, så han fik tobak i leje for loftet. Efter tørringen begyndte arbejdet med snitningen i vores nyanskaffede hakkelsesmaskine. Opfindelsen viste sig at være effektiv. Især da vi fandt på at sætte en elektromotor på, kunne den forarbejde tobaksbladene hurtigt og ensartet. Motoren lånte vi i brugsen, den blev brugt til at trække kaffemøllen, som jo stod stille under krigen, da der ingen kaffebønner var at male.

Planteskolen på Fyn skulle meddele myndighederne, hvem de solgte tobaksplanterne til, da der var afgifter på tobak. Sognefoged Valdemar Hansen kom for at kontrollere, om vi afleverede den mængde tobak, som man vurderede, at planterne kunne give, men han tog heldigvis let på denne opgave. Tobaksbladene blev afleveret i bundter.

Der var 3 klasser og 1. klasse var de store blade, som jo også kostede mest, men vi syntes, at prisen var for lav, så derfor afleverede vi kun lige den mængde, vi var forpligtet til, resten bearbejdede vi selv og solgte til private kunder.

Tobaksbladene skulle afleveres i Bramming. Peder kørte ned med dem og her traf han præsten fra Darum, han havde et par store bundter, han ville sælge, men da han hørte prisen, tog han dem med hjem igen. Han syntes, prisen var alt for lav. Vi gik i gang med at bearbejde vores egne tobaksblade. De blev snittet, og herefter skulle der tilsættes 7 – 8 forskellige ting, og vi husker at det bl.a. var glycerin, bihonning og vaniljeessens. Det skulle selvfølgelig doseres i passende mængder. Herefter blev blandingen lagt på nogle bageplader og kom i ovnen på komfuret og her blev den dampet. Når det var klaret, skulle det tørres i solen. Vi bredte det hele ud i nogle spirekasser og satte det op på taget af hønsehuset. Peder røg pibe, og han skulle nu prøveryge tobakken for at konstatere, om det var passende tørt, og om den var krydret tilfredsstillende. Nu kunne pakningen begynde. Johannes vejede af, og Peder lukkede poserne. Det var hvide papirsposer uden tekst og med 100 g i hver pose. Vi havde 300 kg til salg, så det blev omkring 3000 poser. Prisen pr. pose var 5 kr. Afsætningen gik efter mund til mund metoden. En af tømrer Hansens svende; Oluf hed han; havde fået arbejde i flygtningelejren i Oksbøl, og han købte mange poser af os, og dem solgte han til bekendte i lejren til vist nok 10 kr. pr. pose. Visse dage tjente han nok mere på salg af tobak, end hvad han fik i dagløn. Mange poser blev solgt på Esbjerg Havn. Verner, der var chauffør ved Kristian Sørensen tog forsyninger med, når han havde ærinde på havnen i Esbjerg. Han røg selv som en skorsten, så han har sikkert haft gratis tobak i den periode. I slutningen af november var hele projektet ved at være afsluttet. Det sidste tobak fik pastor Lassen. Han var flyttet fra Alslev, men var til begravelse i Alslev, hvor Johannes traf ham. Han var ivrig piberyger, og han brugte vist alt hvad der kunne ryges, f.eks. kirsebærblade, så han blev meget glad for at få en stor pose ægte tobak.

Der var flere der forsøgte sig med tobaks avl, bl.a. tjenestefolkene på Damsmark. De havde tobak i baghaven. Om det var til eget brug, ved vi ikke, men vi købte nogle tobaksblade af dem, og de indgik så i vores produktion. Nu skulle marken ryddes for tobaksplanterne. Der

var kun selve stænglen tilbage, de var høje og kraftige. De blev rykket op og læsset på kassevogn og kørt ned for enden af Peders mark. Der var mange læs stokke at fjerne. Til sidst blev marken pløjet, og vi afsluttede vores arbejde som tobaksavlere.

Hvis vi her mange år senere skal vurdere, om det var en god forretning at dyrke tobak i stedet for at beholde vores faste arbejde, så må vi sige, at for det første var det mere spændende at dyrke tobak, og for det andet var det mere indbringende end vort tidligere arbejde.

Peder Ølgård

Johannes Pedersen

En læredrengs erindringer

Af Niels Berg, Varde

I familiens gemmer fandt Niels Berg en historie fra dengang hans farbror, Jens Hendrik Berg, var i lære som snedker i Haderslev. En interessant historie som fortæller om, hvordan det var, at være lærling dengang.

Tiltrædelsen af læretiden var fra tredje påskedag 1895 og så i 4 år til læretidens ophør påskelørdag 1899 kl. 4 om eftermiddagen. Jeg skulle have kost og logi hos mesteren, men holde mig selv med garderobe. Der var 3-4 svende og 2 eller 3 lærlinge, alle fik vi kost og logi hos mesteren.

Der blev kaldt på os om morgenen af mesterens datter kl. 5,15, og det skulle nu gå stærkt. En stige blev stukket ned, efter at 2 døre blev lukket op fra første sal, og ned i gården. Så blev der stillet nogle bænke op til vandfade med håndklæder og sæbe, for at svendene kunne vaske sig. Derefter kom mesterens datter med en mægtig stor bakke med morgenmad og kaffe (altså på værkstedet), som blev indtaget ved høvlebænkene, det skulle jo gå hurtigt, for når det fløjtede på gasværket kl. 6, skulle alle mand stå parat med værktøjet i gang. Mesteren var der næsten altid samtidig. Kl. 8 var der en halv times frokost med belagt smørebrød og kaffe. Når domkirken ringede 12, blev der også ringet med en lille klokke på værkstedet, som var i forbindelse med køkkenet i forhuset, og så stormede vi alle mand op i forhuset i spisestuen på første sal. Mesteren sad for den ene bordende, og så svendene efter alder, madammen og datteren ved den anden bordende, og så eventuelt en ung svend og lærlingene på den anden side. Maden var

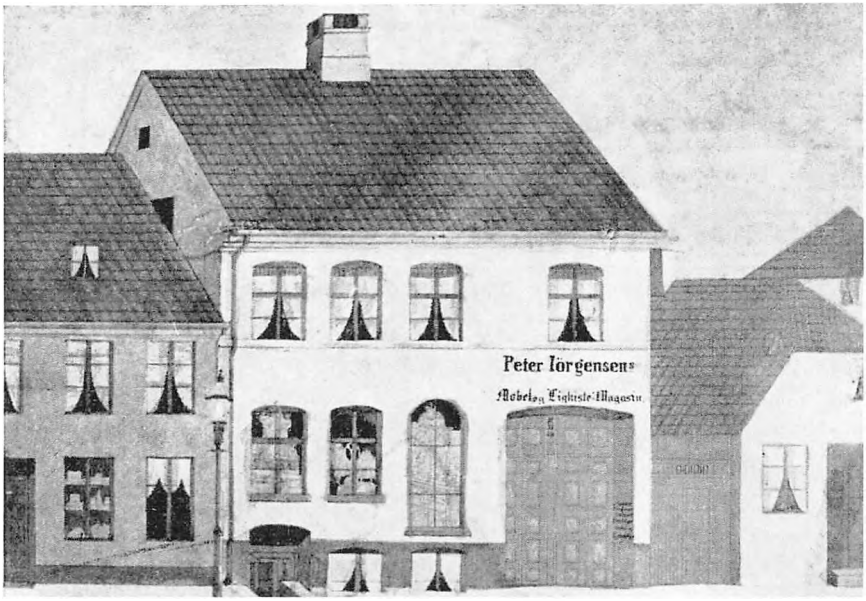

Slotsgade 11, Haderslev. Forhuset. Tegning fra 1883.

Bagbygningerne til Slotsgade 11. Læredrengens kammer lå i Bulhuset til venstre for trappen.

vist nok god nok, men just ikke altid vore livretter. Men én ting var vi sikre på, at vi altid skulle være færdige samtidigt med mesteren, så det var altid om at skynde sig. Der blev ikke talt meget.

Der blev holdt halvanden times middagspause, men altså ikke i spisestuen. Om sommeren kunne vi gå lidt i byen, men om vinteren blev vi på værkstedet, for her var der en god varme, da der var nok at fyre med. Kl. 16 fik vi ligeledes kaffe med brød med margarine. Kl. 19 kom så aftensmaden ved arbejdetsophør. Det var kun om morgenen, vi fik maden bragt. Det var altid den yngste lærlings bestilling at hente maden, men om vinteren var der ofte is og sne på stigen, så det var til tider ret farligt. Jeg er f.eks. dumpet ned 3 gange med hele molevitten, ja, så vankede der vel nok øretæver af mesteren, for hånden sad ret løst på ham, for servicet gik selvfølgelig itu. Der var en ting, vi ikke kunne lide, og det var sildesalat, som vi fik daglig. Det gemte vi i en cigarkasse, så når den var fuld, blev den tømt. Denne sildesalat kommer jeg tilbage til lidt senere.

I den første tid var jeg tilskuer eller håndlanger, men så begyndte jeg på at høvle 12 stk. vinkelbrædder. Det er dem manufakturhandlerne vikler stof på. De skulle jo være glatte, og særlig kanterne skulle rundes, men dertil fik jeg en speciel høvl udleveret, og det gav et godt resultat, og jeg blev rost derfor. Det næste arbejde jeg fik, var 2 spyttebakker, som jeg brugte meget tid på. Jeg fik materialet udleveret, og mesteren opgav mig målene, og da det var besørget, kom mesteren for at vise mig, hvorledes jeg skulle lave sinker. Det var det, han satte stor pris på, for man kan altid se på et snedkerarbejde, om svenden laver smukke sinker, og det er også rigtigt. "Nå", sagde mesteren, "nu skal jeg vise dig, Jens, hvordan de laves". "Ja, det kan jeg også nok, når De vil vise mig det". "Ja", sagde han, "der svarede du din mester rigtigt, og jeg tror også, at jeg vil få en duelig snedker ud af dig". Vi lavede ellers mange forskellige ting. Mange ligkister i alle størrelser, men der var en tysk svend, som udelukkende lavede kister. Der blev lavet alt muligt: Sekretærer, piedestaler, buffeter både i nøddetræ og mahogni, mange forskellige kommoder med lige og buede skuffer. Sider, plader og bunden var af elmetræ, som blev skåret op af elmetræskævler med kløvsav. Det var hårdt arbejde, hvor jeg altid skulle hive i den bagerste ende, og hårdt var det, når en svend havde akkord.

Buffeter, spiseborde samt stole, spiseborde med rigler og også med hollandsk udtræk blev også lavet. Pladerne var ofte af fin kalmarfyr og blev bejdset både i nød og mahogni og poleret. Ja, det var fint træ dengang, og mesteren havde fået lov til, når der kom en skude med kalmarfyr i havnen, at udtage sit træ, så efter som lasten gik i land, da måtte 2 lærlinge stå og sorterede fineste brædder fra, men de skulle helst måle 12 tommer i den brede ende. Når der var nogle særlig fede brædder, skulle de ekstra lægges til side. De blev brugt til køkkenvaske og nedløbsrender, som brugtes dengang.

Alt ½ tommers træ skar vi op med kløvsav til bagklædning, hylder, skuffebunde og ligkistebunde. Det var drøjt arbejde. Ved fortangen i en høvlebænk var der en lem i gulvet og ligeledes i loftet, hvor de lange længder blev flyttet op efter som saven skar sig ned i brættet. Efter en sådan dag kunne vi sove godt om natten. Vi lavede vinduer og døre, og det var jo lærlinge, der skulle høvle alt træet, og så var det jo om aftenen, hvem der havde den største portion spåner, og hvem der havde de største knyster i hånden af høvlen.

Alle ligkisterne var sorte, de blev smurt ind i sort limfarve, og så bestrøet med sort, gloende hedt sand og så vendte omkring, og det, der ikke hængte ved, dryssede af, men først blev kistens underdel smurt godt ind i flydende beg for at være tæt. Vi leverede alle kister ned til hospitalet med gamle damer, og det var skik og brug, at vi lærlinge skulle lægge den døde i kisten. Så var der særlig engang, at en gammel, meget svær dame var død og skulle i kisten. Vi måtte så i nogle svære lagner bære hende ned fra første sal, og vi to yngste gutter skulle holde hende i benene, men det var meget uhyggeligt, for da hun var død af vattersot, var benene så tykke som på en elefant, og da vi endelig kom ned med hende, og vi gav slip på hendes ben, så sad vore hænder dybt trykket ind i benet. Da var vi ellers dårlig til pas.

Denne kiste blev så kørt ud i kapellet ved Gammel Haderslevs kirke, men nogle dage efter kom der bud til mesteren, at bunden på kisten var gået itu, og at ligvandet løb ud og forpestede hele lokalet, og det var vel nok fælt. Mesteren kaldte på mig og sagde, at jeg skulle tage en træklods og deri bore et hul på 1 tomme, dernæst lave en god lang træprop, som passede godt i hullet, og tage en spand med savsmuld, borsving, træproppen og en hammer og så gå ud til Gammel Haderslevs kirkes kapel. "Der står en kiste, som er utæt. Du skal bore

et hul i kistebunden, hvor du synes, det er bedst og så lade vandet løbe, indtil det holder op, og så sætte proppen i". Jeg var jo rystet af det, jeg skulle til, fordi det var den gamle kone, som vi havde tumlet med, og jeg skulle gøre det alene. Jeg kom derud og stod en tid og spekulerede på, at når jeg nu borede igennem, så ville denne væmmelige mørke væske jo sprøjte ud og hænder og borsvinget og tøjet, men der var ikke andet at gøre end at lystre trods angsten. Jeg strøede først godt med savsmuld rundt på det, der var løbet ud og begyndte at bore, og det gik, som jeg havde beregnet, at hele suppedasen fik jeg over hænder og tøj, og det varede, syntes jeg, en evighed, inden det holdt op – og så den stank at stå i. Proppen fik jeg så sat i, og da jeg havde fået besked om, at jeg kunne kaste spanden med indhold ud i Haderslev Dam, gjorde jeg så det og fik det meste vasket af hænder og tøj. Kirkegården går lige ned til dammen, men glad var jeg, også ved mig selv, at jeg alligevel var så modig, for mesteren turde simpelthen ikke selv have gjort det. Denne tildragelse glemte jeg ikke i lange tider.

Mesteren var af den gamle skole og tilmed sidst i de 60 års alder. Han kunne til tider være striks, og hånden sad løs på ham. Jeg erindrer, at da tyskerne byggede den lille smalsporede jernbane nede ved noget, der hed Jomfrustien, havde mesteren hørt af svendene, at toget havde kørt forbi. Det kunne vi se fra vinduet, der vendte mod nord, og det ville mesteren jo gerne se, og han sagde til mig: "Jens, når æ tog no kommer, så sæj mæ et". "Ja, det skal jeg nok", svarede jeg. Så traf det sig så uheldigt, at jeg havde gjort nogle fæle fejl ved nogle rammer, jeg lavede, og det opdagede mesteren og stod nu og forklarede og skældte mig ud, og ked af det var jeg selvfølgelig. Midt under alt dette kom den omtalte tog kørende, og jeg mente, at det muligvis kunde mildne mesteren lidt, og jeg udbrød så: "Dæ kommer æ tog", men var mesteren ikke gal før, så blev han det nu. Jeg skal love for, at han banede og tævede mig, og vi var ikke gode venner i lang tid derefter. Jeg troede ellers, at situationen var reddet, men det gik nu helt anderledes.

Mesteren kunne, hvis der ikke var særlig travlt på værkstedet, komme i tanker om at holde mørkning, når lamperne skulle tændes, for at spare på petroleum i ¾ eller en hel time.

Mesteren brugte meget skråtobak, og det skulle jeg altid hente til ham, og det skulle være fra Assens Tobaksfabrik. Det måtte ikke

være tysk, da han var meget dansksindet, men dette skrå var meget sovset, og munden på ham var altid meget sovset, og det bevirkede, at den forreste ende af rubanken var belagt med en tyk skorpe af den sovs, for når han skulle se efter, om jernet sad rigtigt, så truttede han munden, og så blev der afsat endnu mere. Det syntes vi var morsomt og mandigt, vi begyndte så at få lyst til at smage mesterens skrå, og vi nappede nogle stykker, når rullen var halvt brugt, men det gik kun til en tid, så lavede mesteren vrøvl om, at vi vel ikke gik og stjal af hans skrå, men det var selvfølgelig ikke os. Men hvad nu? Så kom vi i tanker om, at mesteren ofte tabte rullen i spånerne, og så var der jo vild jagt om aftenen, når der blev ryddet op. Som regel fandt vi rullen, men så skete det også, at vi absolut ikke kunne finde den, og det var jo forståeligt.

Det var altid morsomt på værkstedet om lørdagen. Da kom der en tysk barber, og hvor kunne de drille hinanden, og hvor kunne de skændes, det var altid om tysk og dansk, og sommetider blev mester så ophidset, at barberen truede med at gå, selv om han kun var halvfærdig, som regel sagde han, når han gik: "Wer sein vaterland nicht ehret, ist ein scheissker!".

Jeg boede i alle de 4 år i det lille rum ned i gården i Bulhuset, som kan ses i snedkerhuset i "Den gamle By". Der var et lille vindue med 4 ruder, lige inden for vinduet et lille bord samt en hjørnehylde med en rund staf ind til fodlisten, dernæst en høj sengeside fra væg til væg, en temmelig bred seng, da der var plads til to. Der var bundbrædder og godt med halm i, som blev rystet godt hver dag, og der var godt med sengetøj og en god, bred dyne. Om vinteren havde vi to dyner, så der var et helt arbejde med at komme i seng om vinteren, men til tider var det nu koldt, og væggene glinsede af is, og sommetider var det drøjt at komme op, når hele hjørner og døren lå fuld af sne, og galt var det også, når datteren kom med morgenmaden, og vi havde sovet for længe. Det morede os meget, når vi fik rent halm i sengene. Det skete 2 gange om året, og så havde musene travlt, så længe de kunne finde korn i aksene. Vi kunne så høre, hvor ivrige de var.

Nedenunder værkstedet sov svendene og en lærling eller to i et stort rum, men der var lidt lunere, for det var bindingsværk. Det var nu ikke altid, der var så mange svende. Der var en dansk i de 4 år. Han var fast, men når mester skulle have en til, så måtte han kun

tage en tysk, så eventuelt en dansk og så igen en tysk. Ja, sådan var det i tysker-tiden.

Jeg glemte forresten, at imellem bordpladen og sengesiden stod mit trækuffert til mine private ejendele som undertøj, strømper, sko, støvler og flere ting, bl.a. min harmonika, som jeg fik foræret af min danske lærerfrue til min fødselsdag i året 1889, og den er – selv om lidt medtaget – i behold endnu, der er også en nikkelfløjte, og der var også en okarina, men den er gået tabt.

Særlig om vinteren, når det var koldt, opholdt vi os den meste tid på værkstedet, for der var det altid varmt eller kunne blive det, og vi inviterede ret ofte kammerater til sammenkomst. Vi spillede og sang og spillede kort, og somme tider havde vi det helt festligt, syntes vi, og når vi rigtig skulle feste – og vi vidste, at mesteren ikke var hjemme – så blev der holdt gilde. Vi havde bl.a. flere gode kammerater. En var hos en slagter, han kom så med en stor cigarkasse fuld af bajerske pølser, en kom med rundstykker, en med sennep o.s.v. Så var der gilde. Pølserne blev kogt i vandpotten til limpotten. Jeg husker særlig en gang det sidste år jeg var i lære, at der var en ung karetmagersvend med til sådan et gilde, og det var den senere så verdensberømte bryder Jes Petersen fra Odder. Jeg så ham mange år senere, da han kastede Bech Olsen.

Det var meget småt med lommepenge, og da jeg var fra en by, der hedder Vonsbæk, 10 km. ude ved Haderslev fjord, og vi var en stor børneflok, kunne jeg ikke vente noget hjemmefra, men da mesteren gerne så, at vi lavede lidt om aftenen, som jo også var til hans fordel, så lavede vi det, vi var blevet dygtige til. Vi eller jeg lavede små barneligkister til 1 mark, senere lidt større kister til 2 mark, og vi skulle også arbejde søndag formiddag. Det så mester helst, og det gav da også en lille lommeskilling, selv om den var surt tjent. Vi lavede også andre ting, så som natborde og trappestiger. Min urkæde, jeg bærer, er fra min læretid, men jeg måtte lave 2 flotte ligkister til 5 mark stykket for at få denne meget eftertragtede kæde, og lykkelig var jeg.

Som sagt var vi altid på værkstedet søndag formiddag, og det gik også godt nok, da vi havde trukket stigen op, for der var hver søndag gendarm eller politi inde i gården for at se efter. Når klokken var 12, spiste vi middagsmad, og så først måtte vi over på værkstedet og lager og rydde op i brædder og affald fra hele ugen, og når klokken

så var 4, kom datteren med kaffe til os, og så kunne vi være fri og om sommeren tage i skoven.

Hver tredje uge eller fjordenes dag måtte jeg komme hjem til far, mor og søskende, men om vinteren, lørdag aften efter at have gået byærinder for madammen og hentet vasketøj og andet for svendene, blev klokken ofte mange, inden jeg kunne begive mig på den lange 10 km lange vej, og ofte blev den 12, inden jeg nåede hjem. Så var der glæde. Min lille broder, som blev søvnig og ikke kunne vente, til jeg kom, vågnede altid ret tidligt, og så sagde han altid: "A ka lowt, at Jens æ kommen". Det var den Kalmarfyr lugt, som hængte ved mit tøj.

Vi skulle nu altid være i seng kl. 10, når mester kom ned og lukkede porten, og så kom han slentrende på hans trætøfler på de toppede brosten. Så var det vel nok med at komme i seng, men ofte lå vi med tøjet på lige med hovedet ovenfor, når vi skulle til gilde, og vi havde fået lavet en nøgle. Så listede vi ud af porten. Vi havde forsynet os med rygetøj, piber lavet af hyld og spidsen af kaprifoliegrene og cigaretter, som kunne købes hos en slikmutter i en kælder ved domkirken til 2 cigaretter for 1 pfennig, men pulse, det kunne de.

Alt værktøj var selvfølgelig hjemmelavet. Det var høvlene, sav arme, borsving og de fleste kelhøvle. Der var begyndt at komme værktøj i handelen sydfra, men det var jo en æressag at lave en fin brugelig høvl, og helst skulle den laves af tjørn, men det lykkedes næsten aldrig, for værktøjet og særlig stemmejernet sprang i det hårde træ. Det var særlig spændende, når vi skulle finere buede eller kelede kommoder, skuffer og forstykker. Det havde vi skabeloner til, og når træet så var høvlet i kontrafacon, som skabelonen eller, som vi kaldte den, tuladen passede til, så blev træet slebet med groft sandpapir, indtil det var slebet alle steder. Så blev tuladen varmet i det åbne ildsted med fine spåner, men der skulle jo passes på, at der ikke gik ild i tuladen, og så var det spændende at få den tykke, sav skårne Cuba-finér til at ligge rigtig, og at den ikke forskubbede sig. Det var et vovespil, for denne finér skulle bruges til hele fronten, og hvis en del blev mislykket, var resten kassabel. Som sagt var det spændende at tage det ud af spænd.

Med hensyn til påklædning da havde jeg nogle gode hjemmevævede bukser. Stoffet fik vi fra en moster, som vævede stof til fiskere og søfolk hjemme i sognet. Trøjen var ligeledes af samme stof, tyk og

varm, og om sommeren for varm. Uldtøj og underbukser kendte vi ikke noget til. Vi havde først en hvid lærreds skjorte, meget lang, og dernæst en stribet overskjorte og så en vest, lange hjemme-strikkede gode uldne strømper til over knæerne og neden under knæet læderspænder til at holde strømperne oppe. På værkstedet havde jeg og alle et stort blåt forklæde og altid opsmøgede ærmer. Første gang, jeg fik uldtøj på, var, da jeg kom til Hannover.

At mester en gang blev rasende, skal jeg berette lidt om. Han var meget lækkersulten, og som følge deraf havde han mange duer, for han kunne lide duesteg. Jeg skulle passe hans duer og huske at lukke for dem om natten. Så en morgen, jeg kom for at sætte stigen ned i gården, det var sådan lige i lysningen, opdagede jeg til min store skræk, at der var duer på taget. "Nå, tak, du har nok glemt at lukke for duerne", tænkte jeg. Det var måren, der havde været på spil, og de enkelte duer, der sad på taget, var sluppet ud, men inde på lageret og på spånloftet lå der 23 døde duer. Da vankede der vel nok til mig. Jeg var selvfølgeligt dybt bedrøvet over de stakkels dyr, men mine klø fik jeg alligevel, og samtidig fik mester duesteg.

Det var endnu ikke det værste, og værre blev det, som følger. Den forbistrede mår skulle altså fanges, og mester lånte af en god ven en mårfælde, og den fik vi så stillet op. Deri blev der lagt mange forskellige ting, bl.a. æg, men måren ville ikke gå i fælden. Så kom min lærekammerat Erik med den gode ide, om måren ikke kunne lide sildesalat, som vi havde en hel cigarkasse fuld af (det kunne vi som før omtalt ikke lide). Som tænkt, så gjort. Vi puttede en god portion af denne vare i fælden. Vi var vældig spændt på et resultat, og ganske rigtig var fælden næste morgen klappet i. Jeg blev jo henrykt og for op til mester for at meddele ham, at måren var gået i kassen. "Er do tombe, Jens, gå straks ned til min ven og sig, han skal komme straks og hjælpe mig og få måren slået ihjel". Han kom også omgående, men hvordan nu. Jo, en god sæk var selvfølgelig det eneste rigtige. En god sæk blev hentet, vi måtte godt på afstand se til, men ikke hjælpe. Kassen blev løftet op og sækken anbragt, sådan at dyret ikke kunne undslippe, og den blev så løftet op på enden, og dyret for jo omkring i sækken og var rasende. Hvad nu? Da de havde stået nogen tid, så var der noget, der mjavede i sækken. Mester og vennen kiggede på hinanden og åbnede meget forsigtigt lidt på sækken, og de opdagede,

at det var mesterens store røde hankat. Så blev sækken vendt og katten kom ud, men den så forfærdeligt ud. Den var jo smurt ind i den blå sildesalat, som var puttet i kassen, men nej hvor vennen grinede, og mester var rasende, og har vi ikke nogensinde fået så mange klø, så fik vi det den dag. Det rygtedes jo i hele nabolaget, at det var katten og sildesalaten.

Mester havde mange stærekasser, 12 i alt. Når ungerne skulle til at flyve, blev der slået noget for flyvehullet, sådan at de gamle kunne blive ved med at fodre dem langt over flyvetiden. Så åbnede han på låget og målte ungerne. De blev stegt, og det var lækkert, sagde han.

Da det nærmede sig tiden, skulle jeg så lave svendestykke, og det blev en nøddetræsbuffet med underdel og overdel på søjler, men med en plade af Schwarzwalder marmor. Det var noget ganske nyt. Det var et vældigt slid. Alt var håndarbejde, døre med fyldinger og lister, nogle lister fik jeg en høvl til, men til overdelen blev alle lister håndlavet. Det gik også alt sammen meget godt, men jeg måtte bruge meget af min fritid til at blive færdig, for mester var meget kritisk med polerarbejdet. Jeg blev også færdig i god tid, og da vi så nærmede os påskelørdag 1899, og klokken var 4, kaldte datteren på mig om at komme op i lejligheden, for mesteren ville tale med mig. Jeg blev lidt nervøs, da jeg gik op ad trappen. Da jeg bankede på, blev der sagt: Kom ind, og der sad mester og madammen ved et dækket bord med 3 kopper og 2 cigarer ved 2 kuverter. Mester og madammen ønskede mig tillykke som svend og bød mig sidde ned, og kaffen blev skænket, men der blev ikke sagt meget, men da kaffen var drukket, tog mesteren så den ene cigar og skar spidsen af og gav mig den og tændte en tændstik og sagde: "Fra nu af må du ryge på alle offentlige steder og også for mig". Hvordan den smagte, husker jeg ikke.

Svendebrevet var ganske simpelt. Det er skrevet på et stykke papir, 22,3 x 17,5 cm, der er forsynet med mesterens slagstempel, og har følgende ordlyd: At snedker lærling Jens Heinrig Berg har stået i lære hos mig fra påske 1895 til påske 1899, og har samme i den tid uddannet sig til en duelig snedker så jeg kan anbefale ham på det bedste, hvor han i fremtiden må søge arbejde.

P. Jørgensen,
snedkermester

Jeg var altså blevet svend og mente selvfølgelig, at jeg var en pokkers karl. Jeg var så hjemme hos mor og far, men rejselysten havde jeg, efter at have hørt dem, der var draget sydpå, og hvad de så tjente. En kammerat og jeg besluttede så at drage af sted, men ikke til Hamborg, men til Hannover, som vi så gjorde, men vi fik vel øjnene op. Hjemmefra Haderslev med gaslygter og alt dette gammeldags. Hernede med elektrisk lys og den første vogn uden heste. Det er nu for meget at komme ind på alt dette nye, men arbejde fik vi dog, og det var endda førend min 19 års fødselsdag. Senere tog jeg længere sydpå langs Rhinen til Schweiz, Italien over München og Nürnberg til Mainz, hvor jeg fik arbejde på den franske møbelfabrik "Bembe". Da jeg var der en tid, blev jeg sammen med 60 mand sendt op til Krupps slot, Villa Hügel, hvor vi i 7 uger opstillede nyt inventar i hele slottet samt nye møbler overalt. Vi skulle være hurtigt færdigt, fordi han skulle komme hjem fra Capri, som han ejede, og hvor han boede den meste tid. Han kom nu hjem 14 dage før beregnet. Han gik rundt og talte med os, og vi fik alle en rigtig god drikkeskilling.

Jeg er havnet i Århus, fordi jeg, da jeg kom hjem sydfra og fandt forholdene for små og rejselysten i behold, godt kunne tænke mig som sønderjyde også at se det gamle land, men det skulle være en rigtig fodtur, og jeg gik så fra Haderslev og nordpå. Da jeg kom gående over Malling og Beder til Frederikshøj, stod jeg længe og nød den dejlige udsigt derfra. Jeg havde nu set mange smukke steder, men dette kan godt måle sig, hvad det angår – og den dejlige bugt. Da besluttede jeg, at såfremt jeg kunne få arbejde her, så var her det rette sted, og det har jeg aldrig fortrudt.

Niels Berg

Læreren John Kolding og en interesseret elev, Finn Køppen.

Blåvand Kro, som den så ud på den tid.

40 år ved gryderne i Blåvandshuk Gastronomiske forening

Af Esther Kolding, Varde

I 1970 startede en tapper lille gruppe mænd med at lave mad i aftenskoleregi på Blåvandshuk Skole i Oksbøl. ... Lidt uofficielt handlede det vel om i fællesskab med andre af samme køn, at få lov at dyrke en hobby, som på den tid ikke var så almindelig for det maskuline køn, som tilfældet er i dag.

Som sidegevinst kunne man måske endda være så heldig, at opnå positive reaktioner fra det feminine køn, hvoraf de fleste længe havde kigget langt efter mandens deltagelse i det fælles køkken. Indlægget her er skrevet i egenskab af ægtefælle til John Kolding, som dengang blev leder af holdets gastronomer in spe, og det er kommet i stand ved hjælp af input både fra medlemmer og deres hustruer. Fra starten af er stadig 2 af det oprindelige hold aktive, nemlig Finn Køppen og Hans Jørgen Buurgård, som man næsten kan tænke sig hvert år må høre på ord som: "I lærer det da aldrig, I to" ... og lignende. ... Oprindeligt blev holdet startet op på traditionel vis med en leder, som helt enerådigt både bestemte, hvad man skulle præstere af gastronomiske herligheder, købte alle råvarer ind og ledede slagets gang på undervisningsaftenen. På billede til venstre ses læreren, John Kolding og en interesseret elev, Finn Køppen.

Fra denne tid huskes en bestemt episode, hvor man i avisen havde annonceret, at det handlede om finere madlavning, men glemt at skrive, at kurset var forbeholdt mænd. Den første aften stillede derfor en enkelt modig kvinde op, som standhaftigt modstod alle forsøg fra holdets side på degradering til kartoffelskrælning og opvask, men hævdede sin ligestilling så overlegent, at ingen siden anfægtede hendes status

på holdet. ... Hendes afslutningstale for mændene på Blåvand Kro gled over i historien. På den tid var det ikke så almindeligt som nu til dags, hvor begge ægtefæller som regel står for madlavningen på lige fod.

En af ægtefællerne, hvis mand aldrig havde dristet sig til mere end at koge vand til kaffen, fortalte ved en afslutning, at hun meget spændt afventede resultatet fra aftenskolen overført til hjemmefronten. ... Da oprandt endelig den længe ventede dag, og manden forberedte hende på, at hun helt roligt kunne indstille sig på en fridag den kommende søndag, for nu var øjeblikket kommet, hvor han ville dupere den lille familie med det, han allerede havde lært på aftenskolens hold i finere madlavning. Hun fortalte ved afslutningsfesten meget levende om, hvordan hun nærmest gik på listefødder for ikke at forstyrre geniet under arbejdet, men også, at hun kastede lange blikke ud i køkkenet for at følge slagets gang. Hun så således, hvordan opskriften blev behørigt dobbeltchecket, alle varer omhyggeligt kontrolleret og lagt frem, men da ægtemanden skulle til at tage de obligatoriske redskaber frem, som var brugt i skolekøkkenet, viste det sig desværre, at huset ikke var i besiddelse af et bestemt stykke husgeråd, og uden det kunne det altså ikke lade sig gøre. ... Fruens fridag blev inddraget, ... køkkenet forladt af ægtemanden, og til hendes skuffelse blev det ikke ved den lejlighed godtgjort, hvad der var lært i skolekøkkenet. ... Retfærdigvis skal det siges, at der senere blev indhentet mange points, efterhånden som modet steg, og tilliden til egen formåen på samme måde blev forøget. ...

Efter 8 år skete det overraskende, at John fik påbudt, hvis han fortsat ville undervise i madlavning, da at komme på pædagogisk grundkursus ... dette helt uanset mange års både teoretisk og praktisk madlavning. ... Nu var gode råd dyre? Man samledes til krisemøde, og det var ved den lejlighed, at Blåvandshuk Gastronomiske Forening blev oprettet på Blåvand Kro den 7. september 1978 med obligatoriske vedtægter og den foreningsfordel, som gjorde, at man kunne bede kommunen om råderet over skolekøkkenet for fortsat at kunne få lov til at udøve madlavningens ædle kunst.

Udover at være sammen om at fremstille og ikke mindst at spise et godt måltid mad, opfylder foreningen også et socialt formål, idet der her bydes på en kærkommen lejlighed til at få vendt og drejet mange ting, hver især gør sig sine tanker omkring. Det huskes endda, at der

ved flere lejligheder har været så god gang i snakken, at Varde-holdet måtte tage et par ture ekstra rundt i oplandet, inden man endte på de respektive hjemmeadresser. ...

At blive medlem af B.G.F. var og er stadig et yderst attraktivt mål for nogle. ... Der har således været tale om, at kun naturlig afgang i form af dødsfald, fraflytning fra byen eller lignende gjorde, at man ikke længere var at finde på holdet. På et tidspunkt huskes det, at et medlem, som skulle sælge sit hus i Oksbøl p.g.a. forflytning til et andet tjenestested, forhandlede med en mulig køber, som ikke rigtig kunne beslutte sig. "Hvad nu, hvis du sørger for, at jeg får din plads hos gastronomerne, hvis jeg køber dit hus"?" lød til slut det tilbud, den mulige køber kom med. ... Resultatet blev derefter, at hushandelen blev en realitet.

Personligt husker jeg den tid, hvor kønsrollemønstrene var under opbrydning. ... En dag overhørte jeg således en konversation mellem vor dengang 6-årige søn og en legekammerat, som spurgte: "Er din mor egentlig syg?". "Nej da, hvorfor det?", svarede vores Henrik. "Jo, for det er altid din far, som laver mad". ... I dag ville en sådan ordveksling vel næsten være utænkelig. ... Igennem alle disse mange år, har holdet hver gang afsluttet med at invitere damerne på en selvkombineret menu og en svingom bagefter. ... Foreningens egen sang er selvfølgelig højaktuel ved festen hvert år.

Mel.: Hjemmebrænderiet
"Foreningen som vi er medlemmer af
er skyld i, at vi her er samlet i dag.
Hvordan mon vor verden den ville se ud,
hvis vi ikke hver tirsdag lod den stå for skud.
Når alle vi mandfolk har forklæder på,
så går hele verden omkring os i stå.
Vi aser og maser med opskriftens ord,
men til sidst vi os hygger omkring vores bord."

For ikke at risikere at være udelukket fra næste års medlemsliste, har det været en uskreven lov, at alle blev meldt dumpede ved afslutningsfesten. ... Det er vist det eneste sted i verden, hvor deltagerne kunne være nervøse ved tanken om at bestå!

Fra venstre ses nu afdøde Peter Bo Frederiksen og Svend Åge Hildebrandt... Nuværende formand Svend Simonsen og kasserer gennem alle årene Jes Thorkild Bruhn. ...

Billedet til venstre er fra en hyggelig aften i skolekøkkenet på Blåvandshuk Skole. Forklæderne, som medlemmerne har på, blev af forståelige grunde doneret af Tuborg Bryggerierne.

De sidste mange år har foreningen ikke haft en bestemt underviser. Man har inddelt sig i familier på 4, som så enerådigt på skift har bestemt menuen, skrevet og printet opskrifter ud og foretaget de nødvendige indkøb til hele holdet. I Oksbøl bemærkedes på den tid små grupper af mænd, som – efter indgående studier af diverse kogebøger og bevæbnet med hver sin opskrift, – var på vej ud for at handle ind til næste kursusdag. Problemer kunne opstå, hvis man bare skulle bruge 1 enkelt teskefuld af et bestemt krydderi, var det så nødvendigt at købe et helt brev? Lidt mere prisbevidsthed har denne ordning helt givet haft som sidegevinst hos gastronomerne. ... For nu ikke altid at være den, som skulle tilberede forretten, sørgede Finn fra bord 3 ved starten af en aften for at ridse 1 + 2 på undersiden af 2 opknappede pilsnere og på samme måde 3 + 4 på de resterende. ... Fik man så en 1´er eller 2´er, skulle man denne aften sørge for hovedretten, mens 3´eren og 4´eren stod for desserten. ... Ved én af familierne var det karakteristisk, at man havde en så udpræget lyst til søde sager, at da det blev deres tur, bestod menuen af: dessert som forret, dessert som hovedret og dessert til dessert igen. På billedet til venstre ses aftenens "menu".

Det fortælles, at der ved denne bestemte lejlighed opstod et lille forklaringsproblem for et medlem, idet han ved hjemkomsten erklærede, at han havde været i byen med Tullemor. ... Forklaringen var den, at en af desserterne, Irsk Trifli, indeholdt en vigtig og betydende ingrediens, nemlig Whisky Tullamore.

Opskriften følger her:
Irsk Trifli á la B.G.F: (4 personer)
6-8 makroner, ca. 4 spsk. Irsk whisky, evt. mere, 1 ds. Abrikoser (425 g.)
Creme: 2 æg, 2 spsk. Sukker, 2 tsk. Maizenamel, 3 dl. Mælk
Pynt: 2½ dl. Piskefløde, 15 g. mandler

Begynd med cremen:
Pisk æggene godt sammen med sukker og maizenamel. Bring mælken i kog, hæld halvdelen af den varme mælk i æggemassen under omrøring. Hæld derefter æggemassen i gryden til den resterende mælk.

Lad cremen varme til kogepunktet under piskning. Den må ikke koge. Tag cremen fra varmen og køl den hurtigt ned. Pisk af og til i cremen, så den ikke trækker skind.

Skold og smut mandlerne og skær dem i flager. Rist mandelflagerne lysebrune på en tør, hed pande. Knus makronerne groft og læg dem i bunden af en skål. Stænk med whisky. Fordel abrikoserne henover og dæk dem med den helt kolde creme. Pisk fløden stiv og fordel flødeskummet over. Drys de ristede mandelflager ovenpå triflien. Velbekomme.

Her et billede af foreningens yngste medlem, Alex Lauridsen som glæder sig over resultatet af aftenens arbejde. ...

Kasserer igennem hele foreningens levetid har været Jes Thorkild Bruhn, som har formået at passe på pengekassen, så foreningen altid har haft og stadig har en sund økonomi. De årlige afslutninger blev i mange år afholdt på Blåvand kro, hvor formanden af foreningen residerede. ... Ved afslutningen har der siden 1991 været tradition for, at et af medlemmerne har fået overrakt en kniv, hvori Finn Køppen har indgraveret initialerne: B.G.F. – ... De danske madvaner har som det vil være bekendt gennem de mange år gennemgået noget af en revolution. De første år var det således utænkeligt, at retten ikke blev fulgt af en rigtig god sovs, som kunne hænge ved kartoflerne. ... Efterhånden er retterne blevet lettere og tilbehøret mere grønt. ... Et par sæsoner huskes specielt for tendensen til at komme hvidløg i alt. ... Ingen rundt om i de små hjem var dengang i tvivl om, hvornår far var hjemme igen.

Menuen ved 25 års jubilæumsfest
i Billum Forsamlingshus den 17/3 1995:

Agurkerand med skaldyrssalat – Kold ørred én Bellevue
– Gravad Hellefisk med rævesauce

Helstegt Oksehøjreb – Lammekølle – Skinkesteg – Salatbord

Abrikostærte med flødeskum – Skimmel- og brieost med druer.

I året 2010 vil Blåvandshuk Gastronomiske Forening ufortrødent gå i gang med sin 40. sæson.

Erindring fra min barndom på Tyvevej 10

Af Karl Eskesen Jensen, Varde

Jeg er født i 1937 og er vokset op under krigen. Mine forældre var Jens Hansen Jensen og Sara Jensen. Vi var 8 søskende på et lille husmandssted på 21 tdr. land, deraf de 5 tdr. med egekrat som gav brændsel til at fyre med. Vi børn måtte tage del i det daglige arbejde med at passe dyrene. Vi havde 4 køer og 2 heste, et par får, nogle grise, samt høns og gæs. Om sommeren, hvis det begyndte at regne, og de små gæslinger var ude, måtte vi børn skynde os at få dem ind. For hvis de blev våde, døde de. Jeg husker engang, da en af køerne blev syg, kom dyrlæge Høj, som forsøgte at redde den, men forgæves - den døde. Det var et stort tab. Det vidste dyrlæge Høj, så der kom ingen regning på, hvad det ville have kostet. Men dengang var der nogen, der kunne hjælpe uden ord.

Vi gik i Næsbjerg skole, som lå 5 km fra, hvor vi boede, og vi "gik" til skole. Om vinteren var det i gummistøvler, hvis man kunne få et par. Jeg husker en vinter, jeg tror det var i 1946, at vi var i skole og det blev snestorm. Vi blev sendt hjem. Da vi kom halvvejs satte vi os i læ af nogle træer for at hvile os lidt. Vi sad her et lille stykke tid, og så hørte vi, der kom noget. Det var vores nabo Hans Tobøl med hestevogn. Min bror Marius var med. De var blevet bange for, at vi ikke kunne finde hjem, for det sneede så voldsomt, at Marius måtte sidde ved gavlen på vognen, for at se om de kørte på vejen. Far var i Varde, og han var ikke kommet hjem. Han kom senere, og det var hestene, der havde fundet vej hjem.

Julen var en dejlig tid, men gaver var der ikke rigtig noget af. Det var der ikke råd til, men vi fik noget godt mad, og vi hyggede os. Vi

gik i skoven og havde det sjovt, eller hvis der var frostvejr, legede vi på isen. Vi byggede snehuler og kæmpede drabelige sneboldkampe.

Jeg kommer til at tænke på, at i efteråret, når grisen skulle slagtes. Det var en stor dag. Der skulle varmes vand i den store gruekedel, og når så slagteren kom og grisen var slagtet, skulle den skoldes, så han kunne skrabe den. Det tog hele dagen. 2 dage efter skulle den parteres og saltes, noget blev hakket til frikadeller, som blev henkogt, så det kunne holde sig. Dengang havde man ikke fryser. Det var også ved den lejlighed, vi fik flæskesteg, så der var noget at se hen til. Det næste vi skulle, var at slagte gæs, og når de skulle plukkes, kom nogle af mine søskende hjem, for at hjælpe med det. Der var 50 - 60 gæs, og de skulle køres til Varde til privatfolk som havde bestilt dem. Der var ingen dyrlægekontrol dengang, men man hørte aldrig nogen blive syge af den grund.

Om sommeren var der meget, som skulle gøres. Når roerne skulle hakkes, kravlede vi børn og lugede. Man hakkede noget væk og lod noget stå. Det blev delt, så de stod en og en. Når så roerne var udtyndet, så skulle der slås græs til hø. Det havde vi en slåmaskine til, men høet skulle jo vendes, så vi fik en rive i hånden og det var bare derud af. Derefter blev det stakket, og der skulle det stå - til det var helt tørt - før det kom ind på loftet. Når så høet var i hus, skulle vi i mosen for at skære tørv. Det var en god tid. Der kom mange hvert år samme sted. De blev gravet med en tørveskærer, hvorefter de blev lagt til tørre på en græsmark. Senere blev de stakket som en pyramide, hvor de blev helt tørre. Når så høsten var forbi, var tørvene klar til at blive kørt hjem. Nu skriver jeg tørv, men de blev også kaldet klyne. Når vi kørte i mosen skulle der altid være en derhjemme til at flytte køerne og passe gæssene, vande kalvene og vaske mælkejungerne. Jo, der var altid noget at gøre.

Så kom tiden hvor der skulle høstes korn. Der blev sat en aflægger på slåmaskinen. Det var et redskab, der kunne samle stråene til neg, og vi børn måtte så binde dem. Der var ikke noget, der hed mejetærsker på det tidspunkt. Kornet blev kørt ind i laden, for at blive tærsket. Det kom igennem et tærskeværk, og så havde man korn og strå hver for sig.

Når alle mine søskende var hjemme, kunne vi godt være op til 11 - 12 stykker, og så spillede vi "Antonius", Man delte sig i to hold, og

så kaster man en bold over huset. Nu gælder det om at gribe den og råbe: "Stand on". Nu måtte man ikke flytte sig, og hvis man så blev ramt af en bold, så var vedkommende "død". Ved sengetid, når vi skulle sove, var der ikke sengeplads nok til alle. Så sov vi sommetider tre i en seng eller man gik op og sov i høet. Her var godt lun.

I 1945, da jeg var med far ude at harve, kom der en engelsk faldskærms soldat ind til mor, for at få hjælp, til at få renset sine sår. Da det var gjort, fik han noget at spise. Så gik han ned over marken. Kort efter kom der nogle tyske SS og en dansk stikker, og de spurgte far om han havde set en engelsk soldat. Nej, sagde far. Så kørte de, og i det samme fik de øje på ham. De skød ham og slæbte ham som et dødt dyr op til bilen. Ikke noget rart syn for en dreng på 7 år.

I 1948 døde min far, og mor stod tilbage med 2 skolesøgende børn. Hun klarede det i 3 år, så overtog min bror gården. Han fik mælketuren til Næsbjerg med hestevogn. Vi begyndte også, at rydde egekrattet, så der blev mere jord at dyrke i. I 1952 byggede han en ny stald. Jeg var da kommet ud at tjene på en gård i Næsbjerg, men hjalp derhjemme, når jeg havde fri. Derefter fik jeg plads på en gård i Knoldeflod, ikke så langt fra min fødegård. Når de havde gæster, fik jeg maden ud i stalden, jeg måtte ikke komme ind. Kom derefter på Bramming efterskole et halvt år. Derefter til Heager ved Nordenskov. Det var noget helt andet, der kom jeg med til bords, når der var gæster. Og når hans mor var der, spillede vi kort med hende. I 1956 var jeg hjemme for at hjælpe med at rydde det sidste krat. Det blev pløjet op og her fandt vi rester fra røvertiden. Der var også et gammelt bålsted. Der fortælles, at der boede røvere oppe i skoven. Vejen har fra gammel tid været brugt til at føre studene til Hjerting, hvor så studehandelsfolket fik penge på lommen. På tilbagevejen ventede røverne på dem, og deraf kommer navnet "Tyvevej".

På min fødegård har vi fundet stenøkser og pilespidser af flint. Og der er også en stensætning under vejen som ledte vandet væk fra en højmose. I dag kan man se grøften, ellers er det tørlagt. Om sommeren når kornet står på marken kan man se omridset af gravhøje. Så det er sjovt at vide, at der har boet folk her i så mange år. Der ligger også en gård, som bliver kaldt "Skyttegården". Der var noget med, at der har boet en skytte fra Nørholm engang. Så navnet vil nok følge denne gård langt frem i tiden.

Indholdsfortegnelse:

Mine barndoms minder fra Sønderport 9
John Sarup Würfel, Jægerspris

Fra kirke til reklamebureau 17
Niels-Henrik Iversen, Varde

En uforudset hændelse 27
Johnny Søtrup, Esbjerg

Varde set med bydrengeøjne 33
Poul Erik Bech, København

Glimt fra min skoletid i halvtredserne 47
Ellinor Nielsen, Varde

Hvem er Bob fra Barbados 57
Robert Kenrick Mc. Laren Lewis, Varde

En vestjysk pioner 61
Hans-Regner Jensen, Orten

Værnengene i Ringkøbing Fjord 67
Niels Jørgen Madsen, Hemmet

Post i 40 år 71
Kurt Vig Nielsen, Varde

Fisketur i 50´erne 83
Erik Hansen, Varde

Historien om en sten 87
Anna Stald, Nr. Nebel

Tolde 91
Peder V. Thellesen, Hjortkær

Gas-slugeren 97
Aage Lykke Madsen, Aalborg

En stræbsom kvinde i Alslev omkring år 1900 107
Hans Ole Villadsen, Alslev

Engelske flyvere over Kjelst 113
Anton Christensen, Herning

Tobaksavl i Alslev i 1944 119
Peder Ølgård, Varde og Johannes Pedersen, Alslev

En læredrengs erindringer 125
Niels Berg, Varde

40 år ved gryderne 137
Esther Kolding, Varde

Erindring fra min barndom på Tyvevej 10 144
Karl Eskesen Jensen, Varde

ISBN 87-91873-04-5

